

Om Asperger syndrom og samtalesituasjoner

"Eg mestrer ting som eg kanskje ikkje skulle tro eg kunne mestre"

Randi Lyngbø Ottesen

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet
Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2008

Sammendrag

Bakgrunn

Formålet med denne undersøkelsen har vært å få en dypere forståelse for temaet Asperger syndrom og kommunikasjon. Tema for undersøkelsen er hvordan informantene med Asperger syndrom opplever det å samtale med andre. Fokus rettes mot ungdom med diagnosen og samtalsituasjoner de har opplevd. Foreldrene bidrar med supplerende informasjon.

Problemstilling

Problemstillingen er formulert på følgende måte:

*Hvordan opplever ungdom med Asperger syndrom samtalsituasjoner med andre?
Hvordan opplever foresatte ungdommen i samtalsituasjoner?*

Teori

Bakgrunn for utvalg av teori har vært teoriens egnethet i forhold til feltet jeg undersøker og at det under intervjuene og analyse av disse, pekte seg ut tema som gjorde teorien relevant og hensiktsmessig. Denne runddansen mellom teori og empiri har vært både interessant og nødvendig for arbeidet.

Metode

Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming som metode for å hente ut data. Ut fra problemstillingen som stiller spørsmål om informantenes subjektive erfaringer, har det vært naturlig å velge samtalen som forskningsinstrument. Samtalen ble tatt opp på diktafon med bakgrunn i en semistrukturert intervjuguide med åpne spørsmål.

Utvalget består av to ungdommer med diagnosen Asperger syndrom og deres foreldre.

Dataanalysen begynte med tematisering og påfølgende kategorisering. Når jeg sammenlignet informantenes utsagn om de enkelte fenomen jeg ønsket å belyse samt deres beskrivelser av egen opplevelse av samtalsituasjoner med familie, venner, skole og ulike etater, fikk jeg frem variasjoner og likhetstrekk i informantenes opplevelser som kunne gi svar på min problemstilling.

Resultat

Datamaterialet gir indikasjoner på at selvtillit og trygghet i situasjonen er en faktor som fremmer god kommunikasjon hos mennesker med Asperger syndrom. Angst/depresjon er en sterk negativ faktor i kommunikasjonen.

Forord

Jeg vil takke de fire informantene for at det ble mulig å gjennomføre denne undersøkelsen. De har gitt meg innblikk i hvordan det er å kommunisere og samtidig ha diagnosen Asperger syndrom. Det er mitt mål, gjennom denne rapporten, å formidle denne forståelsen videre til andre. Jeg har også et håp om at rapporten kan få nytteverdi for pårørende eller mennesker som selv har Asperger syndrom.

Jeg vil også takke min veileder Nora Lindén for god støtte og hjelp underveis.

Innhold

SAMMENDRAG	2
FORORD	3
INNHold	4
1. BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	8
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	8
1.2 PROBLEMSTILLING	9
1.3 BEGREPSAVKLARING.....	10
2. TEORI	11
2.1 OM ASPERGER SYNDROM	11
2.1.1 Diagnosekriterier	11
2.1.2 Kognitive teorier	12
2.1.3 Asperger syndrom og språk/kommunikasjon	13
2.2 OM UNGDOMMER OG ASPERGER SYNDROM.....	15
2.2.1 Forholdet til foreldre og familie.....	15
2.2.2 Forholdet til jevnaldrende.....	16
2.2.3 Ungdommer med Asperger og angst.....	18
2.2.4 Forholdet til arbeidslivet.....	19
2.3 TEORI OM LÆRING OG UTVIKLING	20
2.3.1 Utviklingsteori.....	20
2.3.2 Meads speilingsteori	22
3. METODE	25
3.1 GENERELL METODEDETEORI.....	25

3.2	VALG AV METODE.....	26
3.2.1	<i>Kvalitativ vs kvantitativ metode</i>	26
3.2.2	<i>Hermeneutikk</i>	27
3.2.3	<i>Kvalitativ tilnærming</i>	28
3.2.4	<i>Kvalitativt intervju</i>	28
3.3	VALIDITET.....	30
3.4	RELIABILITET.....	32
3.5	ETISKE BETRAKTNINGER.....	32
3.6	VALG AV INFORMANTER.....	33
3.6.1	<i>Utvalg</i>	33
3.6.2	<i>Utvalgskriterier</i>	33
3.7	INTERJUVUENE.....	35
3.7.1	<i>Intervjuguide</i>	35
3.7.2	<i>Før intervjuene</i>	36
3.7.3	<i>Informantene</i>	37
3.7.4	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	37
3.7.5	<i>Etter intervjuene</i>	38
3.8	SYSTEMATISERING OG ANALYSE.....	38
3.8.1	<i>Framgangsmåte ved analyse og bearbeiding av data</i>	38
3.8.2	<i>Begynnende kategorisering og analyse</i>	39
4.	ANALYSE AV DATA.....	41
4.1	INNLEDNING.....	41
4.2	INTERVJU MED INFORMANT A OG B.....	41
4.2.1	<i>Selvilde – informant A</i>	42

4.2.2	<i>Selvilde – informant B</i>	46
4.2.3	<i>Anderledesperspektiv – informant A</i>	47
4.2.4	<i>Anderledesperspektiv – informant B</i>	49
4.2.5	<i>Utenfraperspektiv – informant A</i>	51
4.2.6	<i>Utenfraperspektiv – informant B</i>	52
4.2.7	<i>Forandring – informant A</i>	53
4.2.8	<i>Forandring – informant B</i>	54
4.3	INTERVJU MED INFORMANT C OG D.....	56
4.3.1	<i>Selvilde – informant C</i>	56
4.3.2	<i>Selvilde – informant D</i>	58
4.3.3	<i>Annerledesperspektiv – informant C</i>	62
4.3.4	<i>Annerledesperspektiv – informant D</i>	63
4.3.5	<i>Utenfraperspektiv – informant C</i>	66
4.3.6	<i>Utenfraperspektiv – informant D</i>	66
4.3.7	<i>Forandring – informant C</i>	67
4.3.8	<i>Forandring – informant D</i>	67
5.	DRØFTING	69
5.1	INNLEDNING.....	69
5.2	LIKHETER OG ULIKHETER I DATAMATERIALET	70
5.2.1	<i>Likheter mellom ungdommene</i>	70
5.2.2	<i>Ulikheter mellom ungdommene</i>	71
5.2.3	<i>Foreldrenes perspektiv</i>	72
5.3	OPPSUMMERING	74
	LITTERATURLISTE	76

VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE UNGDOM.....	78
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE FORELDRE	81
VEDLEGG 3: FORENKLET UTGAVE AV INTERVJUGUIDE.....	82
VEDLEGG 4: BREV TIL AUTISMEFORENINGEN	83
VEDLEGG 5: BREV 1 TIL INFORMANTENE.....	84
VEDLEGG 6: BREV 2 TIL INFORMANTENE.....	86
VEDLEGG 7: BREV 3 TIL INFORMANTENE.....	88
VEDLEGG 8: INTERVJU A.....	89
VEDLEGG 9: INTERVJU B.....	109
VEDLEGG 10: INTERVJU C.....	118
VEDLEGG 11: INTERVJU D.....	130

1. Bakgrunn og problemstilling

Jeg vil her kort gjøre rede for oppgavens tema, bakgrunn for valg av tema og formålet med undersøkelsen. Videre blir problemstilling, begrepsavklaring og avgrensninger presentert her.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Asperger syndrom er en forholdsvis ny diagnose som ble lansert av Lorna Wing i 1981 (Kaland 2003). Diagnosen ble inkludert i ICD-10 som en selvstendig lidelse i 1993. Den ble plassert under hovedgruppen gjennomgripende utviklingsforstyrrelser i likhet med autismediagnosen, som den deler en del fellestrekk med (Kaland 2003). Asperger syndrom regnes som en autismespektertilstand.

Tema for undersøkelsen er hvordan mennesker med diagnosen Asperger syndrom opplever samtalsituasjoner med andre mennesker. Jeg setter fokus på hvordan ungdommer med Asperger syndrom opplever samtaler med andre, og hvordan foreldrene opplever ungdommen i ulike samtalsituasjoner.

Formålet er å få bedre innblikk i, og kanskje få et mer nyansert bilde av, hvordan ulike situasjoner oppleves for disse ungdommene. Jeg ønsker å sette mer fokus på relasjonen enn på diagnosekriteriene og kognitiv svikt. Kanskje kan slik innsikt i neste omgang bidra til at jeg og andre potensielle samtalepartnere viser større forståelse, stiller rette forventninger og krav, og tar mer hensyn. En mor i mitt datamateriale sier det slik:

Vi e nødt til å få tingene med på papir sånn at vi går litte granne fremover, slik at andre ikke opplever det samme som jeg har opplevd. Det e mye som e skrevet om asperdiagnosen, men det e ingenting skrevet om ka gjør du i de og de situsjonene. Kordan kan du tilrettelegge, kordan opplever aspergere det sjøl. De tingene som har med hverdagen å gjøre de glimrer med sitt fravær.

Valg av tema er ikke tilfeldig. Jeg har med bakgrunn i egen praksis hatt interesse for Asperger syndrom. Jeg har bakgrunn som førskolelærer og har tatt 2.avdeling spesialpedagogikk med fordypning i sosioemosjonelle vansker og logopedi. Jeg har jobbet 8 år i skolen som sosiallærer og spesialpedagog. Nå jobber jeg som logoped i PPT med både førskolebarn og elever på grunnskolenivå. Jeg har gjennom studie av, og kontakt med, mennesker med autismespekterforstyrrelser fått respekt og ydmykhet ovenfor de utfordringer mange med diagnoser innenfor spekteret opplever.

Vi lever i et samfunn som stiller krav til at du mestrer dialogen med andre. I undersøkelsen ønsker jeg å belyse hvorfor dette er et vanskelig område for mennesker med Asperger syndrom og hvordan dette virker inn på deres personlige og sosiale utvikling. Siktemålet er at denne studien kan være med på belyse og forebygge i forhold til utfordringer mennesker med Asperger syndrom står ovenfor i samfunnet.

1.2 Problemstilling

Jeg syntes det var interessant å forfølge denne tenkningen og undersøke nærmere hvordan mennesker med diagnosen opplever ulike situasjoner. På bakgrunn av dette har jeg formulert følgende problemstilling:

***Hvordan opplever ungdom med Asperger syndrom samtalsituasjoner med andre?
Hvordan opplever foresatte ungdommen i samtalsituasjoner?***

Jeg er spesielt opptatt av hva de opplever som fremmende og hemmende for kommunikasjonen. Andre sentrale spørsmål er: Hvordan opplever de variasjoner i kommunikasjonen avhengig av arenaen, situasjonen og samtalepartnernen?

Det er et viktig moment i undersøkelsen å finne ut om det er variasjoner alt etter om en snakker med familien, med venner eller med andre. Jeg kjenner ikke til andre undersøkelser med denne problemstillingen i fokus.

1.3 Begrepsavklaring

I undersøkelsens problemstilling bruker jeg begrepet samtalesituasjoner. Det viktigste kjennetegnet ved en samtale er at det er minst to personer som er i språklig samhandling med hverandre. En vellykket samtale krever at en deltaker i en samtale må kunne ta både en tilhørerrolle og en talerrolle og være i stand til å skifte mellom dem. Tilhørerrollen forutsetter at en er i stand til å tolke det samtalepartneren sier, ut fra kunnskap om vedkommende, forståelse av den sosiale konteksten som samtalen foregår i, forståelse av det som er sagt tidligere i samtalen, og generell kulturell kunnskap. Det fordrer at tilhøreren i en viss forstand kan ta samtalepartnerens perspektiv. I det ligger det framfor alt evnen til å forstå den andres intensjoner (Martinsen m fl 2007).

Talerrollen forutsetter i enda større grad at man er i stand til å ta hensyn til samtalepartnerens forutsetninger. De må kunne forutsi hva de kan ta som gitt at tilhøreren forstår, og hva det er nødvendig å gjøre eksplisitt. I samtalen kan talerne observere den de snakker med, og tilpasse måten å snakke på til reaksjonene fra den andre. En kan modifisere det som blir sagt, slik at det blir mer forståelig eller akseptabelt for tilhøreren. Begge roller forutsetter en evne til å oppdage når det oppstår misforståelser. Å ta tak i manglende forståelse for å etablere en felles forståelse, er viktige deler av alminnelige samtaleferdigheter. En må også kunne følge de uskrevne reglene for hvordan samtaler skal føres, og ta tur (Martinsen m fl 2007).

Ordet situasjoner brukes bare for å få fram at oppgaven handler om ulike samtaler i ulike settinger og å sammenligne de forskjellige kommunikative situasjonene. Samtalsituasjoner inkluderer også kommunikasjon som ikke er ansikt til ansikt, som f eks telefonsamtaler og chatting.

2. TEORI

2.1 Om Asperger syndrom

2.1.1 Diagnosekriterier

I følge ICD-10 sine diagnosekriterier er vanskene gruppert rundt følgende tre områder: Ingen generell forsinkelse i språklig kommunikativ utvikling de første tre leveårene, avvikende sosialt samspill, og begrenset og stereotyp atferdsmønster (Kaland 2003). To av følgende fire kriterier må være innfridd for å få diagnosen:

Kan ikke benytte øyekontakt, ansiktsuttrykk, kroppsholdning og gester på en adekvat måte i samspill med andre mennesker

Mislykkes i å utvikle (på en måte som er i overensstemmelse med mental alder, og tross tilstrekkelige muligheter) venneforhold som omfatter gjensidig utveksling av interesser, aktiviteter og følelser

Sviktende sosioemosjonell gjensidighet, som viser seg ved nedsatt eller avvikende reaksjon på andre menneskers følelser, og/eller sviktende tilpasning av atferden til den sosiale sammenhengen, og/eller svak integrasjon av sosial, emosjonell og kommunikativ atferd

Deler ikke spontant glede, interesser eller aktiviteter med andre mennesker (her for eksempel ikke behov for å vise, ta frem eller peke ut ting som han/hun synes er interessante, for andre mennesker) (Kaland 2003:17).

Det er stor grad av komorbiditet innenfor gruppen. Syndromet kommer også til uttrykk i forskjellig grad. Andre kognitive og emosjonelle ressurser, livserfaring, muligheter og begrensninger i miljøet er også med på å gjøre dette til en lite enhetlig gruppe. Kaland (2003) referer til Ehlers & Gillberg, som sier at 0,5 % av barn i skolealder har Asperger syndrom. Stadig flere blir diagnostisert i barneskolen, men mange får diagnosen først i ungdomsalder.

2.1.2 Kognitive teorier

De teoriene og innfallsvinklene som ofte er brukt for å forklare kommunikasjonsvanskene har i første rekke fokusert på kognitive kjennetrekke (Kaland 2003 og Kaland 1996). Følgende tre forklaringsmodeller går igjen:

1. Svak ”sentral koherens” I følge denne hypotesen har mennesker med autismespektertilstander en særegen måte å bearbeide stimuli på, som særlig blir tydelig i situasjoner med kompleks informasjon som krever stor grad av bearbeidelse. Kaland (1996) viser til Frith som lanserte teorien om en sentral ubalanse i integreringen av informasjon. Det antas at det skjer en lokal bearbeidelse av stimuli på bekostning av en mer ”global” eller ”meningsfull” bearbeidelse. Vanskene gjør det problematisk å sanse i helheter eller ”gestalter”. Det blir vanskelig å forstå detaljer som deler av en større meningsbærende helhet. Det oppstår dermed problemer med å skille hva som er relevant og irrelevant. Det blir vanskelig å trekke de rette slutningene i en kommunikativ situasjon.

2. Manglende evne til å mentalisere - ”theory of mind”. Teorien tar utgangspunkt i at mennesker har en indre mental verden hvor de har et forhold til seg selv og til andre mennesker, og ikke minst en evne til å mentalisere. Det betyr evnen til å forstå og tilegne seg selv og andre mennesker mentale tilstander som følelser, tanker, og intensjoner. Derved kan de også forstå andre menneskers uttrykk og handlinger og kommunisere med andre. Mennesker synes nesten kontinuerlig, automatisk og uanstrengt å ”lese” og tolke tanker og følelsesmessige opplevelser hos andre (Kaland 2003). Mennesker med Asperger syndrom har mindre problemer med tester som måler evne til å mentalisere, men Kaland påpeker at testsituasjonen er svært forskjellig fra dagliglivet.

3. Svekkelse i de ”utøvende funksjoner”. Begrepet ”utøvende funksjoner” er et fellesbegrep for en rekke ulike typer atferd og kognitive prosesser, særlig ”målrettet” problemløsende atferd, utførelse av handlingssekvens og evnen til å hemme eller utsette en respons. Svekkelsen kan også gi seg utslag i vansker med å løsrive seg fra

kontekst. Det å starte, opprettholde og avslutte en samtale kan derfor bli vanskelig (Kaland 1996).

I en undersøkelse om ungdom med Asperger syndrom og deres evne til å vurdere sosiale situasjoner, fant Ervik (1998) at mennesker med diagnosen begrunnet sine sosiale vurderinger på en særegen måte. Det lå ulike tankestrategier bak sosiale valg, men felles for strategiene var at de var lite sosialt relaterte. Felles for informantene var også at de brukte lang tid på vurderingene og at de opplevde testene som vanskelige. Ervik fant holdepunkter for at ungdom med Asperger syndrom har et mangelfullt sosialt perspektiv, og at denne dysfunksjonen kan være av kognitiv karakter. Hun poengterer samtidig at man ikke uten videre kan hevde at denne svekkelsen går på **evnen** til å ta perspektiv, men at vanskene kanskje kan knyttes til sansemessige og perseptuelle funksjoner. Funn fra denne undersøkelsen tyder på at enkle og klart definerte situasjoner beherskes, mens de mer komplekse og utydelige sosiale situasjonene ikke mestres på samme måte (Ervik 1996).

En annen innfallsvinkel til å forstå kommunikasjonsvanskene finnes hos Weathers (2006). Her blir kommunikasjonsvanskene ikke forklart som mangler på ferdigheter, men manglende muligheter til å hente fram ferdighetene i en sosial situasjon. Kommunikasjonsvanskene sammenlignes med sceneskrekke. Mennesker med Asperger syndrom har sosiale kunnskaper og ferdigheter, men det å stå i en kommunikasjonssituasjon kan oppleves så sanse- og følelsesmessig belastende at vanskene forstørres.

2.1.3 Asperger syndrom og språk/kommunikasjon

Attwood framhever at når det kommer kommunikasjon og samhandling, kan det enkleste være å være alene:

”In solitude, the child does not have a qualitative impairment in social interaction. At least two people are needed for there to be social interaction, and if the child is alone, there will be no evidence of any social impairment. In solitude, there is no one

to talk to, so there are no speech and language peculiarities, and the child can enjoy time engaged in a special interest for as long as he or she desires, without anyone else judging whether the activity is abnormal either in intensity or focus". (Attwood 2007:55)

Videre sier Attwood at desto flere aktører, desto vanskeligere blir det for en person med Asperger syndrom å kommunisere. Å kommunisere en til en kan gå forholdsvis bra. En kan da være bedre i stand til å bruke sin intellektuelle kapasitet til å bearbeide sosiale stikkord og non-verbal kommunikasjon. Dessuten kan det å fremkalle minner fra lignende sosiale situasjoner gjøre det enklere å vite hva en skal si og gjøre. Men som Attwood sier:

"The phrase" two`s company, three`s a crowd" is very appropriate for someone with Asperger`s syndrome. (Attwood 2007:56)

Det blir for vanskelig å følge med på det kompliserte samspillet. Hvis en-til-en kommunikasjon er en tenniskamp, blir kommunikasjon i en gruppe en fotballkamp. Om mange snakker samtidig, eller det er mye bakgrunnsnakk, blir det fort u håndterlig.

Kommunikasjon via internett kan gjøre det lettere for mennesker med Asperger syndrom å få fram sine tanker, ord og følelser enn ved kommunikasjon ansikt til ansikt. Det blir lettere å holde fokus på meningsutvekslingen uten å bli overveldet av sanseinntrykk og sosiale signaler (Attwood 2007).

Det er en tendens til at personer med Aspergers syndrom ser på konversasjon som det å utveksle informasjon, og er det ingen praktisk informasjon å utveksle, så er det ikke noe å snakke om. Det kan innebære ikke å svare eller la være å bringe inn nye diskusjonstema. Konsekvensen er at det blir vanskelig å bringe samtalen inn i et spor og å vedlikeholde samtalen. Det er også vanlig med irrelevante kommentarer, å avbryte eller å snakke samtidig med andre. En annen tendens er utsagn som kan bli oppfattet som taktløse fordi en er mer direkte enn vanlige sosiale konvensjoner tilsier. Spesielt hos barn er det vanlig å snakke enten for lite eller for mye (Attwood 2007).

Mennesker med Asperger syndrom vil ofte ta det som blir sagt mer bokstavelig enn det som er ment, og vil bli forvirret av ironi og ord/uttrykk brukt i overført betydning. Når en person med Asperger syndrom snakker kan en oppleve en monoton setningsmelodi, en uvanlig rytme eller at trykket er på feil sted. Det siste kan i seg selv føre til misforståelser, da meningen i budskapet kan være avhengig av hvilket ord som vektlegges. Pedantisk, overformell tale er vanlig. Hos barn/ungdommer kan det kalles å være veslevoksen.

Etter hvert som en blir kjent med de ulike aspektene når det gjelder mennesker med Asperger syndrom og språk går det an å tilpasse språket til mottakeren. Attwood kaller det å snakke aspergisk. Det handler for eksempel om å unngå tvetydige utsagn.

En ser ofte at de med diagnosen Asperger syndrom er flinke med språk, inkludert fremmedspråk, men som Attwood sier:

"However, the one universal language that is invariably difficult for people with Asperger's syndrome to learn is the social language". (Attwood 2007: 225)

2.2 Om ungdommer og Asperger syndrom

2.2.1 Forholdet til foreldre og familie

For ungdommer med Asperger syndrom kan løsrivelsen fra foreldrene bli vanskelig, fordi de i stedet for å utvikle større nærhet til jevnaldrende opplever økt avhengighet av foreldrene. Frustrasjon over å mislykkes sosialt og avhengighet av foreldrene kan også føre til økt konfliktnivå i hjemmet. For mange har foreldrene vært de eneste støttepersonene. Ungdommene selv kan imidlertid ha begrenset innsikt i hvordan foreldrene har hjulpet dem. De synes foreldrene bryr seg for mye, eller tror at det er foreldrene som står veien for at de skal klare å realisere sine ønsker i livet.

Vanskelighetene som ungdommer med Asperger syndrom har med å oppfatte nyanser i mellommenneskelige forhold, gjør at forståelsen av å bli ungdom og voksen ofte er knyttet til ytre, konkrete kjennetegn. For dem som har fått mye støtte og hjelp fra

flere hjelpere og er bevisste på egne styrker og svakheter, kan prosessen med å flytte ut og klare seg på egen hånd være enklere (Helverschou m fl 2007).

2.2.2 Forholdet til jevnaldrende

Mange med Asperger syndrom har sosiale interesser, men kan være preget av en teoretisk tilnærming til temaet, omtrent som en antropolog som studerer det sosiale samspillet i en fremmed kultur. De kan bli opptatt av regler for sosial samhandling. Mange har et klart ønske om å følge sosiale konvensjoner, men det blir for krevende.

Å tilpasse samtalen til den sosiale konteksten eller tilhørers behov kan være problematisk for mange. For det første kan de ha vanskeligheter med å fatte interesse for det samme som jevnaldrende. For det andre forholder de seg i liten grad til det samtalepartnern sier. De fanger ikke opp signaler som viser at samtalepartnern ikke har interesse for temaet, og gjør heller ikke forsøk på å endre eller tilpasse innholdet i det de sier. Ensporetheten i tenkning og væremåte som kjennetegner mange voksne med Asperger syndrom, forsterker vanskene og resulterer i at mange fordyper seg i særinteresser.

Ungdomsalderen er en tid da presset om konformitet er størst og toleransen for annerledeshet minst. Relasjonene til jevnaldrende utvikler seg mot større intimitet og felles oppfatninger, og holdninger er viktig for valget av venner. Ungdommens ønske om å være som de andre og oppnå økt intimitet fører til at samspill og samtaleemner i større grad handler om følelser. De som handler på bakgrunn av de emosjonelle reaksjonene til sine sosiale partnere, vil bli høyt verdsatt blant de jevnaldrende. Ungdommer med Asperger syndrom foretrekker som regel samtaler om fakta og informasjon, og unngår ofte samtaler om sosiale og emosjonelle temaer. Det begrenser deres deltakelse i de vanlige ungdomsaktivitetene. Selv om mange ungdommer med Asperger syndrom har et sterkt ønske om å ha venner og kjærester, har de liten forståelse av hva slike relasjoner innebærer av emosjonell gjensidighet. Undersøkelser tyder på at ungdommer med Asperger syndrom ofte har en umoden og uvanlig forståelse av hva vennskap innebærer. Deres ønsker om å ha venner og

kjæresten kan også være uttrykk for en drøm om å være som de andre. Felles aktiviteter og interesser kan være grunnlag for vennskap og tilhørighet som ikke nødvendigvis innebærer stor grad av sosial samhandling med erfaringsdeling og gjensidighet (Helverschou m fl 2007).

Samvær ungdom imellom er ofte preget av dialoger med humor og vitser. Når ungdommer med Asperger syndrom har problemer med å forstå poengene på grunn av sin bokstavelige språkforståelse og problemer med å forstå metaforer, vil det være en ytterligere årsak til at de føler seg utenfor. Ensporethet og særinteresser gjør dessuten at de fort kan oppfatte en del teamer som uinteressante. Det gjør det vanskelig for dem å etablere nære relasjoner, fordi vennskap vanligvis bygger på deling av erfaringer og empati.

Sammenlignet med mindre barn har ungdommer med Asperger syndrom som oftest lært å følge en rekke regler for sosialt samvær. Det gjør dem i stand til å kompensere for noe av sin manglende intuitive forståelse. Det kan likevel være et misforhold mellom deres forståelse av sosiale regler og deres handlinger, fordi det kreves mer enn å ha kjennskap til reglene. Ungdommer med Asperger syndrom som kan formulere reglene og forstå dem i en strukturert situasjon, kan fortsatt ha problemer med å ta hensyn til andres perspektiv i praksis.

Den dårlige utviklede vurderingsevnen til ungdommer med Asperger syndrom gjør at de kan uttrykke indignasjon over at forsøk på å følge regler ikke fører med seg noen "gevinst". Når de opplever at deres harde bestrebelser på å opptre slik andre forventer, ikke gir tilgang til vennskap og sosialt felleskap, kan de utvikle en følelse av å mislykkes og at ingenting nytter. Depresjon er en naturlig reaksjon på stadige nederlag.

Usikkerhet og bevissthet om sin egen mislykkethet i sosiale situasjoner gjør at fester og andre ungdomsarrangementer vanligvis unngås av ungdom med Asperger syndrom. Det er aktiviteter der det er vanskelig å få oversikt og forstå hva som skjer.

Som følge av at kravene til sosial kompetanse i samvær med jevnaldrende blir høyere, øker også forskjellene til de jevnaldrende stadig for ungdommer med Asperger syndrom. Denne perioden innebærer derfor økt risiko for avvisning og mobbing. Ungdommens bevissthet om å være annerledes og utenfor det sosiale fellesskap øker også, og problemer relatert til stress og angst er vanlig hos ungdommer med Asperger syndrom (Helverschou m fl 2007).

2.2.3 Ungdommer med Asperger og angst

Når mange ungdommer med Asperger syndrom opplever at deres forsøk på sosial kontakt og samspill mislykkes, kan resultatet bli alvorlig ensomhet og en opplevelse av å bli krenket og av ikke å bli forstått. En blir i økende grad klar over og frustrert over sin egen sosiale isolasjon. Noen fortsetter med å løse sine sosiale problemer med å søke tilflukt i særinteresser, mens andre er seg sine vanskeligheter altfor bevisst. De har et stort ønske om nærhet og er bekymret for hvordan andre ser på dem. Som hos andre med sosial angst er det en reell fare for at de skal ovefokusere på sin egen mislykkethet.

Helverschou og Martinsen (2007) sier at engstelse og angst kan føre til redusert oversikt og forståelse av det som skjer, samtidig som de gjerne har større behov enn andre for forståelse og oversikt. Forståelsesvanskene til barn, ungdommer og voksne med Asperger syndrom bidrar til at de opplever en vanskelig livssituasjon som gjør dem sårbare for å utvikle angst. Det er særlig de uforståelige handlingene til andre mennesker, og usikkerheten på hva de selv skal gjøre, som bidrar til angsten.

Sosial fobi er kjennetegnet av en vedvarende redsel for situasjoner der man kan trekke til seg oppmerksomhet, bli betraktet og utsatt for ydmykelse og flauhet. Mennesker med sosial fobi føler i tillegg ofte at de er i andres fokus, at andre ser på dem og tenker på dem. Enkelte barn har en medfødt sårbarhet for å utvikle skyhet og engstelse. Dersom barn med et slikt utgangspunkt blir møtt med varme og sensitivitet i ukjente sosiale situasjoner, kan det bidra til at de ikke utvikler engstelse og vegring (Helverschou og Martinsen 2007).

Mennesker med alvorlig angst er preget av trøtthet og energitap som gjør det vanskelig å gjennomføre dagens vanlige aktiviteter. De gir fort opp når de ikke klarer å gjennomføre noe, og hevder at det er umulig. De bruker mye av sin kapasitet på å framstå som kompetente og upåfallende. De søker holdepunkter for at de blir avvist og nedvurdert, selv om folk prøver å være hyggelige og støttende. Samtidig må en kontrollere angsten og være oppmerksom mot omgivelsene. Det blir ofte for mange baller i luften til å ha kognitiv kapasitet til å mestre de utfordringene de møter på sosiale arenaer (Helverschou og Martinsen 2007).

Sosial angst fører ofte til vanskeligheter med utdanning, arbeid, og sosialt liv i familien og på fritiden. Enten en holder ut sosiale situasjoner med stort ubehag eller utvikler unngåelsesatferd, blir mulighetene reduserte for å fungere i arbeid og i sosiale sammenhenger. En rekke utdannelse og yrker kan være vanskelige for dem, og yrkesvalg blir ofte styrt av den sosiale fobien. Mennesker med sosial fobi gifter seg både sjeldnere og gjennomsnittlig senere enn andre med angstproblemer.

Det er ikke overraskende at depressive reaksjoner er den vanligste formen for psykiske vansker i tillegg til angsten. Depressive reaksjoner kan følge av en opplevelse av å være mislykket og bli sett ned på av andre. Dette kan skape ytterligere dårlig selvtillit og stadig grubling over det som skjer, og det kan forsterke de depressive reaksjonene (Helverschou og Martinsen 2007).

2.2.4 Forholdet til arbeidslivet

Mange med Asperger syndrom utvikler en stor grad av selvstendighet og mestrer sider ved voksenlivet rimelig godt. Men selv med høy utdanning og faglig dyktighet, kan det være nesten uoverkommelig å orientere seg på arbeidsmarkedet og presentere seg selv som arbeidssøker. De fleste voksne med Asperger syndrom vil fremdeles streve i sosiale samspill. Faglig dyktighet kompenserer ikke nødvendigvis for de sosiale utfordringene ved jobbsøking, jobbintervju og å tilpasse seg et arbeidsfellesskap. De mangelfulle samtaleferdighetene og den bokstavelige forståelsen kan gjøre at spørsmål fra mulige arbeidsgivere blir besvart på en lite

hensiktsmessig måte. I tillegg kommer stress eller angst knyttet til ukjente sosiale situasjoner. Tidligere dårlige erfaringer og sterk bevissthet om egne vansker kan også spille inn (Helverschou og Martinsen 2007).

Problemer med å overføre erfaringer fra ett område til et annet gjør det vanskeligere å besvare spørsmål av hypotetisk karakter, som er en vanlig type spørsmål i jobbintervjuer. Når en person med Asperger syndrom ofte er ”hensynløst ærlig” og opptrer sosialt klossete, bidrar det ikke til markedsføringen. Resultatet blir et dårlig inntrykk og at de ikke får tilbud om arbeid som de er godt kvalifisert for.

Arbeidsoppgaver som innebærer uforutsigbarhet eller stiller store krav til sosial vurderingsevne vil nødvendigvis være vanskelige for mennesker med Asperger syndrom. På arbeidsplassen kan det oppstå konflikter ut fra en bokstavelig og rigid rettferdighetsforståelse. Svart-hvitt tenkning og dårlig skjønn i forhold til sosiale regler kan føre til uenighet eller misforståelser (Helverschou m fl 2007).

Etter denne problemfokuseringen er det greit å minne om hva Hans Asperger har sagt; ” Not everything that steps out of line, and thus ”abnormal”, must necessarily be ”inferior”. (Gjengitt av Attwood 2007).

2.3 Teori om læring og utvikling

2.3.1 Utviklingsteori

Erik Eriksons psykoanalytiske teori er en videreutvikling av Freuds teorier. Erikson vektlegger det han kaller ”økologien”, det vil si menneskets tilpasning til og samspill med omgivelsene – mennesker, sosiale forhold og kultur (Jerlang 2008).

Eriksons teori blir også omtalt som en kriseteori, der mennesket utvikler seg gjennom eksistenskriser. Han operer med åtte stadier, der individet i hvert stadium blir konfrontert med en bestemt problematikk. Hver krise utgjør et viktig område i en aktiv og nødvendig tilpasning til samfunnet. Identiteten skapes via en læreprosess. Identitetsutviklingen har sitt utgangspunkt i samspillet mellom mor og barn. Barn har

bruk for konstant dialog og samspill med voksne og med andre barn for å utvikle sin identitet. Barn sender ut signaler og er i behov for å få "svar". Erikson vektlegger fri lek, der barnet får mulighet til å eksperimentere og å uttrykke seg. Det kan leke seg gjennom vanskelighetene og det er plass for regressiv atferd (Jerlang 2008).

Om identitetsdannelsen i ungdomsperioden sier Erikson:

"I deres søgen efter en ny fornemmelse af kontinuitet og ensartethed, som nu også må omfatte seksuel modenhed, må en del unge slås med kriser fra tidligere år, før de kan slå sig til ro med bestående forbilleder og idealer, der kan føre til en endelig identitet. De behøver fremfor alt tid til at integrere de identitetslementer, som de netop har henført til barndomstadiene: blot gælder det nu, at en større sammenhæng med vagere konturer, men mere umiddelbare krav er trådt i stedet for barndomsmiljøet, nemlig "samfundet". Et tilbageblik på disse led bliver samtidig en liste over ungdomsproblemerne". (Erikson 1971:121).

I ungdomsperioden får venner stor betydning for evnen til å finne sin identitet. For å finne sin plass i de voksnes verden, inkludert arbeidsidentitet, må ungdommen sammen med venner kunne drive rolleeksperimentering som gir bekræftelse og mening med tanke på voksenlivet. Ikke å lykkes med komme gjennom denne krisen gir angstopplevelser, som igjen kan gi seg utslag i enten identitetsforvirring eller i negativ identitet. Når den unge ikke kan finne seg selv, finne en akseptabel rolle eller et ståsted, oppstår identitetsforvirring – en følelse av ikke vite hvem man er og hva man vil i livet. Ungdommen vil i disse årene lett "svinge" i opplevelsen av seg selv og de sosiale relasjonene. En kan bli oppgitt, apatisk og innesluttet og tvile på om livet har noe godt å tilby. En slik oppgitt holdning kan føre til ungdommen aldri blir skikkelig voksen, men flagrer fra det ene til det andre, både holdningmessig og med hensyn til arbeidsforhold. Eventuelt kan det skje en kritikkløs overtakelse av foreldrenes verdier og normer. Noe som er en sårbar identitet ut fra at identiteten ikke er utviklet med grunnlag i egne valg (Jerlang 2008).

Erikson mener at egoet kan bryte sammen, og det medfører angst. Hvis angsten blir overveldende er det fare for regresjon til tidligere stadiers tilfredstillelsesformer, men gjerne i symbolske former slik som alkohol- og stoffmisbruk.

Eriksons sjette stadium - tidlig voksenalder – har en krise som benevnes som ”intimitet eller fortrolighet kontra isolasjon”. Hvis den unge voksne lykkes i å bli integrert i arbeidslivet, finne en partner og så videre, oppnås en basal identitetsfølelse av kjærlighet og vekst. Alternativet kan være tilbaketrekking og isolasjon. Erikson sier det slik:

”Hvis et ungt menneske ikke oppnår sådanne intime relationer til andre – og til sine egne indre ressurser – i slutningen af ungdoms- eller begyndelsen af voksenalderen, kan han eller hun komme til at henge fast i særdeles stereotype mellemmenneskelige relationer og i en varig dyb følelse af isolering”. (Erikson 1971:129).

2.3.2 Meads speilingsteori

George Herbert Mead sier som Erikson at barnet starter sitt samspill med omgivelsene fra det blir født. Mead hevder at barn sosialiseres gjennom signifikante personer i barnets nærhet (Mead 1934). Barnet lærer å ta den andres perspektiv. En kan ikke erfare seg selv direkte, men bare indirekte via andres reaksjoner på en selv. Mead uttrykker det slik:

” It is by means of reflexiveness – the turning-back of the experience of the individual upon himself – that the whole social process is thus brought into the experience of the individuals involved in it; it is by such means, which enable the individual to take the attitude of the other towards himself, that the individual is able consciously to adjust himself to that process, and to modify the resultant of that process in any given social act in terms of this adjustment to it. Reflexiveness, then, is the essential condition, within the social process, for the development of mind”. (Mead 1934: 134).

Denne prosessen er kalt speilingsteori. Vi speiler oss i andres reaksjoner på oss selv. Det er selvfølgelig relevant hvem den andre er. At det er person som betyr noe.

Mead sier videre at:

“In our statement of the development of intelligence we have already suggested that the language process is essential for development of the self”. (Mead 1934:135).

Det er altså en sterk sammenheng mellom språkutvikling og utvikling av selvet, slik Mead så det. Språket er en viktig budbringer i speilingsprosessen. I språk la han også tegn, symboler og gester. I en tidlig fase skjer sosialiseringen via imitasjon. Siden utvikler barnet selvet gjennom stadig mer kompliserte rolleleker.

Mead beskriver selvet slik:

“The self is something which has a development , it is not initially there, at birth, but arises in the process of social experience and activity, that is, develops in the given individual as a result of his relations to that process as a whole and to other individuals within that process”. (Mead 1934:135).

Det som er viktig med kommunikasjon, sier Mead, er at det skapes en situasjon der individet blir et objekt til seg selv, og det er en kontinuerlig tilpasning mens kommunikasjonen pågår:

“We are continually following up our own address to other persons by an understanding of what we are saying, and using that understanding in the direction of our continued speech. We are finding out what we are going to say, what we are going to do, by saying and doing, and in the process we are continually controlling the process itself”. (Mead 1934: 140).

Mead bruker begrepet “det generaliserte andre” om omgivelsenes instilling til individet og som er med på å definere selvet. Det generaliserte andre blir inkorporert i personligheten og utøver sosial kontroll uten å være fysisk tilstede. Samtidig utvikles selvbevisstheten ved å kunne ta andres perspektiv. Det er i denne interaksjonen selvet og forståelsen av egen identitet utvikles. For at dette skal fungere godt vil det være en forutsetning at den enkelte er i stand til å tolke signalene.

I en undersøkelse om Asperger syndrom kan det være relevant å dra inn Piaget sitt syn på barnet. Han sier nemlig at barn blir født ”autistiske”. Med det mener han at barnet erkjennelsesmessig forstår seg selv som hele verden – som et sentrum. Barnet interesserer seg mest for seg selv, for kroppen sin og dens mulighet for aktivitet og for behovstilfredsstillelse. Barnet er konsekvent subjektivt og kan ikke objektivisere seg. Det vil si å stille seg utenfor situasjonen og belyse den nøytralt (Jerlang 2008). Som en del andre utviklingsteorier er Piaget sin teori også en stadieteori. Han hevder den psykiske utviklingen streber mot stadig mer stabile former for likevekt. Det vil si mot stadig bedre erkjennelsesmåter og dermed tilpasning til omgivelsene. Et stadium er grunnleggende for utviklingen av det neste, og kan derfor ikke ”hoppes over”.

Teoriene jeg her har redegjort for, skal gi et bakteppe for å forstå hva kommunikasjon er. Spesielt med hensyn hva som kan være bakgrunnen for at ungdommer med Asperger syndrom sliter på dette feltet. Jeg har lagt vekt på å beskrive hva Erikson sier om ungdomsperioden, fordi dette er sårbar periode for ungdom generelt. For de med diagnosen Asperger syndrom kan denne fasen være spesielt sårbar og bestemmende for hva som skjer videre i livet med hensyn til familieliv, utdanning og arbeidsliv.

3. METODE

3.1 Generell metodeteori

Begrepet metode er i forskningssammenheng den planmessige gjennomføringen av en undersøkelse. Jeg vil i dette kapitlet redegjøre for valg av metode, forberedelser og gjennomføring av intervju, fremgangsmåte ved analyse og drøfting av materialet.

Hva er teori? Silverman (2005) henviser til O`Brian som sammenligner en teori med et kaleidoskop. Ved å skifte teoretisk perspektiv vil det vi undersøker se annerledes ut. Ethvert ståsted innebærer et teorivalg og metodologiske avgjørelser. Med metodologi menes den generelle tilnærmingen som går forut for metodevalget.

Silverman (2005) presenterer et rammeverk for å studere virkeligheten med følgende grunnleggende elementer:

- Modell. En grunnleggende måte å oppfatte virkeligheten på. Eksempelvis behaviorisme eller feminisme.
- Oppfatning. En ide som stammer fra en gitt modell.
- Teori. Et sett av oppfatninger som brukes til å definere eller forklare et fenomen. Plausible sammenhenger mellom fenomen.
- Hypotese. En påstand som lar seg etterprøve.
- Metodologi. Den generelle tilnærmingen til det en ønsker å undersøke.
- Metode. Den spesifikke undersøkelsesteknikken.

Elementene modell, oppfatning, teori og metodologi sin relevans i denne sammenhengen er nytteverdien i forhold til det undersøkes. Hypotesen relaterer seg til validiteten, mens metodevalget skal passe godt sammen med både modell, teori, hypotese og metodologi.

Elementene står i sammenheng med hverandre ved at de går fra det generelle til det spesielle. Silverman kaller det analysenivå. Idet en har gjort funn ut fra hypotesen blir funnene det siste nivået. Fra funnene i undersøkelsen går det en feedback-sløyfe tilbake til hypotesen.

3.2 Valg av metode

3.2.1 Kvalitativ vs kvantitativ metode

Problemstillingen i en undersøkelse må avgjøre metodevalget. I mitt arbeid med denne undersøkelsen har jeg valgt et forskningsfelt der det stilles spørsmål om menneskers livserfaringer og om individets opplevelse av seg selv. Det er tanker som ikke kan tallfestes og en kvantitativ tilnærming vil være utelukket. En kvalitativ forskningsmetode vil ha som mål å forstå virkeligheten slik den erkjennes av forskerens informanter. Det er det jeg ønsker å undersøke her.

Jeg er opptatt av informantenes subjektive forståelse, og vil derfor analysere og drøfte de informantenes oppfatning av egen livsverden. At informantenes forståelse står i sentrum betyr at oppgaven ikke kan behandles og analyseres som en statistisk variabel. Forståelse kan ikke operasjonaliseres. Forståelse har med selvoppfatning å gjøre og er et uttrykk for selvforståelse. Forståelsen kommer til uttrykk gjennom sosiale relasjoner og prosesser i samspill med andre mennesker (Lindén 2000).

I følge Dalen (2004) er det et overordnet mål for kvalitativ forskning at det skal utvikle forståelse for fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet. Det er i første rekke fenomenene slik de oppleves for informantene jeg er interessert i. Min intensjon er å se om et innenfra-perspektiv kan tilføre noen nye perspektiver på forståelsen av samtalevansker.

At foreldrene også er involvert i undersøkelsen er ment å bidra til en helhetsforståelse. Enten deres bidrag i undersøkelsen støtter opp under ungdommen egen forståelse av situasjonen eller de ser ting på en annen måte. Dalen (2004) skriver

at det innenfor mange fagområder er viktig å få belyst hvordan ulike parter opplever samme situasjon for å fange opp nyanser og mangfold.

Hvordan foreldrene opplever ungdommen i ulike situasjoner vil være med på å prege samarbeidet med ungdommen. Det gir også undersøkelsen en tidsdimensjon ved at foreldre som har observert fra sidelinjen ofte ser endringer over tid som ungdommer kanskje ikke ser selv. Videre gir foreldrenes medvirkning informasjon om samspillet mellom foreldre og barn.

3.2.2 Hermeneutikk

Hermeneutikk har sitt utgangspunkt i humanistisk forskning. Siktemålet er forståelse, mening og refleksjon. Det er behov for en fortolkningsprosess for å oppnå en helskapsforståelse. Dalen (2004) refererer til Wormnæs som sier at all forståelse er bestemt av en førforståelse eller forståelseshorisont. Det sentrale blir å trekke inn sin førforståelse på en slik måte at den åpner for mest mulig forståelse av informantens opplevelser og uttalelser (Dalen 2004). I denne oppgaven baserer jeg meg på en hermeneutisk forskningstradisjon der det sentrale er å fortolke et utsagn ved å fokusere på et dypere meningsinnhold. Dette dypere meningsinnholdet får jeg gjennom en prosess der enkeltdele blir forstått i lys av helheten, og helheten blir forstått ved hjelp av delene. Det kan gi bedre forståelse av begge deler. Denne vekselvirkningen kalles også den hermeneutiske sirkel (Dalen 2004).

Mitt utgangspunkt for denne undersøkelsen var en undring over hvordan ungdom med Asperger selv opplever samtaler med andre. Som ansatt i PPT kommer jeg i kontakt med barn og unge med Asperger syndrom som gir uttrykk for manglende kompetanse på dette området. Var min forståelse av de manglende samtaleferdighetene riktig? Ved en oppriktig interesse for informantens subjektive verden, må kanskje forståelsen vike til fordel for nye oppdagelser.

3.2.3 Kvalitativ tilnærming

Innenfor kvalitativ forskning kan det være flere typer tilnærming til problemstillingen. Silverman (2005) opererer med fire hovedmetoder: Observasjon, tekst- og dokumentanalyse, intervju, lyd – og videoopptak. Metodene kan kombineres. Silverman sier at det ikke finnes en rett og en gal metode. Det finnes bare metoder som er formålstjenlige i forhold til det aktuelle temaet. Jeg har valgt intervju som det mest hensiktsmessige. Det er gjennom samtaler jeg kan hente mest relevant informasjon i forhold til problemstillingen. Intervjusituasjonen kan også fange opp non-verbal kommunikasjon og kommunikasjonsmåter som er særegne for målgruppen og som kan gi en dypere forståelse av det jeg vil undersøke.

3.2.4 Kvalitativt intervju

Dybdeintervjuer skal kunne gi grunnlaget for den forståelsen jeg er ute etter. Det blir en type intervju som Kvale (2001) kaller det halvstrukturerte livsverden-intervjuet, der målet er å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av fenomenene som blir beskrevet.

Det semistrukturerte intervjuet har en viss fleksibilitet. En del faste spørsmål går igjen, men de kan utdypes, nyanseres og suppleres avhengig av tema, intervjuobjekt og situasjon. Denne intervjuformen kan ofte gi innholdsrike beskrivelser ved at den åpner opp for innsikt i informantenes livsverden. Intervjuformen stiller krav til intervjueren og intervjuguiden. Spørsmålene må ”treffe”.

I kvalitativ metodetilnærming ses intervjueren som et forskingsinstrument i seg selv. Det kan være et etisk dilemma med hensyn til å oppnå en analytisk distanse.

Kvale (2001) opererer med 7 stadier i en kvalitativ intervjuundersøkelse:

1. Tematisering. Å formulere formålet med undersøkelsen. Å stille hvorfor- og hva-spørsmålene før en stiller spørsmålet hvordan.

-
2. Planlegging. Å planlegge undersøkelsen under hensyn til alle stadier. Innhenting av kunnskap og å tenke gjennom moralske implikasjoner.
 3. Intervjuing. Med basis i en intervjuguide.
 4. Transkribering. Å klargjøre materialet for analyse. Betyr vanligvis å oversette muntlig tale til skriftlig tekst.
 5. Analysering. Velge hvilken analysemetode som er best egnet ut fra det foreliggende materialet.
 6. Verifisering. Undersøke funnenes generaliserbarhet, reliabilitet og validitet.
 7. Rapportering. Formidling av funn og metode som overholder vitenskapelige kriterier.

For meg var intervjuformen en utfordring med tanke på informantenes kommunikasjonsstil og hvordan de opplever sin situasjon. Jeg så det som viktig at intervjusituasjonen ble opplevd som trygg og meningsfull. Det kvalitative forskningsintervju vurderes som spesielt egnet, når jeg i denne undersøkelsen skal forstå hvordan mennesker med Asperger syndrom opplever samtalsituasjoner med andre. Ved at mennesker med Asperger syndrom beskriver sine erfaringer og sin selvoppfatning, klargjør og utdyper egne perspektiver på verden, kan jeg få utvidet min egen forståelse av problemstillingen. Her bygger jeg på Kvale (2001).

Det kvalitative forskningsintervju har trekk fra både en vanlig samtale og en terapeutisk samtale, men er likevel forskjellig fra dem begge. Forskingsintervjuet har forskerens formål i fokus, og en søker ikke endring slik en gjør i en terapeutisk samtale. Kvale (2001) vurderer det kvalitative forskningsintervju som et intervju der hensikten er å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, og kvalitativt tolke de fenomener som beskrives. I denne undersøkelsen er jeg på jakt etter informantenes meningsverden, og gjennom intervjuet kan jeg oppnå fortrolighet for å trenge bak det som sies.

I et slikt dybdeintervju er begge parter deltagere, men på grunn av min rolle som forsker og min makt til å styre situasjonen får samtalen et asymmetrisk forhold. Jeg som forsker er ute etter en viss type informasjon, og gjennom presentasjon av spørsmål styrer jeg informanten i en bestemt retning. Det hadde vært ønskelig at intervjuet ikke ble ledet i for stor grad, men dette ville ut fra min erfaring blitt vanskelig, og fordi informantene i mer eller mindre grad svarte kort på noen spørsmål og problemstillinger, ble det nødvendig for meg å lede dem videre gjennom beskrivelser og forklaringer. Slik fremkom mer informasjon, og det er sannsynlig at det på bakgrunn av min aktive deltagelse fremkom langt mer informasjon fra intervjupersonene enn det ville gjort om jeg hadde inntatt en mer passiv rolle. Dette er noe som må tas hensyn til ved analyse av materialet.

3.3 Validitet

Validitet handler om å kvalitetssikre forskningsprosessen, slik at det jeg presenterer har gyldighet. Validiteten må sees i forhold til problemstillingen. Klarer jeg å få fram det jeg vil belyse? Eller er mitt resultat påvirket av tilfeldigheter og andre faktorer? Validitet innenfor kvalitative studier testes ikke ved et enkelt grep eller en utregning, men må knyttes opp til delene og prosessene i forskningsarbeidet (Holter 2002).

I sin bok om intervju som forskningsmetode, drøfter Dalen (2004) validitet opp mot følgende faktorer:

- forskerrollen
- forskningsopplegget: utvalg og metodisk tilnærming
- datamaterialet
- tolkninger og analytiske tilnærming

I forhold til denne undersøkelsen er det viktig for validiteten å etablere gode samtalsituasjoner med informantene. Dalen (2004) understreker at forholdene bør

legges til rette for at det skapes intersubjektivitet i intervjusituasjonen. Det betyr å oppnå en felles tolkning av situasjonen og så langt som mulig komme inn på informantens opplevelser og forståelse. Ervik (1996) framhever på sin side at intervjusituasjonen i forhold til mennesker med Asperger syndrom bør være forutsigbar, strukturert og lite personlig. Intervjusituasjonen og guiden må tilpasses informantenes kommunikasjonsstil og det er viktig å være tydelig i forskerrollen.

Men tanke på validitet, så hadde det vært ideelt med informanter som bare hadde diagnosen til felles, og ellers varierte med hensyn til bosted, alder, kjønn, utdanning, yrke og sivilstatus. Dette ville gitt variasjon og bredde i datagrunnlaget. Det blir også viktig å ta med i beregningen at de som kontakter meg kanskje er mer ressurssterke og reflekterte enn gjennomsnittet. Dette kan svekke validiteten.

Dalen (2004) fremhever betydningen av å få innholdsrike og fyldige uttalelser fra informantene. Slike ”tykke beskrivelser” styrker validiteten i datamaterialet. Her blir det viktig å stille gode spørsmål og klarer å samle inn og bearbeide data på en hensiktsmessig måte som kan dokumenteres.

For å vurdere validiteten i analysene som er foretatt må forskeren tydeliggjøre de analytiske grepene og redskapene som er brukt og stille dem til rådighet for drøfting (Dalen 2004).

Validitet i intervjusituasjonen kan bestrebes ved å stille spørsmål som er klare og som gir uttømmende svar. Valide svar kan derfor være et spørsmål om å spørre riktig. Språkbruk, hva slags spørsmål som blir stilt, og hvordan jeg kommuniserer med informanten. En bør ha god kjennskap til Asperger syndrom, samt trening i å snakke med mennesker med diagnosen, for å kunne minimalisere misforståelser, unngå stress, usikkerhet og frustrasjoner hos informanten og sikre validiteten (Ervik 1998).

En klargjøring forut for intervjuet, der jeg forteller hva jeg er ute etter og hva resultatet skal brukes til, kan gjøre det enklere for informanten å delta. Validitet kan også fremmes ved å kvalitetssjekke i etterkant, f eks ved at informantene leser en utskrift av intervjuet og ser om det som er skrevet er uttrykk for det de mente å si.

3.4 Reliabilitet

Kravet om reliabilitet er i første rekke knyttet til graden av målepresisjon og målefeil (Befring 2002). Begrepet er først og fremst knyttet til kvantitativ forskning. I følge Dalen må en nærme seg kravet om reliabilitet fra en annen vinkel i kvalitativ metode. Ved å være ærlig, nøyaktig og tydelig i beskrivelsene av de ulike leddene i forskningsprosessen, kan andre få muligheter for å låne mine ”forskerbriller” og gå meg etter i sømmene (Dalen 2004). I forhold til min undersøkelse bør jeg derfor informere om min førforståelse, beskrive forhold ved informantene og ved intervju situasjonen som kan være av betydning for datainnsamling og bearbeiding, og forklare hvilke metoder og analytiske grep jeg bruker.

Med hensyn til spørsmål om generaliseringsverdi refererer Dalen (2004) til Andenæs, som fremhever at det først og fremst er andre enn forskeren selv som avgjør hvor anvendelig resultatet er for andre situasjoner. For å kunne vurdere dette er det viktig å gi tilstrekkelig og relevant informasjon (Dalen 2004). Det blir viktig for meg å få fyldige beskrivelser fra informantene. Valide, innholdsrike og fyldige uttalelser fra informantene, gir større muligheter for at noen kan finne noe de kan bruke.

3.5 Etske betraktninger

Jeg har en kvalitativ tilnærming med få informanter. Informantene har kommunikasjonsvansker og i en livssituasjon som gjør dem sårbare. Det vil være etiske hensyn å ivareta allerede ved rekruttering av informanter. Et samtykke om deltakelse må baseres på fullstendig informasjon om forskningens hensikt og bruk av forskningsresultatene i ettertid. Overfor denne målgruppen kreves det spesiell påpasselighet med hensyn til om samtykket og konsekvensene av dette er forstått. Forskningsetikken krever at en gir løpende informasjon underveis, med åpning for at samtykket når som helst kan trekkes tilbake (NESH 2006). Generelt må etikk vurderes i alle stadier av forskningsprosessen.

Spørsmål som kan virke krenkende må unngås. Det gjelder ikke minst i selve intervjusituasjonen. Jeg må tilpasse mitt språk til informantene.

For å få god informasjon er konfidensialitet et nøkkelord. Det gjelder spesielt i forhold til mennesker med Asperger syndrom. De vil ut fra sine samtalevaner kunne oppleve å komme til kort på ulike livsområder, med den utrygghet og sårbarhet som det kan innebære. Jeg må kunne garantere konfidensialitet og sikker oppbevaring av opplysninger under hele prosessen, og formidle dette budskapet slik at det når fram.

3.6 Valg av informanter

3.6.1 Utvalg

For å komme frem til et relevant utvalg må man først og fremst spesifisere det som ligger i problemstillingen. Jeg er opptatt av informantenes subjektive forståelse av å ha Asperger syndrom, og ikke av kvantifisering eller generalisering. Velger man for mange informanter er det vanskelig å analysere all informasjonen som foreligger. Har man for få informanter risikerer man å få for lite informasjon. Kvale (2001) hevder at ofte blir intervju-undersøkelser basert på for mange intervjupersoner til at det enkelte intervju kan bli tolket systematisk og forsvarlig.

3.6.2 Utvalgskriterier

Et hensiktsmessig utvalg innebærer at informantene har erfaringer som kan belyse problemstillingen. Jeg var derfor ute etter et strategisk utvalg som jeg i utgangspunktet regnet med kunne sikre meg relevante data.

Informanter som var relevante i forhold til problemstillingen, ville være ungdommer med Asperger syndrom og deres foreldre. Jeg ønsket ungdommer over 18 år da de allerede hadde gjort seg noen erfaringer med kommunikasjon i forhold til andre

mennesker og offentlige etater. Jeg ønsket å intervju foreldrene fordi de kan si noe om barnas samtalesituasjoner tidligere i livet og hvordan det er i dag.

Utover det å være over 18 år, var tanken at informantene ikke burde ha betydelige tilleggsvansker. De kunne ha noe angst, som er ganske vanlig, men ikke store psykiske problemer og heller ikke rusproblemer.

Jeg kontaktet leder i Autismeforeningen i Hordaland via mail, for å høre om de kunne skaffe til veie informanter. Han tok dette opp med styret i foreningen, og der var det enighet om at de skulle være behjelpelige. Autismeforeningen har medlemslister over personer som har diagnosen Asperger syndrom og deres pårørende.

Siden dette er en frivillig organisasjon, var jeg prisgitt at den som tok oppgaven hadde tid og anledning til å hjelpe meg. Jeg hadde laget et informasjonsskriv som omhandlet min problemstilling. I tillegg omhandlet informasjonsskrivet informert samtykke. Det vil si å informere mulige informanter om prosjektet, målet med prosjektet, at det er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, at dataene vil bli behandlet konfidensielt og at informanten får opplysninger om at han deltar på frivillig grunnlag. De fikk også vite at de når som helst kunne trekke seg. I tillegg var det en svarslipp. Jeg sendte 10 frankerte konvolutter, informasjonsskriv og svarslipp med tidsfrist til Autismeforeningen, som så ved hjelp av dette skulle finne 10 informanter. Jeg ventet til tidsfristen var ute, men hadde ikke fått noen svar. Jeg tok kontakt med Autismeforeningen igjen. Det viste seg brevene ikke var sendt ut. De hadde ventet på medlemslister fra Autismeforeningen sentralt.

Autismeforeningen i Hordaland laget et informasjonsskriv sammen med mitt eget skriv. Infoskrivet fra Autismeforeningen omhandlet ny tidsfrist og at jeg ikke visste hvem brevene var sendt ut til. Da listene kom ble brevene sendt ut til informantene. Jeg ventet i spenning, men da tidsfristen hadde utløpt hadde jeg fremdeles ikke fått noen informanter. Jeg kontaktet da min veileder og spurte henne til råds. Hun rådet meg da til å glemme Autismeforeningen, fordi det var liten sannsynlighet for at jeg ville få informanter her. Det kom også inn en tidsfaktor med hensyn til å opprettholde

den ønskede progresjonen i undersøkelsen. Jeg burde heller ta kontakt med PPT og også spørre bekjente om de kjente noen som hadde Asperger syndrom og som kunne tenke seg å være med på undersøkelsen.

Jeg kontaktet da arbeidsplassen min og spurte den personen som jobber med dette om hun kunne være behjelpelig med å skaffe informanter. Hun kontaktet aktuelle klienter som hadde diagnosen Asperger syndrom. Det var da en person som sa seg villig til å delta. Dette var en gutt som i løpet av året ville fylle 18 år.

Veileder sa seg også villig til å prøve å skaffe informanter. Hun kontaktet venner og bekjente og spurte om det samme. Kjenner dere noen som har Asperger syndrom og som kan tenkte seg å delta i den slik undersøkelse. Hun fikk da kontakt med en gutt som var 16 år og som hadde diagnosen Asperger syndrom.

Jeg valgte da å ta utgangspunkt i disse to ungdommene og også intervju foreldrene deres. Det innebar å gå vekk fra min opprinnelige plan om å sette den nedre aldersgrensen ved 18 år.

Jeg henvendte meg da på samme måte som til Autismeforeningen, bortsett fra at brevene ble sendt direkte til adressaten.

Jeg endte ut med utvalg på fire informanter. To ungdommer med Asperger syndrom og deres foreldre.

3.7 Interjvuene

3.7.1 Intervjuguide

Det ble lagt ned mye arbeid i utarbeidelsen av intervjuguiden. Jeg prøvde å ta hensyn til målgruppen, blant annet ved å gå grundig gjennom om det er spørsmål som kunne oppfattes som tvetydige. Det ligger ikke noe spesielt teoretisk fundament bak spørsmålene, selv om jeg har hatt i bakhodet at det finnes teorier som kategoriserer spørsmål alt etter hva forskningsopplegget går ut på. Kalleberg (2002) opererer med

en inndeling med 3 typer spørsmål: Konstaterende, vurderende og konstruktive. Konstaterende spørsmål er hvordan noe er, eller hvorfor. Ved vurderende spørsmål er vi opptatt av hvordan ting bør være, og ved konstruktive spørsmål er vi opptatt av hvordan en tilstand kan og bør forbedres.

Jeg hadde en mer pragmatisk tilnærming ved at spørsmålene ble valgt ut med tanke på å få mest mulig fylldige svar ut fra problemstillingen, og for å kunne kategorisere og analysere best mulig. Kvale (2001) sier at hvert enkelt intervju spørsmål kan evalueres etter en tematisk og en dynamisk dimensjon. Tematikk handler om relevans for forskningstemaet og dynamisk om de mellommenneskelige forholdene som oppstår i intervjuet. Et godt spørsmål ivaretar begge dimensjoner.

Det ble laget en forenklet utgave av intervjuguiden som ble sendt ut i forkant og som blant annet var ment til å skulle redusere usikkerhet omkring hva undersøkelsen gikk ut på. Det ble også laget egen guide til foreldre.

3.7.2 Før intervjuene

Jeg søkte Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) om løyve til å gjennomføre undersøkelsen og fikk positivt svar.

Jeg tok telefonisk kontakt med den enkelte informant etter å ha sendt brev til dem. I telefonsamtalen fikk de nærmere opplysninger om hva det å stille som informant innebar. Frivillighet og at informasjonen som fremkom var taushetsbelagt ble poengtert. Jeg informerte i korte trekk om hva jeg kom til å spørre om i intervjuet, slik at det spesielt for ungdommene med Asperger syndrom skulle være forutsigbart, da dette er et viktig poeng for denne gruppen. Ungdommene og deres foreldre valgte selv tid, dag og sted for hvor intervjuene skulle finne sted. To intervju ble gjort på et grupperom på Høgskolen i Bergen, avdeling for lærerutdanning i november 2007. To intervju ble fortatt hjemme hos informantene i desember 2007. Alle intervjuene ble foretatt på ettermiddagstid.

Det ble i telefonsamtalen med informantene informert om at samtalen ville bli tatt opp på diktafon. Fordelen med dette er at en får mulighet til å konsentrere seg om den informasjon som fremkommer og at en ved gjennomlytting i etterkant kan fylle ut bildet av hva som skjedde i intervjusituasjonen.

3.7.3 Informantene

Jeg har intervjuet to ungdommer med Asperger syndrom og deres foreldre. Jeg forventet at foreldrene ville kunne fortelle hvordan ungdommen er, hvordan ungdommen har forandret seg etter hvert som han vokste til, og hvordan ungdommen er etter å ha vært i ulike samtalsituasjoner, slik de som foreldre har opplevd det.

Informant A: Det er en gutt på 16 år med Asperger syndrom. Han går på videregående skole.

Informant B: Er mor til informant A. Mor er utdannet lærer og har selv arbeidet med spesialundervisning i skolen.

Informant C: Det er en gutt på 18 år med Asperger syndrom. Han går på skole, på yrkesfaglig linje.

Informant D: Er far og mor til informant C. Far er selvstendig næringsdrivende og mor arbeider i helsesektoren.

3.7.4 Gjennomføring av intervjuene

Jeg så det som viktig at intervjupersonene selv fikk bestemme tid og sted for intervjuene. Jeg var opptatt av at denne samtalen ikke skulle oppleves som stressende, og at informantene skulle føle seg trygge. To intervju ble gjennomført på Høgskolen i Bergen, avdeling for lærerutdanning, og to ble gjennomført hjemme hos informanten. Alle intervjuene hadde en varighet på ca en time.

Foreldrene var til stede når ungdommen ble intervjuet. På samme måte var ungdommen til stede når foreldrene ble intervjuet. Informantene selv ønsket det slik.

Det kan være både fordeler og ulemper forbundet med dette, men et viktig moment for meg var ikke å risikere å miste informantene eller sitte igjen med lite informasjon.

Foreldrene ble bedt om ikke si noe som kunne påvirke det som ble sagt under intervjuet med sønnen, uansett hva han sa. I analysen tar jeg imidlertid i betraktning at tilstedeværelsen som sådan kan ha påvirket svarene.

I intervjusituasjonen prøvde jeg å balansere Kvaless tematiske og dynamiske dimensjoner (Kvale 2001), der informantens svar ville avgjøre hvilken dimensjon som ble fulgt opp. Et veldig strukturert intervju kan gjøre det lettere å kategorisere i etterkant, men et noe løsere intervju kan gi mer underliggende informasjon.

3.7.5 Etter intervjuene

Jeg transkriberte selv intervjuene. Det var viktig for meg å gjøre dette selv, fordi en allerede under transkriberingen begynner å tolke og assosiere i forhold til materialet. Jeg hørte på diktafonen og skrev inn ordrett det som informanten sa. Jeg transkriberte på dialekt. Opptakene var gode, men det var en krevende prosess fordi du gjerne måtte høre noen ganger for å få med deg hva informanten sa.

Min egen vurdering var at intervju kvaliteten, med tanke på om jeg hadde fått de opplysningene jeg var ute etter, var bra. Jeg hadde ikke behov for å ta ytterligere kontakt. Det var heller ikke noen av informantene som tok kontakt for spørsmål eller med ønske om å få lese utskriften.

3.8 Systematisering og analyse

3.8.1 Framgangsmåte ved analyse og bearbeiding av data

Når det gjelder å teoretisere omkring dataene fra en kvalitativ undersøkelse, foreslår Silverman (2005) å tenke over følgende 6 områder:

1. Å stille hva- og hvordan spørsmål framfor hvorfor.

-
2. Kronologi. I den grad det er et tidsperspektiv i undersøkelsen: Er det endringsprosesser knyttet til tid?
 3. Kontekst.
 4. Sammenligning
 5. Implikasjoner
 6. Lateral tenkning.

I analyse og bearbeiding av materiale baserer jeg meg også på hermeneutisk tradisjon. Jeg går inn i en prosess der jeg reflekterer, bearbeider og analyserer dataene kontinuerlig. Jeg har min førforståelse, min problemstilling og teorien i tankene når jeg analyserer og bearbeider dataene.

Et sentralt begrepspar i vitenskapsteorien er induktiv og deduktiv tilnærming. Enkelt sagt tar induktiv tilnærming utgangspunkt i empiri for å danne teori. Deduktiv tilnærming tar utgangspunkt i teori som skal verifiseres eller falsifiseres gjennom forskning (Befring 2002). Mitt prosjekt har innslag av begge tilnærminger. Jeg stiller med min førforståelse, men i hovedsak er det empirien som skal føre til teoridannelse.

Analysearbeidet har vært en lang prosess der jeg har prøvd å få frem meningsinnholdet i det som informanten sier. Det som foreligger i neste kapittel er min tolkning av datamaterialet.

3.8.2 Begynnende kategorisering og analyse

Holter (2002) opererer med 3 retninger med hensyn til kvalitativ analyse:

- Kategoribasert analyse. En konstruerer kategorier ut fra assosiasjonene en får ut det foreliggende materialet. Den teoretiske forforståelsen kan spille inn.
- Diskursanalyse. Et mangfoldig begrep som ligger nært til kategoribasert analyse, men med vektlegging av roller, motsetninger og maktforhold.

- Narrative analyser. Dette er også et vidt begrep, men handler i sin enkleste form om å lage en kronologisk fortelling ut fra materialet.

Ut fra et ønske om ikke å lage oppgaven for avansert eller komplisert i forhold til materialet, var en kategoribasert analyse nærliggende.

Det var fire områder som pekte seg ut og som alle informantene la vekt på i intervjuet og som jeg fant igjen i teorien:

- Selvbilde. Utsagn der informanten vil fortelle hvordan han opplever seg selv.
- Annerledesperspektivet. Uttrykk for at informanten opplever seg annerledes.
- Utenfraperspektivet. Informanten tar et steg ut av kommunikasjonen og ser på hvordan han/hun har det nå.
- Forandring. Hvordan er kommunikasjonen nå, i forhold til før?

Når jeg analyserte mine data fant jeg at noen av utsagnene til informantene kunne stå under flere av underpunktene, men jeg måtte gjøre et valg om en av kategoriene.

Jeg tar utgangspunkt i hver av ungdommene og supplerer med det foreldrene sier.

Undersøkelsen har ungdommenes egne opplevelser som utgangspunkt. Jeg lar dermed intervjuobjektene få fortellerstemmen i analysen. Dernest ser jeg på fellestrekk og ulikheter i intervjuene, og til slutt vurderer jeg det samlede materialet.

4. ANALYSE AV DATA

4.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere og analysere data fra intervjuene slik de fremstår etter tematisering og kategorisk bearbeiding. Jeg har valgt ut sitater der informantene gir uttrykk for opplevelser som er relevante for problemstillingen. Jeg knytter min analyse til hvert sitat.

Problemstillingen var:

Hvordan opplever ungdom med Asperger syndrom samtalsituasjoner med andre? Hvordan opplever foresatte ungdommen i samtalsituasjoner?

For å belyse innholdet i samtalene har jeg valgt å kategorisere svarene i fire perspektiv.

- a) Selvbilde
- b) Annerledesperspektiv
- c) Utenfraperspektiv
- d) Forandring

Etter intervjuene pekte disse kategoriene seg ut som viktige hos informantene.

4.2 Intervju med informant A og B

Informant A er en gutt på 16 år. Informant B er hans mor. Bokstaven S i sitatene står for sønnen.

4.2.1 Selvbilde – informant A

Ett av de første spørsmålene i intervjuet var. Hva gjør du på til daglig? Informanten svarte med den største selvfølgelighet.

Eg går jo på skolen då selvfølgelig. Sitter her nede og gjør skolearbeid. Etter skoletid e eg gjerne på skolen og sitter og gjør skolearbeid og då e eg gjerne til skolen stenger.

Han er arbeidsom og standhaftig og sitter på skolen til den stenger. Det er, slik jeg oppfatter det, ganske uvanlig blant ungdom å sitte så lenge på skolen. Som oftest vil det andre ting som lokker, slik som f eks samvær med venner. Videre forteller han om hva han gjør når han kommer hjem etter endt skoledag:

Og når eg e heme så slapper eg egentlig av med å sitte med PCen eller spille noe, så er det middag. Så blir det lekser og forhåpetligvis har eg tid til å gjøre noe før eg går og legger meg.

Totalt sett virker dagene ganske rutinemessige og strukturerte. Det er vanlig at de med Asperger syndrom har behov for struktur på dagene, men de vil ofte trenge hjelp fra foreldre og andre for å få denne strukturen på plass. Ut fra dette sitatet virker det som skolearbeidet er viktig for ham og hans selvbilde, og at han ikke trenger påminnelser for å gjøre lekser. Informantens beskrivelse kan også tolkes slik at dagene blir like ut fra isolasjon og kjedsomhet.

Informant A forteller videre i forhold til spill:

Men eg har fått visse begrensninger av foreldrene angående hva eg får lov til å spille og det syns eg e veldig kjipt då. Men det e jo ikke noen med Asperger å gjøre. Det e vel opp til hvilken familie du er i.

Han fremstår her med et selvbilde der aspergerdiagnosen ikke står i fokus. Han normaliserer seg selv på dette aktuelle området. Han aksepterer foreldrenes grenser. Min tolkning er at han er ganske avhengig av foreldrene.

Informant A forteller i forhold til hjelpen han blir gitt på skolen:

Det e to personer som skifter mellom å få styr på hva eg skal gjøre og sånn for eg har litt problemer med å få organisert ting. Eg ser gjerne på helheten at alt det der må gjøres men ikke til hvilken dag det må gjøres og hva som er viktigst å gjøre, så eg får bare panikk eg som oftest, så derfor må eg gå

inn til de å få oversikt over hva eg skal gjøre fra dag til dag. Så eg går gjerne ned til de sånn en til to ganger om dagen.

Her blir det modifisert det han tidligere sa om sin strukturerte hverdag. Han uttaler at han har problem med å organisere seg og må ha hjelp for å få dette til. Han bringer også inn hva som skjer når han ikke får denne hjelpen: Han får panikk. Det etterlater et åpent spørsmål: Om hjelpen bare fungerer som hjelp der og da, eller om det er mulig for ham å lære å strukturere seg, og dermed få struktur på livet sitt på lenger sikt.

Informant A sier dette i forhold til jobb:

Eg har hatt sommerjobb på det samme stedet de siste to årene. Da var eg der en måned å jobbet på Rema 1000. Eg fikk lov til å jobbe der 3 ganger i uken de dagene de fikk inn varer. Det var ikke for å være snill med meg, men det var da de trengte mest arbeidskraft.

Informant A ser på seg selv som arbeidskraft og at han ved å jobbe gjør noe nyttig arbeid. Men han sier samtidig at han ”fikk lov til å jobbe”, og ”det var ikke for å være snill med meg”. Han har tydeligvis gjort seg den tanken at de som lar ham få lov til å jobbe kanskje må være snille folk.

Han har fritidskontakter (støttekontakter) og sier følgende om denne kontakten:

Da var jo vel i og med at vi prata jo sammen, vi gjorde ting sammen, men de hadde jo fått beskjed av min mor og at fysisk aktivitet var veldig viktig, så vi var veldig mye og svømte og gikk på fjellturer og sånt. Det syntes jeg var mindre gøy då, men eg satte pris på bare å få prate med de.

Det han setter mest pris på i forhold til fritidskontakten er å ha noen å prate med. Den fysiske treningen betyr ikke så mye. Det er andre som har bestemt hva han skal gjøre i denne tiden. Det er tydelig at han hadde ønsket å bestemme mer av innholdet selv, uten at han noensinne hadde våget å ta dette opp. Han sier videre om fritidskontaktene:

Eller så har eg kontakt med noen sånne dere fritidskontakter då. De snakkar til meg på en voksen tone. De stiller sånne ordentlige spørsmål. Og som jeg gjerne kan spørre om ting sånn som jeg sa noe dumt eller noe sånt. Og jeg får gjerne ikke vite noe i det hele tatt. Eg bare setter pris på at de e hyggelige, de e greie, de sier ikke noe negativt eller noe sånt. Men eg tror ikke de har noen grunn til å si noe negativt heller. Det jeg setter pris på e den positive tonen og at eg kjenner de då. De vet hvordan eg e.

Og videre:

Det e lettare å snakke med de, eg har ikke så mange vennar akkurat då.

Og generelt om fritidskontakt:

Fritidskontakt. Eg trenger egentlig ikke støtte, men bare noen å tilbringe fritiden med.

Han har et behov for ikke å være alene på fritiden og han setter pris på relasjoner og dialog med andre.

Dette er et eksempel på en dialog som han har opplevd som positiv. Det synes ikke å ha spilt noen rolle at det var betalte hjelpere.

Han snakker fortsatt om fritidskontaktene:

Vi hadde jo en hyggelig tone og vi kunne ikke påpeke noe negativt det var mest meg som var litt sånn pesimistisk då. Og eg har en tendens til å være det spesielt i noen periodar. Altså deprimert.

Han framhever igjen den positive tonen, men at i den grad det skurret i kommunikasjonen så tilskriver han dette seg selv og sin depresjon. At en 16-åring bruker ordet deprimert om seg selv, forteller meg at vi har med en ganske lammende tilstand å gjøre. Det er selvfølgelig også mulig at han er blitt fortalt at når du er lei deg, så er det egentlig deprimert du er.

På tur med fritidskontaktene så begynner ofte han å bli pessimistisk og se negativt på livet:

Vel vi går til toppen så går vi ned igjen. I og med vi blir gjerne utslitt og begynner å si negative ting sånn dere utslitte greier på grunn av at eg så pessimistisk av meg av natur. I og med at eg ikke, ser gjerne på de negative tingene. Men i og med at eg ikke hadde det så utrolig bra enkelte periodar av mitt liv.

Han sier her direkte at han ikke har hatt det like enkelt i livet, og han forteller også at han har blitt en del mobbet. Han sier det slik:

Vel det kan gjerne være det at folk slenger drit, mobbar meg og sånn.

At han har opplevd dette preger hverdagen hans til en viss grad.

Ja selvfølgelig alle synes jo det e lettare å snakke med de du kjennar.

Observasjonen er riktig, men det som er interessant her er at han har noen som han kjenner bedre enn andre og at kommunikasjonen går lettere da.

Informant A er ikke så sikker på seg selv. Noe følgende utsagn forteller:

Sånn som når eg skulle ha fremføring foran klassen så fikk eg panikk. Eg e ikke selvsikker på meg sjøl. Og mine egenskaper og eg sitter store krav til meg sjøl. Ikke for store krav, men for store krav på så kort tid. Eg liksom blir utslitt.

Han er ikke den usikre av typen ”jeg kan ingenting”/”jeg er ingenting”. Han har vilje og stiller krav til seg selv, men makter ikke å gjennomføre slik han gjerne vil. At han bruker ordet ”utslitt” i denne sammenhengen, forteller noe om hvor sterkt han føler denne konflikten.

Om kommunikasjonen i den nærmeste familien, sier informant A følgende:

Det eneste problemet e å komme til da. Når min mor snakkar med min far og det gjerne e en ting eg gjerne vil involvere meg i samtalen og så kommer søsteren meg i forkjøpet og når eg endelig kommer til så blir de sur, det vil si at de avbryter meg i en setning. Eg sitter pris på det i og med at man kan få lov til å sitte inn i det hele tatt uten å måtte avbryte folk. Då kommer folk meg i forkjøpet då blir eg gjerne irritert inni meg altså.

Han sier at det eneste problemet er å komme til med sine ønsker og sine meninger i diskusjonen, men han sier ikke at dette er et altoverskyggende problem. Jeg leser det han sier som at kommunikasjonen i familien er annerledes enn med ukjente folk. Han har et sterkt ønske om å involvere seg i kommunikasjonen, men har ikke tilstrekkelig selvtillit til å hevde seg. Følgen er å bli irritert. Det er viktig for ham å kunne meddele seg til sine nærmeste. Det som blant annet er interessant her er om diagnosen Asperger syndrom kan påvirke familien til å endre kommunikasjonsstil. Det ser i alle fall ut til at det betyr mye for denne ungdommen at de nærmeste tar hensyn ved å la ham slippe til.

Informant A sier dette om å snakke i telefon:

Over telefon er eg litt sånn usikker for eg hakke peiling hvem eg snakkar med. Når eg ringar til en venn så går det greit.

Det betyr mye for ham å ha kontroll over kommunikasjonssituasjonen.

4.2.2 Selvbilde – informant B

Informant B forteller her om sønnen (informant A). S står for sønnen. Hun sier:

På skolen bruker masse energi på fag, forstå, på undervisningen, på å være i gruppe sammen med andre, kommunikasjon. Når han kommer hjem da slapper han av, da er han i trygge omgivelser. Når jeg kommer hjem er jeg sliten og S. er sliten. De to tingene faller ikke godt sammen. Stefar er sliten. Vi forstår ting på forskjellige måter, da sier det pang. S. har ikke venner. Når han forteller blander han sammen veldig mye, navn blir ikke riktig, personer.

Mor forstår at han må bruke mye energi i utrygge omgivelser. Det blir litt lettere å forstå hva sønnen snakker om når han føler seg utslitt. Hjemme er han tryggere og slapper mer av. Videre blir det belyst at god kommunikasjon avhenger av alle involverte parter. Kommunikasjonspartneren kan også være sliten og kan også beherske kommunikasjonen dårlig.

Informant B sier noe om sin dialog med sønnen:

Om kvelden, det kan skje i forhold til faglige ting, hvis han spør meg om noe for han må i utgangspunktet ha lyst til å få svar på noe. Hvis jeg skal prøve å fortelle han noe om noe som han ikke har noen tanker om eller kan undre seg over så er det bare helt fåfengt. Det må være på hans interessefelt og på hans premisser. Hvis han lurer på noe eller spør om noe så må det være der og da. Jeg prøver å si om 5 minutter det er ikke bare fordi jeg ikke gidder, men han må også erfare at tingene ikke kommer bare der (knips).

Her sies noe om sønnens selvbilde, selvinnsett, evnen til å ta den andres perspektiv og evnen til behovsutsettelse, slik mor oppfatter det.

Om sønnens dialog med andre mennesker sier hun:

S er en person som snakker med en person. Uansett om du er en gruppe eller ei så snakker han med en person. Blikket er et eller annet sted. Kollektive beskjeder ikke noe bra, det blir ikke oppfattet. To beskjeder i samme setning, snakke fort ikke noe bra. Småsnakk som gjerne skjer i en gruppesammenheng ikke noe bra. Det å gå på kafebesøk og småprate ikke noe bra. Når jeg sier at S er selvsentrert betyr ikke det at han er egoistisk. Han er seg selv. Det er han som e i situasjonen. Det er han det dreier seg om. Det andre tenker deres opplevelser, det som kalles for empati. Mye e lert. Eg lurer meg selv mange ganger til å tro det. Oj der kommer jo

empatien, men det viser seg den e ikkje der likevel. Det e det som skjer egentlig når to folk blir eldre. Du lærer en masse ting. Du får en masse strategier. Når du då har det som kalles for en skjult vanske liksom, som andre ikkje kan se, så e det jo kjempevanskelig for andre og ta det med i beregningen og det e kjempevanskelig for deg selv, det e jo akkurat som alle andre. S har jo lært masse og då merker du det ikkje før du liksom går innpå klingen og begynner og snakke sammen. Du lærer en del ting i dagliglivet, du lærer hvordan du skal oppføre deg, du lærer hva du skal svare og då lurar andre seg selv. Det e så lett at de blir lurt fordi at de ikke forstår at de blir lurt. Du har diagnosen inni der. Dette med å snakke mellom linjene, dette med å komme med hentydninger i språket, å si ting ironisk. Du blir gjerne lurt fordi du ikke skjønner at dette e ironi, dette e noe som ligger imellom. Der blir veldig masse misforståelser. Det e dumt for det er ikke nødvendig.

Empatien er tillært. Den er der egentlig ikke. Det å erfare seg selv fra den andres posisjon er der ikke. Du blir lurt. Det er det mor sier, men samtidig kommer det fram at han har lært mange strategier. Han har med andre ord overvunnet noen vansker ut fra dårlige forutsetninger. At han forholder seg til maksimalt en person om gangen, selv med en hel gruppe til stede, kan også være en strategi for å forenkle situasjonen.

Informant B forklarer hvordan hun opplever å samtale med sønnen:

Det e så mye som eg vil forklare men som eg vet i utgangspunktet det e ikkje riktig for de ordene som eg brukar det e så mye som eg brukar, bildar, metaforar. Det e så mye som liggar i mellom de ordene og setningene, og eg e ikkje i stand til å forklare, fortelle så veldig inngående. Det e noe som eg savnar litt. Hvis du tenkar på bare den siden der så e det som å snakke til en 6 år gammel unge. På andre måtar så e det som å snakke til din far. Det e flere ting eg spør S. om rett og slett. Og eg skal hjelpe han faglig. Han kan så mye.

Mor har lært sin sønn å kjenne. Hun vet noe om fallgrubene som kan oppstå i ulike situasjoner, men også om hans kunnskaper på mange områder. Hun har tidligere sagt noe om at andre kan få et feil inntrykk. Det er klart at andre utenom familien vil ha vanskeligheter med å få et helhetlig bilde av hvem S. er.

4.2.3 Anderledesperspektiv – informant A

Informant A uttaler dette om diagnosen Asperger syndrom:

Eg synes at Asperger e egentlig bare en definisjon av en oppførsel. Altså en måte å kategorisere på sånn som andre psykologiske diagnoser. Altså ingenting, hvordan eg er på en måte, ikke det jeg er, men en del av det jeg er.

Asperger syndrom det e bare et uttrykk for hvordan en person er. Det e hvertfall tungt å ikke bli forstått og ikke bli behandlet skikkelig. Eg har ikke noen problemer med mine egne egenskaper.

Han ønsker ikke å bli redusert til en diagnose. Han er den han er.

Informant A forteller om det å være annerledes:

Alt hvor de ikke sier negative utmerkelser eller noen ting. Når de spør meg på en hyggelig voksen måte, behandler meg på en voksen måte, behandler meg som andre personar i klassen og ikke som et spesielt tilfelle. Eg hatar det der at folk behandlar meg på en spesiell måte, han har Asperger syndrom. Så formeningar det e det verste eg vet. Hvis personen hater meg for den jeg er så e det greit, men å ha formeningar det e feil.

Min kommentar til dette er at å ha en diagnose har det faremomentet ved seg at andre setter deg i en bås og at de henvender seg til deg med forutinntatte holdninger.

Spørsmålet er da om det hemmer eller fremmer kommunikasjonen at samtalepartnerna kjenner diagnosen og hva den innebærer. Det tror jeg ikke er mulig å gi noe entydig svar på. Med hensyn til nær familie, vil de kjenne den det gjelder som et helt menneske. De vil likevel kunne få aha-opplevelser som er viktige for god kommunikasjon. Det kan i så fall bety svært mye for en ungdom med Asperger syndrom, fordi familien ofte vil utgjøre en svært stor del av det sosiale nettverket. Utenom den nære familien og bekjentskapskretsen vil det ha større betydning om diagnosen er blitt presentert for dem på en måte som stimulerer til båtensing.

Han sier dette om å delta i en samtale med de i klassen:

Jo vi pratar, men det e litt vanskelig å komme seg inn og involvere seg i samtalen de har i og med at det handlar om noe eg ikke har peiling på eller eg har vanskelig med å komme inn i og med at eg ikke har noe med det å gjøre eller i hele tatt.

Å ha særinteresser innebærer også at det er mange temaer som ikke fenger. Jeg tolker utsagnet også slik at samtaler han har vanskelig for å komme inn i er samtaler med stort innhold av følelser.

Om å jobbe i gruppe med andre elever sier han:

Eg har litt problemar med å snakke med grupper, jeg har ikke problemer med selve samarbeidet men å samarbeide med gruppen. Eg har litt

problemer med at du skal gjøre det. Eg har alt for høye forventninger for de eg jobbar med, derfor liker eg best å jobbe alene.

Å forholde seg til flere samtidig og ikke klare å ta de andres perspektiv, skaper store problemer for ham. Han trekker seg ut av kommunikasjonen.

Informant A sier dette om chatting på internett. Han sier:

Chatting går no greit nok. Det e jo sånn som på PC det sånn som når du skrivar stilar og sånn.

Å uttrykke seg skriftlig, og ikke ansikt til ansikt, synes å skape en mer oversiktlig situasjon for ham.

4.2.4 Anderledesperspektiv – informant B

Informant B forteller når hun oppdaget at det var noe med sønnen:

Han var 4 ½ år. Allerede da var det noe med S. som gjaldt kommunikasjon. Som mor med mitt første barn hadde jeg ikke noe å sammenligne med.

Om diagnosen Asperger syndrom sier hun:

Fikk diagnosen i slutten av 3 klasse. Forandringer har ikke kommet ved at han fikk diagnosen. Det vil han ikke høre snakk om, forandringen kommer med alderen. Det jeg har prøvd å jobbe med er at han skal få innsikt i seg selv. Gjennomgripende utviklingsforstyrrelse som er der hele tiden. Han vil alltid ha behov for tilrettelegging. Han vil lære forskjellige strategier som gjør at han vil klare seg bedre, men han vil alltid ha det. Hvis han får innsikt selv hva er jeg god til, hva er jeg ikke god til. Så mener jeg at det er det jeg kan bidra med under oppveksten, hvis jeg klarer å påvirke det. Jeg fortalte åpent om det på foreldremøte etter at han fikk diagnosen. De andre foreldrene var velkommen til å ringe meg hvis han hadde vært stygg med deres barn på skolen. Jeg kan forklare hvorfor ting skjer. Gutten ble mobbet på barneskolen.

Mor legger vekt på strategiene med hensyn til å forholde seg til andre.

Utviklingsforstyrrelsen vil alltid være der. Det er vanskelig å etterprøve om mor har lyktes i sine fortsett om å skape innsikt.

Mor sier at hun nå vet hvordan hun skal ordlegge seg når hun snakker med han på telefon:

Når det er meg som ringer til han, så vet eg jo kordan eg skal snakke. Men hvis det er noe som ikke interesserer han så sier han bare eg må jobbe videre. Eller hvis eg spør han om noe som han ikke vil svare på så, sier han eg vil ikkje snakke med deg mer, så legger han på.

Mor har lært seg ”aspergisk” og hvordan hun skal forholde seg i kommunikasjonen. Ellers i intervjuet sier hun at han er høflig og grei når han en sjelden gang snakker med andre telefonen. Da tillater han seg ikke å legge på.

Om skolen sier mor:

No e det skolehverdagen og ikkje minst det at S. har så store krav til seg sjøl og ikkje kan organisere dette, men vi prøvar å finne en løsning. Eg blir veldig skremt. Eg snakket med kontaktlærer. Kontaktlærer sier at han må jo lære å bli mer selvstendig, lære å gjøre tingene selv. Mor sier til kontaktlærer at S. har noe som e medfødt og kan aldri lære, men det han kan lære er strategier. Men han skal jo begynne i jobb og da må han klare seg selv. Og de ordene der det forteller meg at de folkene skjønner det ikkje. Og her har vi hatt to store møter og prøvd å fortelle de og hvorfor skjer dette. E det forde de ikkje har tid til å tenke på det, kommunikasjon og så er det sender mottaker er det noe der. E det fordi de ikkje har tid til å tilrettelegge eller ka e dette. Eller e det det at de tror at eg bare e en hysterisk mor som vil sy puter under armene på min sønn.

Her virker det som om skolen og mor som ikke har noen god kommunikasjon. Mor oppfatter det slik at skolen ikke har forstått situasjonen med hensyn til sønnens forutsetninger for å lære. Beskrivelsen setter fingeren på konflikter som kan oppstå ut fra ulik innfallsvinkel, ulik kjennskap til gutten det gjelder, ulik kjennskap til diagnosen, ulikt syn på skolens oppgave, ulikt syn på fremtidige mål med videre. Hva skal han lære? Handler det om å tilegne seg kunnskap eller handler det om å lære det sosiale samspillet? Og om læring innbefatter læring av strategier for å kunne leve med et problem.

Om den gode samtalen sier hun:

Gode samtalesituasjoner er også når han vil vise meg noe som han har gjort f.eks et skolearbeid. Gode samtalesituasjoner det handler for det meste om skolearbeid for det e det meste av hverdagen hans. Hvis han skal gjøre en oppgave og sitter fast, men da er det igjen han som spør om hjelp. Og hvis jeg appelerer til hva mener du, hva vil du. Det må aldri være på mine premisser. Da blir det en ordre, da blir det ikke en samtale.

Det er kjempevanskelig å ha en gutt i puberteten som for det første har denne løsrivingen. For det andre de tingene som går ut over andre eller sier noe som han trenger en liten korreks på. Når han ikke er i stand til å

forstå sammenhenger i utgangspunktet, i puberteten er det enda verre, da er det knall og fall altså. Og da blir det ordrer.

Jeg forstår hennes utsagn slik at det en utfordring både å være foreldre og samtidig en god samtalepartner. Mor gir en dårlig prognose for hans framtidige liv når hun sier at han i utgangspunktet har problemer med å forstå sammenhenger. Når han har kommet i puberteten, tar jeg dette utsagnet som at hun mener han aldri vil forstå de sammenhengene hun tenker på og at han kanskje alltid vil trenge ordrer slik hun ser det.

Informant B sier dette om å skifte tema:

Når S. er trett eller stresset. Når han holder på med noe og blir avbrutt. Når han sitter og spiller Playstation og kl er 10.30 skal legge seg da er det vanskelig for han å skifte fra en situasjon til en annen. Han må gjøre seg ferdig med en situasjon.

Hun forteller videre om situasjonsskifte og tidsforståelse:

Når jeg skal ha han til å skifte fra en situasjon til en annen da må jeg alltid gi han tid. S. har ikke tidforståelse han kan si at klokken er 15 eller 15.40 kan klokken digitalt, men det at det har gått en halv time det er veldig vanskelig. Da kan det dreie seg om at det har nettopp skjedd eller det er flere timer siden.

Her gir hun et eksempel på at kan være mange aspekter ved det å ha Asperger syndrom som påvirker samhandling og kommunikasjon.

Om dialogen med sønnen sier hun:

Når jeg forteller ting, forklarer ting kan det hende at han forstår det på en annen måte enn det som står der. Jeg kan si ting som han misliker og som jeg ikke klarer å konkretisere for han.

Mor forteller her at selv hun, som har lært seg ”aspergisk” og kjenner sin sønn godt, må ofte streve for å forklare.

4.2.5 Utenfraperspektiv –informant A

Informant A sier:

Ja. Eg har ikke lagt merke til at eg fikk diagnosen. Eg har vært sånn hele livet som eg kan huske. Eg føler ikke meg noe annerledes enn det jeg alltid har gjort.

Han fikk diagnosen i 3.klasse. At denne diagnosen skal endre på hvem man er og hva man føler, er vel lite sannsynlig, slik jeg ser det. Spørsmålet er om diagnosen kan ha en nytteverdi ved å være bevissthetsutvidende og som igjen kan legge grunnlag for nye handlingsmønster, for den enkelte og for omgivelsene.

Han sier dette om å komme inn på videregående skole:

Eneste e at jeg gjerne føler meg litt mer respektert etter at eg kom på videregående skole. I og med at eg møtte bedre mennesker, bedre personar og så har jeg ikke møtt noen idiotar ennå.

Nye settinger og ny bekjentskapskrets kan være av stor betydning. Det har virket positivt i informant A`s tilfelle, slik han beskriver det.

4.2.6 Utenfraperspektiv – informant B

Informant B håper sønnen finner trygghet også utenom hjemmet. Hun sier:

Det som eg ønsker for S e at han skal få noe organisert tilhørighet utenom hjemmet. Noe som han er interresert i brettspill, modelljernbane, svømming. Så prøver eg på å få disse fritidskontaktene til å være med han i begynnelsen, så det er en trygghet der og det e noen som vet kordan de skal kommunisere og forklare ting.

Trygghet knytter hun blant annet til at det er noen som vet hvordan de skal kommunisere med ham. Hun ønsker seg noen døråpnere til nye miljø og som kan forklare informant A`s måte å kommunisere på.

Mor sier videre:

Eg e spesialist på ka du skal gjøre fra barnet e født og til no, men eg vet ingenting om fremtiden, og det jobber vi med no. Tiden går og S. består. Det blir et høyere stressnivå i hjemmet med en asperger.

Jeg oppfatter mor slik at hun er usikker på fremtiden og om sønnen noensinne kan klare å leve et selvstendig liv.

4.2.7 Forandring – informant A

Informant A forteller at han har hatt en bestevenn:

Vel eg har hovedsakelig egentlig en sånn bestevenn då. Han hetar NN og han har eg vært i kontakt med i siden eg gikk på barneskolen og han bor ikke alt for langt unna heller, men i og med at vi blir eldre og eldre så blir det mindre og mindre sånne greier sammen.

Og videre om bestevennen:

Eller så har det vært sånne periodar då eg ikkje har kontakt med han i det hele tatt.

Han sier ikke noe mer om hvorfor det ble slik, men mor går langt i sitt utsagn om dette i å si at han brukte opp vennen.

Dette forteller informant A om skolegangen sin:

På ungdomskolen så var det en av de verste periodene som eg kan huske.

Ja. Mobbing, diskriminering, nedverging, vold alt mulig. Eg fikk ikke lov til å saksøke den ene en gang selv om slo meg så fordervet så mange ganger. Og eg skjønner fortsatt ikke hvorfor jeg ikke fikk lov til å saksøke han. Han hadde tross alt skjedd sånne ting ikke få ganger og jeg hadde fått juling og måtte stå igjen gråtende. Eller måtte bli hentet på skolen. Og det var ingen som grep inn før i siste liten. Etter det hadde skjedd og sånn og folk sto rundt og heiet og alt mulig. Så jeg hadde ikke så utrolig bra periode på ungdomsskolen i og med at det var jeg som var offer hele tiden.

Informant A forteller om en annen elev i klassen på ungdomsskolen:

Men en annen person eg hadde vanskelig for å snakke med det var en i klassen. Han gjerne sier du e feit ellar stygg, eller du e jævlig dum i hodet og e bare tullar med deg hele tiden.

Det sier seg selv at en ikke kan ha god kommuniasjon med en mobber. Informant A sier ellers i intervjuet at han aldri fikk forklart hvorfor de var slik mot ham. Mange ganger måtte han være hjemme fordi han var syk av engstelse. Informant A forteller at mobbingen førte ham inn i en negativ spiral:

Ja eg får panikk, eg begynner å gråte. Eg e på en annerledes måte enn de andre. Da eg var på ungdomsskolen da sto de gjerne rundt og lo og pekte og derfor ble eg gjerne dårlig at eg ikke ville på skolen. Eg har fordypt meg sjøl i min egen negativitet. Syntes synd på meg sjøl og slikt. Så får eg kjeft av min stefar på grunn av at han misliker det og sånn. Og det hjelper jo

ingenting. Så eg sitter gjerne og gråter ut kvelden. Men det har jo med at eg ikke hadde så god ungdomsskole tid då.

En slik situasjon påvirker sterkt kommunikasjonen med andre. Når han i tillegg beskriver at han får kjeft av stefar ut fra situasjonen han har havnet i, har mobbingen også påvirket kommunikasjonen i hjemmet på en negativ måte.

Informant A forteller om å prioritere oppgaver på ungdomsskolen og ellers. Han sier:

Eg kan bli ganske så stresset angående skolearbeid og så har eg litt problemer med å prioritere ovenfor hva som er viktigst å bli ferdig med først og slikt, så det kan enkelte ganger hende at eg jobbar hele dagen med bare lekser og sånn og så blir eg helt utslitt. Og noen ganger blir eg så engstelig at eg blir syk av det, at eg blir dårlig og sånt. Det skjedde oftere på ungdomsskolen.

Når han begynte på videregående tok mobbingen slutt og han kom ut av den negative spiralen, men det å bli utslitt av skolearbeid er det vanskelig å komme ut av.

4.2.8 Forandring – informant B

Informant B forteller om et venneforhold som varte over flere år da sønnen gikk på barneskolen:

På barneskolen i 3 klasse, svennekurs på skolen på kveldstid på annen skole. Jeg ringte 3 andre foreldre og sa at jeg kom til å kjøre og at de kan få sitte på. Ble venner med 2 jenter og en gutt. Denne gutten og S. var sammen daglig i to og et halvt år. Kjempevenner. Jeg var klar over at de etter hvert kom til å utvikle seg i hver sin retning og S. vil få en tapsopplevelse etterhvert. La de få nytte det å være venner. Dagen kom, gutten ville ikke være med S. på flere år. Nå går de på samme videregående, men ikke i samme klasse. De er sammen en gang i blant. Kjempeflott synes mor. Nå kan de sette pris på det som har vært. Foreldrene passer på at dette ikke blir for mye for da blir folk for sliten av å være sammen med han.

Mor forutså at det kunne bli en utfordring å opprettholde dette vennskapet over tid, sett i lys av sønnens vansker. Jeg tolker utsagnet slik at mor hadde en generell forventning om det ville bli vanskelig for sønnen å ta vare på vennskap og å etablere nye, etter hvert som han ble eldre.

Informant B forteller om naboene:

Når han var liten ble han og søsteren invitert både her og der i nabolaget. De støttet jo veldig opp.

Mor gir uttrykk for at det er lite sosialt akseptert å holde barn utenom. Det er ofte en fordel å være en del av en søskenflokk, både i forhold til få støtte og å få sosial trening og det bli invitert sammen i sosiale sammenhenger. Hun sier det ikke direkte, men jeg tolker også dette utsagnet slik at mor forventet at ungdomstiden ville bli vanskeligere enn barndomstiden, ved at vennskap da ville bli basert på mer bevisste valg og at hennes sønn i denne sammenhengen lett kunne bli valgt vekk.

Moren forteller om sønnens oppfatning av ordet venner:

På utredning på autismeteamet hadde han blitt spurt om han hadde venner. Han svarte da at venner var alle klassekamerater, naboer slekninger. Ikke forskjell på bekjentskap, nabo. Alt sammen var venner. Etter dette snakket jeg med han om det. Han har fått en litt større forståelse av forskjellene, men det er det samme enda. Han hadde ubegripelig stor bekjentskapskrets i følge han selv. Mor sier han har daglig kontakt med henne, stefar og lillesøster som er hans beste venn.

Mor beskriver en svært lav terskel for ordet venn. Jeg tolker den lave terskelen som et sterkt ønske om å ha venner og et ønske om å kommunisere med mange.

Informant B sier dette om sønnen i sosiale situasjoner:

Han unngår å gå på konsert. Lyd. Han unngår alle situasjoner der du egentlig må sitte å lytte, fordi det å lytte er ikke den aller største siden. Han liker å være i sosiale situasjoner, der han kjenner de andre menneskene. Og også der han har fullstendig orientert og har oversikt over det som skal skje. Han må vite hvorfor, slik som denne situasjonen her. Han må være sammen med folk som han vet behandler han skikkelig. Juleball, disco. Det var totalt mislykket. Det tror jeg er på grunn av sosiale relasjoner og lyd. Tredje året deltok han bare på spisingen og gikk hjem igjen. Sammenhenger med småprat. Men det handler også om å bli invitert. Så lenge du ikke har muligheten til å velge så er det veldig vanskelig å si hva ønsker han og hva ønsker han ikke. Han liker veldig godt å gå på besøk til A (kamerat), men det er jo ikke så ofte. Men han blir jo aldri invitert hem til nåken naboer.

Arenaer som gir muligheter for å bli kjent med nye mennesker, blir svært vanskelig for informant A, slik mor beskriver det. Slike arenaer er gjerne uoversiktlige, det er mange ukjente, der er mye lyd og det mange som snakker samtidig. Konsekvensen er at festlige sammenkomster virker ekskluderende.

Informant B forteller om å ha Asperger syndrom:

De to fritidskontaktene som han hadde i fjor. De var ett år. Fritidskontaktene får opplæring av mor, eller av koordinator i bydelen. Jeg har litteratur. Å ha Asperger syndrom det e jo bare en helt vanlig ungdom, men sier gjerne ting veldig rett frem, konkret. Ikke bli såret. Det er ikke ondt ment, det e bare e sånn. I butikken. Eks. Jeg handler en sekspakning. S. sier høyt i butikken, skal du ha øl i dag igjen. Når eg bruker masse energi på å forklare S. noe og får som svar e du idiot. Så e det lett for å bli sint. Jeg prøver å la være å bli sint, men har jeg hatt en full skoledag da er det vanskelig.

Det ligger i de sosiale kodene at en ikke skal være for direkte. Å være for rett frem vil i mange tilfeller støte folk vekk.

Jeg var interessert i hvordan mor opplevde at samtalene var når han ikke snakket ansikt-til-ansikt. Informant B sier dette om slike situasjoner:

Når han ringer selv så spør han om det han ønsker å få svar på og då e det ferdig. Spørsmål og svar, utenom småsnakk. Derfor e telefon egentlig greit.

Når det gjelder chatting. Det e veldig greit også. Stille spørsmål og få et svar. Da kan du vente kor lenge du vil med å svare. La være å svare hvis du ikke er interessert.

Mor beskriver at kommunikasjonen her i større grad kan foregå på hans premisser og disse situasjonene derved blir greie og oversiktlige for ham.

4.3 Intervju med informant C og D

Informant C er en gutt på 18 år. Informant D er hans far. Mor var bare med i forkant og på slutten av intervjuet. Med ett unntak er det far som uttalt seg. Der mor uttaler seg er det presisert. Bokstaven J i sitatene står for sønnen.

4.3.1 Selvbilde – informant C

Informant C viser at han har nokså bra selvtillit i mange situasjoner. Dette kommer til uttrykk når han sier:

Ja, då e eg gartner. Så e eg anleggsgartner. Det tok eg i fjor så då e det to års lære og. Det e liksom det eg skal bli.

Det er ikke slik at ”kanskje får jeg jobb” eller at ”jeg er jo litt annerledes”. Han sier at han er gartner og ønsker å gjennomføre og få seg videreutdanning innen dette yrket. Han virker sikker på at han skal klare å gjennomføre denne utdanningen. Det å ta utdanning og å få arbeid står fram som viktig for ham.

Informant C sier videre:

Ja, det e stor mangel på arbeidskraft, ja.

Han vurderer seg selv som arbeidskraft. Han har fått seg lærlingjobb og er blitt lovet jobb etter endt utdanning. Han har klart å skaffe seg arbeid.

Han forteller også:

Så liker eg å trene mye så, ja. Løping på bane og sånn. Så liker eg å gå på treningssenter og tredemølle. Der treffer eg folk eg kjenner og sånn.

Han liker å holde seg i form, og framstår ikke som en svak person. På treningssenteret treffer han venner som han kan prate med. Han fremstiller seg selv som person som kjemper og vil noe her i livet.

Informant C sier videre i forhold til skolegang og om hvorfor han er blitt så god som han er:

Kanskje mest som har med skolen å gjøre. Klare de tingene eg har gjort og, ja. Hele meg e bedre enn du skulle tro.

Han sier videre:

Ja. Eg har jo fått den hjelpen eg har trengt til enhver tid. Det hadde kanskje hvert verre hvis eg ikkje hadde fått noe som helst. Det e kanskje derfor eg e blitt så bra i forhold til ka eg kunne vært. Kanskje og at eg e blitt mer normal no i det siste. Lik de andre sånn sett.

Han sier her at skolen har vært med å forme han til den han er. I den senere tid har det skjedd en forandring som gjør at han er blitt mer på nivå med jevnaldrende. Årsaken til dette tilskriver han at han har fått hjelp når han har trengt det. Han utdyper ikke dette, men det er tydelig at skolen har hatt en nøkkelrolle. I dette utsagnet ligger det en konstatering av at det er mulig å gi riktig hjelp i den retning han har ønsket: Å bli mer lik de andre.

Et utsagn fra informant C som jeg synes viser at han har god selvtillit og tro på seg selv er:

Det å mestre ting som eg kanskje ikkje skulle tro eg kunne mestre.

Utsagnet kommer i sammenheng med at han føler at han har fått god hjelp fra hjem og skole. Det blir derved også en bekreftelse på at foreldrene og støtteapparatet for øvrig har lyktes i å gi ham selvtillit.

Informant C er selektiv i sin kommunikasjon med omverdenen. Med venner snakker han om dyr og sånn, men med foreldrene snakker han om ting som er vanskelig.

De forstår kanskje mer enn min tante, eller en annen venn ka det går i.

Tryggheten han finner hos foreldrene er den eneste kanalen han har til å snakke om vanskelige ting.

4.3.2 Selvbilde – informant D

Informant D sier dette om depresjoner og Asperger syndrom:

Depresjoner er en veldig viktig del av hverdagen til aspergere, så det blir feil å ikke ta dette med i bildet.

Dette er et generelt utsagn, men det er tydelig at far tar utgangspunkt i sin egen sønn.

Far beskriver sin sønn slik:

Han e lett til å motivere. I og med at han har det som ligger i han så e det veldig mye andre ting som kommer. Når du foretar intervjuet vil nok det være preget av sinnsstemningen. Han har vært hjemme en uke, han har vært syk, han hadde sin første kollisjon på fredag, hode e kanskje en litt annenplass i dag enn det hadde vært forrige søndag. De e mer ømfintlig for disse svingningene enn andre mennesker.

Det er mitt inntrykk at det er en tendens til at foreldre snakker på vegne av gruppen ”aspergere”. Det kan være vanskelig å vite om de baserer seg på noe de har lest, om det er ut fra faktisk kunnskap om flere i samme situasjon eller om det er en generalisering ut fra sitt ene tilfelle. Vi vet i alle fall at foreldrene her har en klar formening om at sinnstemningen har stor påvirkning på kommunikasjonen.

Informant D sier dette om å ha gode eller dårlige samtaler:

Psyken svinger, depresjonene kan komme litt av og til og det påvirker veldig evnen til å ha gode eller dårlige samtaler. De svingningene der opplever eg e større enn for de fleste andre. Han trenger større, motivasjon og oppbakkingsstid. Og så må han ha hjelp til å sortere og bli bevisst på kor e eg henne, eller så graver eg bare større og større hull, mens andre kanskje tar gjerne tak i det. Du blir avhengig av de rundt deg for å fange deg opp, og ikkje grave for stort hull i forhold til andre såkalt normalfungerende.

Gitt at depresjon i seg selv reduserer evnen til å sortere inntrykk, er det min tolkning at kombinasjonen Asperger syndrom og depresjon vil gjøre det ekstra vanskelig.

Informant D, i dette tilfellet mor, sier dette om sønnen sine svingninger i sinnsstemningen:

Hører fort om han e på toppen eller på bunnen. Gjøre ting som kan hjelpe, for eksempel no har vi kjøpt dagslyslampe til han. Fordi eg tror at dårlige somrer, mørketid, lite dagslys har stor innvirkning på kor lenge man vil leve, depresjon. De trenger litt mer enn oss andre. De sliter så veldig mere. Finne på ting som kan gjøre at motivasjonene kommer opp igjen.

Mor har grepet fatt i følgetilstandene. Jeg tolker det slik at symptomet depresjon i denne sammenhengen blir mer håndterlig enn diagnosen Asperger syndrom, som må betraktes som en irreversibel diagnose.

Far sier dette om sønnens samtaler med nærmeste familie og med venner:

Då e han veldig mye mer pratsom når han e sammen med familie. E han pratsom sammen med venner så e det et fåtall. Han kan være plagsom når han e hjemme. Det e fordi skuldrene gjerne henger litt lavere og det e mye som han har gått og tenkt på gjennom uken som helst skal ut i løpet av den helgen. Jo da han e to ganske forskjellig personar. I den nærmeste familien og de som han har jevnlig omgang med.

Far forstår at utryggheten han føler når han kommuniserer med andre enn sine nærmeste, gjør hjemmet til et fristed der han kan lette på trykket. Det eksemplifiserer at han har et behov for å utveksle følelser i kommunikasjonen med andre, men at han ikke får det til.

Informant D forteller om hva som er gode samtaler for sønnen:

Gode samtalerelasjoner for han er når han er veldig trygg på personene som inngår i samtale. Dersom han slipper å tenke for mye før pratingen. Folk kjenner han. De vet at her kommer for eks mye prat rundt Brann. Vi hadde politisk debatt her hjemme med søsken, fettere og kusiner og da jeg ga ordet til høyre til J da skar det seg fullstendig for J. De gode samtalesituasjonene er når det dreier seg om hans interessefelt og når han slipper til i tilstrekkelig grad. Dersom en gjerne må vente på tur over en viss periode, det kan kanskje komme andre tema i mellom før du slipper til det tror eg han synes e veldig mye mer vanskelig. Da forsvinner litt av poenget. Nå som nå med litt ukjente folk inne her, så er det lite personlig.

Stikkordene for en god samtale, slik far ser det, er trygghet, at det er innenfor interessefeltet og at han slipper til når han ønsker det. Spørsmålet som informant reiser er om det er mulig å overføre de gode samtale til andre arenaer. Det er spesielt det å sørge for trygghet i situasjonen som er den største utfordringen, slik jeg tolker utsagnet.

Informant D forteller videre om det å snakke i gruppe:

Det at det e gruppe i seg selv e nok ikkje et problem. Det e sammensetningen, om det e mange ukjente i denne gruppen, det e det som betyr mer. Det kan og skje med tre stykker, det e et like stort problem da. Jo større gruppe jo større sjans et det jo for at det e noen som en ikkje kjennar men det e ikkje problem med en stor gruppe ellers. Er det folk som han har et forhold til og kjenner godt så går det greit. Då blir det tenking. Det e littsånn som det e med oss alle, egentlig. Gruppen skal ikkje bli så alt for stor med ukjente før de fleste av oss kvir oss litt mer for å ta ordet i allefall.

Viktigheten av trygghet blir bekreftet i dette utsagnet, slik far oppfatter situasjonen.

Far forteller at sønnen har vært på overnattingsopphold med skolen:

Både på X og inne i Y så har de hatt overnattingsopphold på noen støler for å bli kjent. Etter det eg har skjont så har det fungert greit. Du har faktisk trivdes i de situasjonene sjøl om det har vært ukjente folk. Så e han også litt som kan trives ved å sitte og lytte så du må ikkje prate for å trives.

Det å lytte eller bare det å være til stede er også kommunikasjon. Det går fram at sønnen finner glede i å være sammen med andre, uten nødvendigvis å bidra i samtalen, slik far forstår det. Sønnen trives med å være ute i naturen. Jeg tolker det slik at selve det å være ute i naturen bidrar til tryggheten.

Informant D forteller videre om hvordan de har jobbet med å gi sønnen selvtillit:

Ja. Det e ting han mestrer godt og dermed så får du litt selvtillit ute og går. Det e innenfor hans mestringsfelt. Å få litt selvtillit i sånne situasjonar det gjør godt for oss alle. Det e noe av det som vi har forsøkt å jobbe med gjennom årene at du får litt selvtillit. Kanskje faktisk jobbe med det som en også e god på. Det har han tjent på. Karaktermessig så har han gått fra å være gjennomsnittlig til å bli veldig god. Det ikkje kommet sånn automatisk, men han har måttet jobbe med det. Studieteknikk rett og slett. Og det e jo en del av de talentene som faktisk manglar. Han e vant til å måtte jobbe. Det eg absolutt vil anbefale for andre elever e leksehjelp. Vi brukte noen av assistenttimene til det. Det var en assistent som hadde leksehjelpen. Det var viktig å få struktur.

Å jobbe med det en allerede er god på kan være et godt bidrag til økt selvtillit, spesielt for den som er i en risikosone for å utvikle dårlig selvtillit og alt det medfører. Den alternative strategien er å jobbe med det en ikke behersker særlig godt. Det ene utelukker imidlertid ikke det andre. I dette tilfellet viser far til at god struktur var en mangelvare og ble en viktig forutsetning for å bli enda bedre på det han var god på. Dermed ble satsing på struktur en løsning.

Informant D forteller videre om sønnens planer:

Det e et hyppig samtaletema. Han går på mange kampar. Og så har han alltid store planar om ka han skal gjøre siden i livet her. Litt ambisiøs av og til, men det e kjekt at han har planar. De kan bli litt intense av og til. Vet ikke om han særinteresse, men rett og slett intense planar.

Han forteller litt videre:

Nå kom han jo hjem fra skolen her midt i uken, då hadde han litt depresjon også. Då var det plan om mere trening, løpe mer. No e ambisjonene veldig store på å bli veldig god på dette. Det har vært diverse periodar med at han skal starte eget anleggsgartnerfirma en gang. Noen periodar han skal bli en sånn ut i naturen, Lars Monsen, då skal han stort sett leve på røtter og frukt som finnes ute i naturen. Det kan jo ikke være så vanskelig. Da må vi av og til inn med noen bremseklosser her av og til tror eg. Den siden der kjenner eg meg faktisk godt igjen sjøl. Disse intense ideene av og til. Det hadde eg og i oppveksten. Det gjør ikke skade om en har ideer som gjerne lar seg gjennomføre til slutt da. De kan være ganske intense når de kommer opp disse ideene.

Her blir beskrevet et misforhold mellom selvtillit og selvinnsett som har noen problematiske sider, men far gir uttrykk for at det ikke skader å drømme og at noe av dette faktisk kan være gjennomførbart.

4.3.3 Annerledesperspektiv – informant C

Jeg åpnet intervjuet med informant C med noen spørsmål om personalia. Ett av disse spørsmålene var:

Hva gjør du på dagtid?

Og han svarer:

Ikkje sånn som andre ungdommer. Trangen til å være med på noe hele tiden. Må ikkje oppleve noe hele tiden.

Han gir et klart bilde av seg selv som annerledes og at han er seg selv bevisst på dette. Svaret inneholder mye informasjon om hvordan det er å være ungdom og å ha Asperger syndrom.

Informant C sier at han ikke har så mange venner som sine jevnaldrende, men at de få vennene han har er nære venner. Han uttrykker det slik:

Eg har ikkje så mye venner som andre ville hatt.

Eg har kanskje mindre vennekrets, men de vennene eg har e kanskje skikkelige venner.

Han forteller igjen at han er annerledes. Han utdyper ikke så mye hvordan han er annerledes, men jeg tolker det som at han tilskriver diagnosen mye av sin annerledeshet. I samme intervju beskriver han seg selv som både normal og annerledes. Han har med andre ord en opplevelse av å være begge deler. Han sier ellers i intervjuet at det gjerne er vennene som oppsøker ham og ikke omvendt, uten har han direkte knytter dette til Aspergerdiagnosen.

Informant C uttrykker seg på følgende måte når jeg spør om han opplevde seg annerledes etter at han fikk diagnosen Asperger:

Nei. Eg føle meg. Nei. Fikk bare bekreftet at eg var annerledes. Eg var ikkje annnerledes, men var den eg va og at det var noe. Kanskje bedre å få den bekreftelsen enn å ikkje få han liksom, uten å vite ka det e.

Han sier videre om det å være annerledes:

Det blir mye sånn eg e ikkje normal sånn sett.

Han gir med andre ord et ganske klart bilde av å være annerledes og at diagnosen var en bekreftelse av det.

Dette sier han om samtaler som er utenfor hans interessefelt eller der samtalen handler temaer han kan lite om:

Ting som ikkje interesserer meg og det e uinteressant og du ikkje har peiling på det de snakkar om for å si det sånn. Kanskje du ikkje følar at du e med i samtalen, ja.

Det fremgår av utsagnet at det her handler om situasjoner der det er minst tre med i samtalen. Han beskriver at han lett detter ut i slike situasjoner.

Dette sier informant C om sosiale situasjoner han kommer opp i:

Sosiale situasjona. Ja, hvis det e lenge siden e har snakket med en for eksempel hvis eg går på butikken og treffer en så e de ikkje sånn at eg løper bort til en eller løper fra. Hvis det e lenge siden eg har snakket med en som eg kjennar godt så syns eg det e litt vanskelig då.

Han beskriver, slik jeg ser det, en negativ spiral som kan gjøre det vanskelig å opprettholde bekjentskapene. Tilfeldige møter på butikken krever at en behersker small-talk og det kan være et nærliggende valg å unngå situasjonen. I tillegg kommer den utrykgheten som kan oppstå når en ikke har snakket med vedkommende på lenge. Hvis en samtidig ikke er den som oppsøker bekjentskapene, så blir det få samtalearenaer igjen.

4.3.4 Annerledesperspektiv – informant D

Informant D forteller her om sønnen sin angst og innadrettede grunning:

Lite sted og liten skole, kan bli kjedelig, lite innhold, lite å ta seg til på kveldstid. Det kan bli en del innadrettet grunning. Litt sånn at han ser det verste i folk, hadde en del angst helt i begynnelsen av, helt til du fikk diagnosen bortimot, så var det en del angst ute og gikk. Det var det mest synlige og problematiske synes eg (far), som spesielt mamma fikk merke. Hun måtte sitte i en spesiell stol til han sovnet. Hvis hun var så syndig å gå ut av den stolen og du våknet då var det et skikkelig tillitsbrudd ute og gikk. Det e litt som henger igjen hvis det e noe mystisk. Ikke noe på generelt grunnlag nå. Det har ikke gått vekk av seg sjøl, det har vært jobbet bevisst med det. Gutten selv har gjort veldig mye. Han må lære seg noen sånne teknikker for å kunne jobbe med det. Han har jobba mye. Utrolig mange

ting som han måtte lære seg, som andre får inn mer intuitivt. Det blir mer spesifikk læring enn intuitiv læring. Plutselig lærer han det så godt at det ser litt sånn intuitivt ut. Husket vi trente lenge på ironi og spøk. Både mor og far og familien ellers.

Gutten har lært seg noen teknikker for å takle angst. Etter det denne familien forteller er det mulig å overvinne symptomer og følgetilstander av Asperger syndrom gjennom spesifikk og intensiv læring, og at det er blitt internalisert i den grad at det ser intuitivt ut. De beskriver ikke i detalj hva treningen har gått ut på, bortsett fra at den både har vært målrettet og ressurskrevende. Det ligger uansett noen pedagogiske utfordringer her. Er det for eksempel mulig for en med Asperger syndrom å lære seg å forstå billedlige talemåter uten å pugge hvert enkelt uttrykk for seg?

Informant D forteller hvordan de oppdaget at det var noe i forhold til utviklingen til gutten:

Det er den kvinnelige intuisjonen, det er helt klart hon som merket det først. Det var mye rundt denne angsten og han hadde sein språkutvikling. Han har blitt testet og utredet ganske mye. Han har vært innom de fleste etater og institusjoner tror eg. Til vi da roet dette here litte granne til vi da etablerte en sånn type samarbeidsmøte her i kommunen. BUP og kommunepsykologen var inne en del samtidig.

Og videre om hva som skjedde da gutten fikk diagnosen Asperger syndrom:

Nei det er ikke markert forandring før og etter han fikk diagnosen. Han var akkurat 10 år når han fikk diagnosen, men de tiltakene han hadde fått helt i fra første. Det var de helt riktige tiltakene, men uten diagnose. Han hadde fått veldig mye riktige tiltak, så det ble ikke de store forandringene etter diagnosen egentlig. Fra da så gikk det vel tre fire år før vi sa det til han navnet på diagnosen. Han visste stort sett at det var noe spesielt med han. Det var grunner til at han fikk den hjelpen han fikk. Grunnen til det var at han ikke ba meg om å fortelle at han hadde Asperger syndrom.

Se det i sammenheng og han skulle og være moden for å ta det innover seg.

Med bakgrunn i denne beskrivelsen tenker jeg at det vil være individuelt hvorvidt det er til hjelp å få en diagnose. Et annet spørsmål er på hvilket tidspunkt det er riktig å involvere barnet/ungdommen i diagnosen og hva det innebærer. Han hadde allerede riktige tiltakene og i min tolkning fungerte det som en hvilepute for foreldrene. I en annen situasjon, der diagnosen ga grunnlaget for store kursendringer i det pedagogiske opplegget, ville kanskje foreldrene ha tatt et annet valg.

Far sier her noe om hvordan sønnen har opplevd å være i en intervjusituasjon:

Ja det e nok ikkje en god samtalesituasjon, samtidig så er den jo veldig relevant på mye av det du vil oppleve i hverdagen og på arbeidsplass i hvert fall sånn i begynnelsen. Samtidig så e det jo første samtalen, inntrykket som du ofte blir bedømt på då egentlig i samfunnet. Altså det er noe av det som e litt vanskelig. I en del sammenhenger så får du jo ikkje den tiden til å bli så trygg at det blir trygt og godt. Du slipper ikkje så langt til.

Alle må gjennom den første samtalen med et annet menneske av og til, og førsteinntrykket er viktig. Intervjusituasjonen oppsummerer i stor grad mye av det som er vanskelig for en person med Asperger syndrom. Det er ingen vei utenom for å kunne få jobb, det er som oftest første gang en møter den som intervjuer, det er gjerne flere til stede, og en får stort sett bare den ene sjansen.

Informant D sier videre i forhold til intervjusituasjoner:

Ja det betyr veldig dårlige samtalesituasjon, det vil det. Så det er nok derfor så pass mange av de som står uten jobb. Det manglar ikkje på kvalifikasjonar.

Her viser far en forståelse for at intervju kan gi et dårlig grunnlag for å bedømme kvalifikasjonene til en person med Asperger syndrom, ved at førsteinntrykket som arbeidssøkeren gir er viktig for å få jobb.

Informant D forteller at sønnen har fått seg jobb en gang i uken mens han går på skolen:

Ja veldig fin vei inn på arbeidsmarkedet. Du slipper unna denne herre vis ka du kan i løpet av 10 min. Det e nok noe av det en bør tenke på når en skal ha intervjuer og gå til ansettelse.

Far beskriver et strategisk valg for å få innpass på arbeidsmarkedet og å kunne presentere seg på andre måter enn gjennom den vanskelige og belastende situasjonen som et jobbintervju vil være i sønnens tilfelle.

Informant D forteller hvordan sønnen opplever å ha kontakt med offentlige kontor:

Han har ikkje hatt så veldig mye med offentlige kontor og sånn på egenhånd egentlig, men der han må gjøre det der syns eg han klarer seg godt. Det blir liksom å gå i en annen dialog. Det er det samme som når han

pratar i telefonen av og til. Det kan være litt vanskelig tror eg. Då må han gå samtidig som han pratar.

Det er igjen dette med å gå i dialog med ukjente mennesker. Min tolkning, ut fra helheten i intervjuet, er likevel at noen situasjoner er greiere enn andre. Jo mindre gruppe og jo mer konkret tema, jo mindre blir belastningen.

Informant D sier dette om samtaler som ikke er ansikt-til-ansikt:

Det e ikkje nåke behagelig kommunikasjonsform for J. Kjenner de han godt som for eksempel min mor så snakker de faktisk veldig godt, men det e klart de har en relasjon. Det å ta en telefon og gi beskjed om noe kan for han være en høyterskeltelefon.

Også her gruer han seg for å snakke med ukjente. Situasjonen er bare trygg når han snakker med sine nærmeste.

4.3.5 Utenfraperspektiv – informant C

Informant C har erfaring med offentlige etater. Han uttrykker det slik:

Ja, det har vært før men ikkje no i det seinere. Eg har blitt mindre eller mindre avhengig av sånn dere ja.

Jeg tolker dette utsagnet slik at han ser på seg selv som heldig som har unngått disse belastende situasjonene i den senere tid.

4.3.6 Utenfraperspektiv – informant D

Informant D forteller om sønnen sine yrkesvalg:

Ja det har blitt sånn. Det e ikkje mange helgene du har vært der inne. Kommer hjem på torsdag og går på jobb på fredag. I fjor så gikk han anleggsgartnerlinjen. Det e en ettårig linje og så har du to års læretid etterpå. I stedenfor å gå ut i læretid så begynte han på gartnerlinjen der inne også. Det er samme skole og noen av de samme fagene på gartnerlinjen som på anleggsgartnerlinjen, så då slipper han almennfagene. Han får en litt mer ballast når han har litt mer utdanning.

All utdanning gir ifølge far en plattform til å bygge videre på. Han gjør derved den samme vurderingen som stort sett alle foreldre gjør på vegne av sine barn.

4.3.7 Forandring – informant C

Informant C sier:

Eg har jo kjent flere folk, men de har jo liksom falt av.

Han sier ikke selv noe om årsaken.

Om å ha Aserger syndrom sier han:

Æ, mer og mer de siste årene så har eg følt meg mer og mer normal for å si det sånn. Klarer de samme ting som andre. Men når eg har blitt godt kjent med de og sånn så kanskje eg sier eg har Asperger, men det e få som vet liksom ka e det.

Det er et litt overraskende utsagn på bakgrunn av at han har fått færre venner de siste årene, men jeg tolker det slik at det har sammenheng at hans selvbilde er mye knyttet opp mot skolearbeidet og andre ting som han har lykkes med.

4.3.8 Forandring – informant D

Far forteller om sønnen sine venneforhold opp gjennom årene:

Initiativet til venneforholdene e mye enveis. Helt til ut ungdomsskolen hadde han masse venner. Det var litt atypisk. Det var fordi de likte veldig godt å være med deg. De søkte til han. Han trengte ikke gjøre så mye for å ha venner. Det forsvinner litt og han begynner på en annen skole. Da blir det ikke naturlig lenger, og når du da ikke selv gjør så mye for å opprettholde det, så då e det litt tøft. Men fortsatt så e det tre, fire av de som kommer med jevne mellomrom. Når han begynte i Ulvik så ble det litt mer avstand til de. Han e litt sånn som har behov for litt ro og fred når han kommer hjem i helgene.

Far beskriver sønnen som litt atypisk når det gjelder vennskap, fordi personer med Asperger syndrom vanligvis har få venner opp gjennom barneårene. Det er ikke godt å vite hvorfor det var slik, men det fremgår at sønnen har gjort lite for å vedlikeholde vennskap. Dette ser jeg i sammenheng med at informant C ellers sier at han ikke har noen stor trang til å være med på ting og at han kan slappe av når han er alene.

Informant D sier noe om når sønnen skal snakke i telefon:

Eg e ikkje helt sikker på det, men det e nok littegranne for å få fokus på samtalen tror eg. Det å ringe uten at det e noe spesifikt å snakke om, det er

dårlige samtalesituasjonene. Det må være en som han i fjor hadde veldig god kjemi med mens han gikk på skolen. Da året var over var det over. Det å ta opp telefonen å ringe. Det e vanskelig. Det å bare høre om det går bra med de det ikkje noe.

Og spesielt om å ringe til kamerater:

Ja. Det vil han helst unngå. Også telefoner å ringe til en kamerat og sånn og kanskje risikere å få et avslag. Han har gjerne lyst å ringe, men det kan hende at kameraten ikkje kan og då kan det være at han ikkje ringer. Mye av dette e normalt egentlig. Kem som ikkje kvir seg egentlig.

Far sier at sønnen går rundt på gulvet når han snakker i telefon. Han mener dette er for å få fokus på samtalen. Det er tydelig at dette er en situasjon som føles utrygg for sønnen. Det er spesielt vanskelig å ringe uten å ha noe konkret å snakke om.

Det påminner om at det er noe almenngyldig ved å ha angst i større eller mindre grad i ulike sosiale situasjoner. Det er ikke noe spesielt for mennesker med Asperger syndrom.

5. DRØFTING

5.1 Innledning

Utgangspunktet for denne undersøkelsen var følgende problemstilling: Hvordan opplever ungdom med Asperger syndrom samtalsituasjoner med andre? Hvordan opplever foreldrene ungdommen i ulike samtalsituasjoner?

Mitt hovedfokus er på ungdommenes egen opplevelse. Foreldrene gir supplerende informasjon.

I dette kapitlet vil jeg drøfte funn opp mot min problemstilling. Jeg vil se på likheter og ulikheter mellom de to ungdommene. Jeg vil også komme inn på foreldrenes oppfatninger, spesielt der foreldrene gir en annen beskrivelse enn ungdommen selv gir. De fire perspektivene som ble brukt som hjelpemiddel for å kategorisere informasjonen i forrige kapittel, danner et bakteppe i drøftingen. Perspektivene var: Selvbilde, annerledesperspektiv, utenfraperspektiv og forandring.

I dette kapitlet bruker jeg teorien som ble presentert i kapittel 3 for å se hvordan funnene befinner seg i et teoretisk landskap innenfor området ungdom med Asperger syndrom. Slik jeg ser det er George Herbert Meads utsagn om den sterke sammenhengen mellom språkutviklingen og utviklingen av selvet en grunnleggende teoretisk betrakning her (Mead 1934).

Jeg finner noen svar i undersøkelsen på problemstillingen min. Her vil også være spørsmål uten fullgode svar, som kan være utgangspunkt for videre studier. Andre svar som jeg fant er utenom problemstillingen, men er relevant for livet til disse informantene.

5.2 Likheter og ulikheter i datamaterialet

5.2.1 Likheter mellom ungdommene

Hjem og skole er for de unge informantene de to viktige arenaene for kommunikasjon og samhandling, siden de har få vennsksrelasjoner. Informant A hadde tidligere en bestevenn, men ikke nå lenger. Et av diagnosekriteriene for diagnosen er å mislykkes i å utvikle venneforhold som omfatter gjensidig utveksling av interesser, aktiviteter og følelser (Kaland 2003). Denne situasjonen innebærer at forholdene hjemme og på skolen får relativt større betydning enn for andre ungdommer. Intervjuene bærer preg av dette. Et annet aspekt er at ungdommene mister en viktig arena for rolleeksperimentering som gir bekreftelse og mening med tanke på voksenlivet (Jerlang 2008). I ungdomstiden øker kravene til sosial kompetanse i samværet med jevnaldrende og det øker forskjellene til de jevnaldrende. Helverschou m fl (2007) hevder at risikoen for avvisning og mobbing øker i denne perioden når det gjelder ungdommer med Asperger syndrom. Informant A forteller at han er blitt utsatt for mobbing.

Både informant A og C vil noe i livet. De legger vekt på skole og arbeid. Denne prioriteringen har de felles. Samtidig ser det ut til at C har hatt størst gevinst av denne satsingen. A legger svært mye energi inn i skolearbeidet, men får lite igjen for det. Skolearbeidet sliter ham ut, han får panikk i uoversiktlige situasjoner, han er tidvis deprimert og han er tidligere blitt mobbet. Det ser ut til å påvirke kommunikasjonen i ganske stor grad. Trygghet er et nøkkelord. Det generelle bildet er at han er trygg hjemme, men utrygg på skolen. Likevel er han på skolen og gjør skolearbeid til skolen stenger. Den folkelige uttryksmåten for denne situasjonen er: Han vil, men får det ikke til. Helverschou og Martinsen (2007) sier at angst kan føre til redusert oversikt og forståelse av det som skjer, samtidig som behovet for oversikt og forståelse gjerne er større hos disse ungdommene enn hos andre. Det er dermed en negativ spiral som beskrives.

Felles for A og C er at de ønsker å ha, og setter pris på, sosiale relasjoner. Samtidig er det mange vanskeligheter knyttet til dette. Begge får problemer når kommunikasjonssituasjonen blir for vanskelig og uoversiktlig. Det gir seg sterkest utslag hos informant A, som i noen situasjoner får panikkanfall. Hos informant C gir det seg mer utslag i at han detter ut av samtalen eller han blir selektiv i valg av samtaletema. Han kan snakke med familien, men ikke med andre, om vanskelige og følelsesbetonte tema. Kaland (1996) beskriver, i tilknytning til hypotesen om svak sentral koherens hos mennesker med autismspektertilstander, at situasjoner med kompleks informasjon som krever stor grad av bearbeidelse, blir særlig krevende. Ervik (1996) har et funn fra en undersøkelse på at enkle og klart definerte situasjoner beherskes, mens mer komplekse og utydelige sosiale situasjoner ikke mestres i samme grad. Attwood (2007) beskriver noe av det samme. Situasjoner som er en-til-en kan gå bra. Å forholde seg til flere samtidig blir vanskelig. Weathers (2006) gjør sammenligninger med sceneskredd, og bringer derved inn trygghet i situasjonen som et viktig tema.

5.2.2 Ulikheter mellom ungdommene.

I materialet finner jeg selvfølgelig ulikheter som ikke har noen sammenheng med aspergerdiagnosen. Et eksempel kan være at A ikke er særlig begeistret for fysisk aktivitet, mens C liker å holde seg i form.

Skolegangen har gitt de to informantene ganske forskjellige opplevelser. A er blitt utsatt for mobbing, selv om det tok slutt når han begynte i videregående skole. Han har også hatt noen panikkopplevelser i tilknytning til skolegangen. C tilskriver skolen, og den hjelpen han har fått der, en viktig rolle med hensyn til å komme mer på nivå med jevnaldrende. Det har skjedd en forandring hos begge, men at mobbingen tok slutt har ikke løst A`s bakenforliggende problemer med skolegangen.

Det er C som i størst grad beskriver seg selv, og opplever seg selv, som annerledes. At han føler seg annerledes må være basert på innsikt han har oppnådd i

kommunikasjon med andre. Han ser at han faktisk er annerledes. Det kan også bety noe at han er litt eldre enn A.

Totalt sett opplever jeg at er det en betydelig forskjell i selvbildet og selvtilliten til de to informantene. Helverschou m fl (2007) beskriver det som et viktig positivt element å ha fått mye støtte og hjelp fra flere hjelpere i oppveksten. Samme forfatter beskriver depresjon som en naturlig reaksjon på stadige nederlag. A er den eneste av de to som bruker ordet depresjon om seg selv. Helverschou og Martinsen (2007) sier at dårlig selvtillit, og grubling over det som skjer, kan forsterke depressive reaksjoner. Jerlang (2008) gjengir Eriksons teorier om ungdomsperioden, der det beskrives en risiko for apatiskhet og innesluttethet hvis en ikke lykkes med å komme ut av denne perioden på en god måte. Det negative selvbildet kan for eksempel ha som konsekvens en kritikkløs overtagelse av foreldrenes verdier og normer. En har med andre ord ikke klart å utvikle sin egen identitet i særlig grad, og det kan gjøre voksenlivet vanskelig å mestre.

Når vi kommer til Eriksons sjette stadium – tidlig voksenalder – benevnes krisen som ”intimitet eller fortrolighet kontra isolasjon”. Aspergerdiagnosen kan, ut fra litteratur og ut fra funn i denne undersøkelsen, gi en dårlig prognose her. Å finne venner og kjærester og å oppnå fortrolighet vil være vanskelig ut fra kommunikasjonsvanskene som henger sammen med diagnosen. Ut fra intervjuene kan det likevel virke som om forskjellen i selvtillit mellom A og C vil gi de to ulike forutsetninger her.

5.2.3 Foreldrenes perspektiv

Det er en klar tendens, slik jeg ser det, at foreldrene bruker andre begreper i intervjuene enn ungdommene. De snakker mye om trygghet/utrygghet, om angst/depresjon og om strategier i kommunikasjonen. Noe av dette kan forklares med at det er mer voksne begrep for den samme situasjonen, men det er også mitt inntrykk at det handler om at de ser sine barn utenfra og om en annen forståelse enn ungdommene selv har. Strategisk tenkning i kommunikasjonen vil ikke være den sterkeste siden for en person med Asperger syndrom. Jamfør for eksempel Ervik

(1998) som fant holdepunkter for at ungdom med Asperger syndrom har et mangelfullt sosialt perspektiv. Det ser ut til å stå høyere i foreldrenes bevissthet at noen grunnleggende problemer med sosial kompetanse må kompenseres for via ulike strategier for at ungdommene skal komme videre i livet.

Det er påtakelig at informant C ikke bruker ordet depresjon om seg selv, selv om det går fram av intervjuet at tryggheten er varierende. I intervjuet med foreldrene derimot, så går ord som depresjon, angst og utrygghet igjen i beskrivelsen. Kanskje har ikke C`s selvtillit et så godt fundament som det kan se ut som. C er også den som har noen ambisiøse, og trolig urealistiske, drømmer om livet. På den annen side: Informant A sier at han er deprimert i perioder, mens moren (B) ikke nevner dette. Det er vanskelig å vite hvorfor ut fra samtale, men det kan tenkes at B ikke har klart å få noe godt innblikk i denne siden av sønnen.

Både B og D vektlegger trygghet som et vesentlig moment for god kommunikasjon. De har gjort noen erfaringer på at trygghet gir selvtillit og påvirker situasjonen på en positiv måte. Å kunne overføre tryggheten til andre situasjoner i størst mulig grad og å jobbe målbevisst med selvtillit blir viktig. En strategi ser ut til å være at en tryggest mulig base hjemme skal gjøre at sønnen står sterkere ute. En annen strategi er å kunne påvirke skolesituasjonen og andre arenaer utenom hjemmet på en mer direkte måte.

Informant B bruker mye energi på å nå inn til gutten og få ham til å forstå en del ting. I noen sammenhenger er det som å snakke med en 6-åring, sier hun. I forhold til skolen har hun havnet opp i en uenighet om målene. Det kan være vanskelig å si ut fra informasjonen hva som er rett og galt i forhold til skolesituasjonen, men vi kan slå fast at hjem og skole ikke trekker i samme retning. Det ser ut til at B i større grad enn D griper inn i situasjonene og skal ordne opp for sønnen. Det kan være at mobbingen som A har vært utsatt for har vært med på å påvirke B her.

Informant D beskriver målrettet jobbing mot økt mestring og selvtillit, men han bruker ikke bare ordet vi i denne sammenhengen. D sier at han (sønnen) har jobbet med dette.

5.3 Oppsummering

Utgangspunktet for intervjuene med ungdommene var å undersøke hvordan ungdom med Asperger syndrom opplever ulike samtalsituasjoner på ulike arenaer og i ulike situasjoner. I litteraturen er det skrevet mye om kognitiv svikt i forbindelse med Asperger syndrom, men lite eller ingenting om mennesker med Asperger syndrom sine egne opplevelser av hvordan de opplever samtalsituasjoner med andre.

Ut fra mine funn er trygghet et nøkkelbegrep. Selvtillit beskriver noe av det samme. En til en-situasjoner med en person en føler seg trygg på, gir de beste samtalsituasjonene, men derfra blir det stadig vanskeligere. En ungdom beskriver en samtale med foreldrene og søsteren som førte til frustrasjoner. Trygghet er med andre ord ikke det eneste momentet, men også antall personer i samtalen og temaets kompleksitet. Det er likevel et hovedbilde at ungdommene er trygge hjemme, men utrygge ute. Ut fra dette er den utfordring å kunne spre trygghet til nye situasjoner, i den grad det er mulig.

Depressive tilstander og innvirkning på samtalsituasjonene går igjen i beskrivelsene. I større grad hos foreldrene enn hos ungdommene selv, men det er ingenting ved ungdommenes uttalelser som tilsier at det ikke forholder seg slik. Depresjon henger sammen med aspergerdiagnosen ved at det vil være en reaksjon på stadige nederlag og tilkortkommenhet, som denne gruppen kan være utsatt for (Helveschou m fl 2007). Utrygghet, manglende selvtillit og depresjon henger sammen.

Mitt materiale tyder likevel på, på tross av dette, at det er mulig å oppnå resultater i forhold til den andre hovedarenaen for disse ungdommene, nemlig skolen. Enten det er gjennom målbevisst trening eller målbevisste tiltak. Det kan i sin tur skape litt

bedre prognoser når ungdommene virkelig er på egen hånd, enten det gjelder arbeidsliv eller familieliv.

Litteraturliste

- Attwood, Tony (2007): ” *The complete guide to Asperger`s syndrome*”. London: Jessica Kingsley Publishers
- Befring, Edvard (2002): ” *Forskningsmetode, etikk og statistikk*”. Oslo: Det norske samlaget
- Dalen, M (2004): ” *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*”. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Erikson, Erik H (1971): ” *Identitet, ungdom og kriser*”. København: Hans Reitzels forlag
- Ervik, Solveig (1996): ” *Aspergers syndrom og sosial forståelse*”. Artikkel i Spesialpedagogikk nr 9/96.
- Ervik, Solveig (1998): ” *Etikk og forskning*”. Artikkel i Spesialpedagogikk nr 2/98.
- Fuglseth, K, Skogen K (2006): ” *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk*”. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag
- Helverschou m. fl (2007): ”Sosiale problemer hos mennesker med Asperger-Syndrom”. I: ” *Barn og ungdommer med Asperger-syndrom. Perspektiver på språk, kognisjon, sosial kompetanse og tilpasning*. Martinsen og von Tetzchner (red.): Oslo: Gyldendal akademisk
- Helverschou og Martinsen (2007): ”Engstelse, angst og vegring”. I: ” *Barn og ungdommer med Asperger-syndrom. Perspektiver på språk, kognisjon, sosial kompetanse og tilpasning*. Martinsen og von Tetzchner (red.). Oslo: Gyldendal akademisk
- Holter, Harriet (2002): Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning. I: ” *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*”. Holter og Kalleberg (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Jerlang, Espen (red.) (2008): ” *Udviklingspsykologiske teorier*”. København: Hans Reitzels forlag
- Kaland, Nils (1996): ” *Autisme og Asperger syndrom*”. Oslo: Universitetsforlaget

-
- Kaland, Nils (2003). *"Asperger syndrom – historier fra hverdagslivet"*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Kalleberg, Ragnvald (2002): Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog. I: *"Kvalitative metoder i samfunnsforskning"*. Holter og Kalleberg (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Kvale, Steinar (2001): *"Det kvalitative forskningsintervju"*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Lindén, Nora (2000): Samtalen som forskningsmetode. I: *Praktisk pedagogikk: Bindeleddet mellom teori og empiri*. Lindén og Wilhelmsen (red.). Bergen: HiB
- Martinsen m. fl (2007): "Språk – mening og bruk". I: *"Barn og ungdommer med Asperger-syndrom. Perspektiver på språk, kognisjon, sosial kompetanse og tilpasning"*. Martinsen og von Tetzchner (red.): Oslo: Gyldendal akademisk
- Mead, George Herbert (1934): *"Mind, self and society"*. Chicago: The University of Chicago Press
- NESH Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap og humaniora (2006): *"Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora"*. Oslo: NESH publikasjon
- Silverman, David (2005): *"Doing qualitative research"*. London: Sage publications
- Weathers, Lawrence (2006): *"Aspergers Syndrome Social Skills Training"*. URL: <http://caer.com/social%20skills%20training.htm> {Lesedato: 21.11.2006}

Vedlegg 1: Intervjuguide ungdom

SPØRSMÅL

Utgangspunktet for spørsmålene er hvordan personer med Asperger syndrom opplever ulike **samtalsituasjoner**.

1. PERSONALIA

- a) Alder:
- b) Kjønn:
- c) Hva gjør du på dagtid?
- d) Hva gjør du på fritiden?
- e) Når fikk du diagnosen Asperger syndrom?

2. FOLK JEG KJENNER OG HAR KONTAKT MED

Hvem kjenner du og har kontakt med **i dag**? (Bruk initialer – ikke navn)

- a) Familie/slekt:
- b) Venner, naboer:
- b) Skole/utdanning:
- c) Arbeidsplass:
- d) Andre (offentlige kontorer, lege og så videre):

3. FOLK JEG HAR KJENT OG HATT KONTAKT MED

Hvem har du kjent og hatt kontakt med **før**? (Bruk initialer – ikke navn)

a) Familie/slekt:

b) Venner, naboer:

b) Skole/utdanning:

c) Arbeidsplass:

d) Andre (offentlige kontorer, lege og så videre):

4. GODE SAMTALESSITUASJONER.

Se på listen over personer som du kjenner eller har kjent.

Sett et + tegn ved de personene det er lett å snakke og være sammen med.

Velg ut to av personene du har opplevd gode samtalesituasjoner med (markert med + tegn).

Beskriv ditt forhold til disse personene.

Hvordan ble dere kjent? Hva gjør dere sammen? Hva snakker dere om?

Forklar hvorfor du opplever dette som gode samtalesituasjoner.

5. DÅRLIGE SAMTALESITUASJONER.

Sett et – tegn ved de personene det er vanskelig å snakke og være sammen med.

Velg ut to av personene du har opplevd dårlige samtalesituasjoner med (markert med – tegn)

Beskriv ditt forhold til disse personene.

Forklar hvorfor du opplever dette som dårlige samtalesituasjoner.

6. GENERELT OM SAMTALE

Etter å ha svart på spørsmål 4 og 5, kan du gi en generell beskrivelse av:

- a) Hvilke samtalesituasjoner oppleves som gode?
- b) Hva gjør at de oppleves som gode? (Egenskaper ved situasjonen eller personen)
- c) Hvilke samtalesituasjoner opplever du som dårlige?
- d) Hva gjør at de oppleves som dårlige? (Egenskaper ved situasjonen eller personen)
- e) Hvordan opplever du samtalesituasjoner der flere mennesker er samlet?
- f) Hvordan opplever du å snakke med folk uten at det er ”ansikt-til-ansikt”? (F eks pr. telefon eller over internett)
- g) Hvilke sosiale situasjoner vil du helst unngå?
- h) Hvorfor vil du unngå disse situasjonene?

7. OM Å HA ASPERGER SYNDROM.

- a) Hvordan vil du beskrive det å ha Asperger syndrom?
- b) Oppfatter du deg selv annerledes etter at du fikk diagnosen?
- c) Har du opplevd å mestre situasjoner som før var vanskelige? I så fall: Hva har hjulpet deg?

8. TING JEG SYNES ER VIKTIG, MEN SOM JEG IKKE ER BLITT SPURT OM:

Vedlegg 2: Intervjuguide foreldre

INTERVJUGUIDE FORELDRE

1. Kan dere se noen forandringer hos gutten etter han fikk diagnosen Asperger syndrom?
2. Kan dere se noen forskjell på gutten når han er sammen med familien i forhold til når han er sammen med venner?
3. Hvordan opplevde dere som foreldre personlig samarbeidet med skolen?
4. Hvilke samtalsituasjoner har dere inntrykk av oppleves som gode for deres sønn?
5. Hva tror dere det er som gjør at de oppleves som gode? (Egenskaper ved situasjonen og personen)
6. Hvilke situasjoner har dere inntrykk av oppleves som dårlige for deres sønn?
7. Hva tror dere det er som gjør at disse situasjonene oppleves som dårlige for gutten deres? (Egenskaper ved situasjonen eller personen)
8. Hvordan har dere som foreldre inntrykk av at han opplever samtalsituasjoner der flere mennesker er samlet?
9. Hvordan har dere inntrykk av at han opplever å snakke med folk uten at det er ”ansikt til ansikt”? (for eksempel pr. telefon eller over internett)
10. Hvilke sosiale situasjoner opplever dere at han helst vil unngå?
11. Hvorfor vil han unngå disse situasjonene?

Vedlegg 3: Forenklet utgave av intervjuguide

SPØRREUNDERSØKELSE – HVA SPØRSMÅLENE VIL HANDLE OM

Utgangspunktet for spørsmålene er hvordan personer med Asperger syndrom opplever ulike **samtalsituasjoner**.

1. PERSONALIA

2. OM FOLK DU KJENNER OG HAR KONTAKT MED

3. OM FOLK DU HAR KJENT OG HATT KONTAKT MED TIDLIGERE

4. OM HVA DU OPPFATTER SOM GODE SAMTALESITUASJONER

5. OM HVA DU OPPFATTER SOM DÅRLIGE SAMTALESITUASJONER

6. HVA ER DET SOM GJØR AT ULIKE SITUASJONER OPPFATTES SOM GODE ELLER DÅRLIGE?

7. OM Å HA ASPERGER SYNDROM OG Å MESTRE VANSKELIGE SITUASJONER

8. TING DU SYNES ER VIKTIG, MEN SOM DU IKKE ER BLITT SPURT OM

Vedlegg 4: Brev til autismeforeningen

Autismeforeningen i Hordaland

v/Gyrid Langsholt

07.08.07

INFORMANTER

Viser til telefonsamtale med deg 29.06.07 hvor autismeforeningen sier seg villig til å skaffe til veie informanter til min masteroppgave. Jeg takker for velviljen.

Jeg har for øvrig nå fått svar fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste om at det er i orden at dere sender brev til potensielle informanter.

Jeg kan kontaktes på telefon 95 18 70 26.

Med vennlig hilsen

Randi Ottesen

Vedlegg 5: Brev 1 til informantene

”Hvordan opplever voksne med Asperger syndrom kommunikasjonsituasjoner med andre?”

Jeg er en student ved Universitetet i Oslo, avd. Sandane, som skal skrive masteroppgave med dette som tema. Jeg tenker på situasjoner der du er sammen med andre og deler tanker og utveksler informasjon, eller en gjør eller opplever noe sammen. Situasjonene kan være alt fra legebesøk, jobbintervju, et foredrag du holder for andre, en tur på kino med en venn, ettermiddagskaffe med foreldre eller lignende. Jeg er interessert i dine opplevelser av både gode og dårlige kommunikasjonsituasjoner.

Formålet med undersøkelsen er å se om datamaterialet kan være med å nyansere og utdype den kunnskapen en allerede har om kommunikasjon og Asperger. Jeg ser det som viktig å formidle hvordan de som har diagnosen selv opplever ulike situasjoner. Denne kunnskapen kan spesielt være viktig for utdanningsinstitusjoner, arbeidsgivere, offentlige kontor og helsevesen, med sikte på å legge til rette for bedre samhandling og dialog.

På denne bakgrunn har jeg laget noen spørsmål. Det er fint om du kan svare så utfyllende og beskrivende som mulig. Jeg håper at jeg kan komme med oppfølgingsspørsmål dersom noe er uklart. Du har også anledning til å kontakte meg hvis du har behov for det.

Informasjonen du gir vil bli behandlet konfidensielt og dataene anonymisert. Det vil si at det ikke bli mulig for andre å lese det du har svart. Det blir heller ikke mulig å identifisere dine uttalelser i den ferdige undersøkelsen. Alle dataene blir slettet når undersøkelsen er ferdig. Takk for at du deltar i denne undersøkelsen.

Med vennlig hilsen

Randi Ottesen

Til Randi Ottesen

Ja, jeg er villig til å delta i undersøkelsen.

Navn:.....

Adresse:.....

.

Telefon:.....

E-postadresse, hvis du har:

.....

Dato:Underskrift:.....

Svarslippen sendes innen 1. september 2007 til:

Randi Ottesen

Storhaugbrekka 17

5310 HAUGLANDSHELLA

Mobil: 95 18 70 26

Vedlegg 6: Brev 2 til informantene

”Hvordan opplever personer med Asperger syndrom samtaler med andre?”

Jeg er en student ved Universitetet i Oslo, avd. Sandane, som skal skrive masteroppgave med dette som tema. Situasjonene kan være alt fra legebesøk, tur på kino med en venn, familiebesøk eller lignende. Jeg er interessert i dine opplevelser av både god og dårlig kommunikasjon med andre.

Formålet med undersøkelsen er å se om datamaterialet kan være med å nyansere og utdype den kunnskapen en allerede har om kommunikasjon og Asperger. Jeg ser det som viktig å formidle hvordan de som har diagnosen selv opplever ulike situasjoner. Denne kunnskapen kan spesielt være viktig for utdanningsinstitusjoner, arbeidsgivere, offentlige kontor og helsevesen, med sikte på å legge til rette for bedre samhandling og dialog.

De som svarer ja til å delta i denne undersøkelsen, vil få tilsendt noen spørsmål. Det er fint om svarene kan være så utfyllende og beskrivende som mulig. Jeg håper at jeg kan komme med oppfølgingsspørsmål dersom noe er uklart for meg. Jeg kan også kontaktes underveis.

Dataundersøkelsen er planlagt ferdig i desember 2007, og prosjektet vil bli avsluttet 15. juni 2008. Datamaterialet vil da bli anonymisert. Anonymisering innebærer at alle direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger vil bli slettet og makulert. Det vil ikke bli mulig for andre å lese svarene, og heller ikke mulig å identifisere uttalelser i den ferdige undersøkelsen. Jeg minner også om at jeg som forsker har taushetsplikt.

Mer informasjon om prosjektet kan du få ved å kontakte prosjektleder Randi Ottesen på telefon 95 18 70 26, eller ved å kontakte min veileder Nora Lindén på telefon 55 58 75 00. Takk for at du deltar i denne undersøkelsen.

Med vennlig hilsen

Randi Ottesen

Til Randi Ottesen

Ja, vi er villig til å delta i undersøkelsen.

Navn:.....

Adresse:.....

.

Telefon:.....

E-postadresse:

Dato: Foresattes underskrift:.....

Svarslippen sendes innen 20.november 2007 til:

Randi Ottesen

Storhaugbrekka 17

5310 HAUGLANDSHELLA

Mobil: 95 18 70 26

Vedlegg 7: Brev 3 til informantene

NN

15.08.07

Jeg viser til at du har sagt deg villig til å svare på noen spørsmål som handler om kommunikasjon. Det vedlagte brevet gir litt utfyllende informasjon om hva jeg er ute etter.

Jeg kommer til å ta kontakt i løpet av september måned angående denne undersøkelsen.

Er det noe du lurer på i mellomtiden, kan jeg kontaktes på telefon 95 18 70 26.

Med vennlig hilsen

Randi Ottesen

Kopi av dette brevet blir sendt til dine foreldre.

Vedlegg 8: Intervju A

Hvor gammel er du?

16,5 år.

16,5 år ja. Og du e jo då gutt.

Ja.

Då lure eg på. Ka gjer du på til daglig?

Ikkje noe spesielt egentlig. Eg går jo på skolen då selvfølgelig. Sitter her nede og gjør skolearbeid. Etter skoletid e eg gjerne på skolen og sitter og gjør skolearbeid og då e eg gjerne til skolen stenger. Men eg fårke lov til å sitte så lenge som eg egentlig trenger da i og med at skolen stenger og eg må hem og spise middag.

Ja.

Og når eg e heme så blir det gjerne lekser. Nei så mener eg så blir det så slapper eg egentlig av med å sitte med PCen eller spille noe, så er det middag. Så blir det lekser og forhåpetligvis har eg tid til å gjøre noe før eg går og legger meg.

Ka slags skule går du på?

Går på Laksevåg vgs på allmenn avdelig klasse 1stb. Eg vet ikke hva stb står for da men, eg går i alle fall på første året.

Ja. Første året på vg på allmenn.

Jo

Trives du på skulen?

Eg gjør jo for så vidt det i motsetning til at eg kan bli ganske så stresset angående skolearbeid og så har eg litt problemer med å prioritere ovenfor hva som er viktigst å bli ferdig med først og slikt, så det kan enkelte ganger hende at eg jobbar hele dagen med bare

lekser og sånn og så blir eg helt utslitt. Og noen ganger blir eg så engstelig at eg blir syk av det, at eg blir dårlig og sånt. Det skjedde oftere på ungdomsskolen.

Opplevde du då at du skulle hatt meir tid på skulen til å bli ferdig med oppgava?

Ja sånn sett skulle eg ønske at eg fikk mer tid til å bli ferdig med oppgavene eller egentlig sette pris på om du kunne plassere det i henvisning til at det ikke blir for mye om gangen. I lengre perioder og det gjerne er en eller to oppgaver om gangen. Så no har eg jo tre fire stykker som skal vere ferdig til neste uke.

Ja

Og så i tillegg e det jo lekser ved siden av det.

Så du oppleve då at det blir for mye? Totalt sett.

Ikkje for mye totalt sett. Bare sette opp litt vanskelig for enkelte ganger, jeg har ikke opplevd det så ofte som på ungdomsskolen at eg har ingenting å gjøre andre ganger så har eg altfor mye å gjøre. Så viss lærerne kunne kommunisere litt mer med hverandre i og med at ikke oppgavene går oppå hverandre samme dag alt for mange ganger og ikke alt for mange oppgaver på samme dag. Men ellers syns jo eg det e litt stressende med det tidsperspektivet vi har på skolen i og med at vi har tentamen etter neste uke. Og så har vi innleveringer også til neste uke.

Men når du har tentamen og sånn får du ekstra tid i og med at du har asperger?

Vel du kan jo si det på den måten det e jo ekstra tid på grunn av at det e konsentrasjonsvansker i alle fall det de kaller det. Har eg lovt datamaskin, men det får jo alle no då. Eg fikk det pga at eg har litt skrivevanskar pga eg ikke fikk lært å skrive løkkeskrift og små bokstaver når eg var yngre, pga eg anstrengte meg sånn å bare holde blyanten så eg fikk aldri lært det. Eg bare svettet og ville hjem.

Så du strevde på skulen altså pga på barneskulen?

Eg stevde egentlig ikke det var bare det i og med det å skrive for hånd det var det eneste som var problemet. Ellers så fikk eg masse gode karakterer. Ikke karakterer da men mer 5 av 6 riktige og eller bare alt riktig og sånn så eg var den kjappeste i klassen. Altså begrensningen

var det at det var vanskelig for meg å skrive då og så var det det at jeg ikke hadde fått lært å knytte skolisser då. Det e eg fortsatt ikke så veldig flink til då. Så det var det som hadde litt problemer med i grunnen, hadde eg litt problemer med, og så var det spesielt flaut da så eg ville jo prøve å skjule det for andre. Hva var spørsmålet igjen?

Spørsmålet er kva du gjør på til på dagtid?

Då har jo det ingenting med dette å gjøre.

Nei men det gjør ingen ting altså, eg vil høra dine svar.

Ja.

Om vi går litt utenom spørsmålena, det gjør ingenting altså. Ja

Men det eg gjør til daglig etter å ha vært på skolen. Då e eg heme spise middag og gjøre lekser ja og sitte på datamaskinen, eller på playstation eller se på TV.

Når du e på datamaskinen ka gjør du då. E det på internett eller?

Jo eg e jo det for så vidt. Det kommer jo an på det om eg har fått noen nye spill eller noe sånt. Men eg har fått visse begrensninger av foreldrene angående hva eg får lov til å spille og det syns eg e veldig kjipt då. Men det e jo ikke noen med Asperger å gjøre. Det e vel opp til hvilken familie du er i.

Eh. Kor tid fikk du denne diagnosen?

Eg kan ikke huske det, men det eg har fått hørt e at eg kravlet under kirkebenker og sånn, og andre ting at eg begynte å grine utav ingenting og grinte når det var fyrverkeri og når det sluttet å være fyrverkeri. Så eg har for så vidt hatt det hele tiden, men eg vet ikkje når diagnosen ble stilt. Det må du nesten spørre T (*mor*) om.

Ja, men det skal eg gjøra.

Etterpå?

Ja

Men sjøl så vet eg ikke.

Nei

Men eg har vært bevisst ovenfor de andre då, men eg har ikke kunne pekt på for eg har ikke hatt en måte å forandre på for det er en del av meg selv.

Ja. No så vil eg gjerna at du skal få en oppgave. Du skal skriva ned kem du kjenne i dag og har kontakt med. Eg vil ikkje ha navn men kun ha initialer, altså bokstava.

Eg foretekker å si det i stedenfor hvis det eg greit?

Ja men hvis du vil det så e det helt i orden altså for nåken vil gjerna gjøra det skriftlig og andre vil gjerna gjøra det muntlig, men du vil gjøra det muntlig. Da lure eg på i forhold til familie slekt. Hvem har du kontakt med i dag?

Vel eg har jo, eg kan jo nevne navnet hennes da. Eg har min mor og så har eg min far, så har eg min lillesøster. Så har eg kontakt med en god del av familien på min mor sin side. Og da gjelder det morfar og mormor og så har eg kontakt med søsknene til min mor. Altså de e tre onkler var det ikke T (*mor*)? Og så var det en eller to tanter altså og så har eg kontakt med kjærestene og ungene deres, altså det blir en del kusnier og fetre. Eg har god kontakt på hennes side i motsetning til min stefar, min biologiske far han e jo død da. Då har eg kontakt med de som bor på Askøy. Og da har eg i allefall, hvis eg har skjønt som bor der. Så har han to barn fra et tidligere ekteskap, eller tre egentlig bare det at han andre bor et annet sted. Men ellers så har eg min biologiske far sin side. Så har eg i grunnen to personer og det e to halvbrødre eller så kjenner eg ikke til noen andre. Det var en gang eg fikk en julegave fra en onkel som i allefall ut fra det jeg har skjønt eide Kløverhuset, og han har eg liksom aldri visst om.

Men det var jo en del personer det.

På grunn av at eg mast kontakten altså med min biologiske far sin side i og med etter han døde då.

Ja. Kem har du kontakt med, eller har du kontakt med venner, naboer?

Vel i vår så har eg kontakt med en som heter fru H. Hun er en nabo som bor kloss opp til der vi bor. Hun e en eldre dame og driver på med hagen sin hele tiden.

Ja

Og så bor og så e det, sønnen hennes kjenner eg også.

Ja

De har eg forholdsvis god kontakt med. Det kommer an på om det gjelder katten eller andre ting.

Det e det du har kontakt med de?

Og så kjenner eg til sånn naboer. Andre naboer? Eg vet ikkje hvorfor, men eg glømte de nettopp, men de har i alle fall en hund som heter A. Og så de e innvandrere fra USA, altså de har bodd tidligere i USA så de e egentlig norske då. Eg kjenner også naboen nokså godt at eg vet at det bor en jente nedenfor som heter T og som e venninne med I som nabo og så har hon søsken der då og så bor hon sammen med familien. Og så kjenner et par, noen eldre mennesker som heter E og Ø siden du vil at eg skal bruke initialer og de har en hatt, sånn når eg var yngre gikk i sånn here søndagskirke, jeg husker ikke hva, men det eg husker det e at eg gjorde det for kakene. Og at det ikkje e for noe annet eg gjorde det.

Det var det du gjorde det for, ja?

Men eg var jo med de flere ganger eller så kjenner eg en nabo som e utenlandsk fra og han bor der med kjæresten og et barn som no e siste året på ungdomsskolen.

Men du har kontakt med de. Du prata?

Ja eg har innimellom ikke akkurat de sistnevnte då. Eg prata egentlig mest med fru H då.

Ja det e ho du samtala sammen med?

Ja viss eg kommer bortti hon då. Viss hon e utendørs det blir mindre og mindre de siste årene i og med at det e feil årstid no då.

Ja men det e vel heilt naturlig at vi har litt mindre kontakt.

Lurte du på venner og sånn?

Ja det lurte eg på?

Vel eg har hovedsakelig egentlig en sånn bestevenn då. Han hetar A og han har eg vært i kontakt med i siden eg gikk på barneskolen og han bor ikke alt for langt unna heller, men i og med at vi blir eldre og eldre så blir det mindre og mindre sånne greier sammen. Eller så har det vært sånne periodar då eg ikkje har kontakt med han i det hele tatt. Eller så har eg kontakt med noen sånne dere fritidskontakter då. Altså de eg har fått best forhold til så e det en som hetar M og en som heter G. Det e de eg har fått mest kontakt med, men no e de flyttet til Oslo.

Fritidskontakta. Går det på fritidsklubben?

Fritidskontakt, eller støttekontakt som det egentlig heter, men vi kaller det fritidskontakter. Eg trenger egentlig ikke støtte, men bare noen å tilbringe fritiden med.

Ja. Og det har du hatt i mangen år.

Ja ikke alt for mangen år. I hertfall de siste par årene. Eller så har vi prøvd andre personer, men de bare glapp unna for å si det sånn, eller så passet de ikke så bra.

Nei

Det e i hvert fall de eg har fått best forhold til, og kjærestene deres har eg også prata med og de virka greie.

Det var bra. I forhold til skole, utdanning i dag. Hvem har du kontakt med då?

Vel eg har jo kontakt med lærerne då for det meste på den måten. Eller så har eg kontakt med sånne som sitter på kontor og sånne lektorer og slikt. Det e to personer som skifter mellom å få styr på hva eg skal gjøre og sånn for eg har litt problemer med å få organisert ting. Eg ser gjerne på helheten at alt det der må gjøres men ikke til hvilken dag det må gjøres og hva som er viktigst å gjøre, så eg får bare panikk eg som oftest, så derfor må eg gå inn til de å få oversikt over hva eg skal gjøre fra dag til dag. Så eg går gjerne ned til de sånn en til to ganger om dagen. Ellers så.

Har de en plan for deg då?

Ja for så vidt de prøver i hvert fall å lage. Eller så har jo eg kontaktlærer selvfølgelig, og han har et rart navn då, men det trenger ikke eg å nevne.

Nei det treng du ikkje.

Han har eg forholdsvis god kontakt med. Eller så kjenner eg en som e naturfaglæreren min. Han e veldig artig og grei og sånn og så e han ung mann og så e han skiinstruktør og han gliser veldig mye. Eller så har vi klassekontakt med andre halvparten av klassen på grunn av at vi har delt klassen i to og vi har to hovedlærere.

Hm

I og med at klassen e nokså stor og over 20 elevar. Men hon har eg forholdsvis ikke så god kontakt med som eg har med naturfaglæreren. Men det e egentlig de eg har mest kontakt med på skolen. Jo så e det en som eg har møtt tidligere då og han heter H og han har veldig mye peiling på datamaskiner altså, og eg lærer en del og han eier et eget firma og egen wedside og tjener penger på å lage andres websider.

Hm

Og eg e kjempeimponert over han. Han e kjempekul.

Og det var dei du hadde kontakt med på skulen og utdanningen?

Vel eg prøver jo å prate med de i klassen og for så vidt men eg trives med de. Det e i hverfall, jentene virker greie. Det e en som heter C og C de e jo greie, men de e litt rare. I hvert fall hon ene.

Ja. Du har ikkje kontakt i klassen sånn?

Jo vi pratar, men det e litt vanskelig å komme seg inn og involvere seg i samtalen de har i og med at det handlar om noe eg ikke har peiling på eller eg har vanskelig med å komme inn i og med at eg ikke har noe med det å gjøre eller i hele tatt.

Hm. Eg lure på. Eg veit ikkje no går jo du på skule. Har du hatt sommarjobb?

Jo det har et for så vidt. Eg har hatt sommerjobb på det samme stedet de siste to årene. Da var eg der en måned å jobbet på Rema 1000 nede med D. Da var eg, eg fikk lov til å jobbe der 3 ganger i uken, annenhver dag men det var bare de dagene de fikk inn varer da. Det var ikke for å være snill med meg, men det var da de trengte mest arbeidskraft.

Ja

Eg fikk en lusen lønn da på sånn 85 kroner timen. 80 de siste gangene og så var det sånne arbeidsdager på, eg begynte klokken 12 og slutta klokken 6 eller noe sånt. Hadde i alle fall det jeg syntes alt for lang arbeidsdag p.g.a at jeg hele tiden måtte flytte på varer, ta av og laste i lastebil med to kartonger om gangen. Og så e det sånn med kjølevarer og frysevarer at du må sitte de inn der de skal være viss ikke blir de ødelagt. Viss vi kjøler dem igjen så blir de ødelagt. Jeg kan gjerne fortsette å fortelle om det, men det har ikke vi tid til.

Ja, nei. Hadde du kontakt med noen av arbeidskollegaene, som du hadde god kontakt med?

Vel det e den ene sjefen han e jo eller nestleder han e jo kjemegrei då.

Ja

Så e det han egentlige sjefen han hadde jeg ikke så mye kontakt med i og med at han var veldig alvorlig og så var det vanskelig å få han til å prate med meg. Han var ikke hyggelig å prate med akkurat då og så skjønte jeg ikke humoren hans helt og så så jeg han gjerne så sjelden då. Men eller så hadde eg god kontakt med en arbeidskollega i alle fall.

En dama eller mann?

En mann. Han hadde tenkt, i allfall eg hadde god kontakt med han ene som jobbet der.

Eg lure på har du vært på andre offentlige kontor, lege osv?

Vel eg har jo som min mor har nevnt vært på BUP. Og det var mest for sånn dere sted for psykologisk i hverfall ut fra det jeg har skjønt, hvor vi skulle prøve, prøve å få litt styr på familien og sånn, men det e egentlig mer en sånn privat sak da egentlig.

Ja.

Eller så har eg.

Har du god kontakt med nåken på BUP?

Nei de ikke noe spesielt. Ikke noe annet enn mor og søsteren i så fall.

Ja.

Og faren min da for så vidt. Jeg har ikke så utrolig god kontakt med stefaren min da for så vidt.

Nei

Men det e jo andre barn som også ikke har. Men eller så var det ikke noen som jeg hadde spesielt god kontakt med som jeg huskar. Jeg husker ikke engang navnet på de psykologene vi hadde.

Nei, det var en samtale dåke hadde?

Ja. Det var en samtale. Men ellers så har eg vært på i det eg kan huske et sted hvor vi skulle gjøre oppgaver for å finne ut om diagnosen min var stillt riktig då eller noe sånt. Eg var med en bestemt person der då. En dame men hon husker ikke eg hva hetar. Det eg huskar var det i alle fall slik at eg fikk gratis lunsj der. Ellers så huskar eg ikke annet enn eg gjorde sånne enkle oppgavar. Det var bare sånn for å sjekke ut meg.

Det var det. Det var det du

Det e i alle fall de jeg kan huske som hadde skikkelig med det å gjøre.

Har du vært til lege, på legekontor. Kordan oppleve du det?

Eg syns det e forferdelig kjedelig å sitte der i mange timer å venta da selvfølgelig. Men ellers så egentlig det jeg opplever e jo lukten av andre ting så jeg har ikke noe imot de egentlig då så for så vidt. De eneste de siste gangene jeg har vært der e å få tatt blodprøver for å finne ut om eg har nok medisin i blodet. Det e veldig veldig meningsløst hvis eg ikke skal ha medisiner i hele tatt.

Reagerer du på lukten på legekantoret?

Nei. Ikke spesielt av andre egentlig. Det som er vanlig sånn sykehuslukt eller så kan de være enkelte personer som er litt rar, men har med at det legekantoret jeg går på det ligger ved siden av sånn here, jeg husker ikke hva det heter, halvbroren min er der og jobber, det e for å få de på rett vei igjen, det kan være enkelte narkomane og sånt då. Og det var en gang det kom en sånn fyr opp dit og det var litt ubehagelig då.

Ja. E det andre kontor du har hatt kontakt med eller?

Ikke andre utenom de kontorene på skolen egentlig i og med at det har vært enkelte episodar. Altså ikke hvor jeg har gjort noe negativt, men som oftest da. Eller så er det bare for å holde styr på hva eg skal få gjort sånn som på videregående.

Folk du har kjent og hatt kontakt med. No har du svart på nokke av da. Då spesielt som du har kjent og hatt kontakt med før. Du har sagt en del om familie og slekt, er det noe mer du vil sei

Om familie?

Ja i forhold til kem du har kontakt med?

Vel.

Du svarte jo ganske utfyllende i stad.

Det e en eg har vanskelig for å komme i kontakt med då, men hon har nettopp fått ny kjæreste. Han som hon hadde før då, hon har et barn med. Hon bor et sted ikke så ganske langt i fra det som vi bor så vi har som oftest ikke så mye kontakt med hon. Men det e enkelt å huske de for hon har e ganske så svær kongepuddel med seg, hon og ungene. Så det e bare greit hon. Eg kallar hon bare for tante S då. Og hon har egentlig bodd i Bergen, men du legger merke til at hon snakker ikke så mye bergensk lenger.

E det venna og nabo som du hadde kontakt med før som du ikkje har kontakt med i dag?

Vel det var en nabo som het F han prøvde eg å være kompis med, han var oppe hos meg og men det var mest sånn spillegreier då, men så flytta han. Men først så var det slik at det var oldemoren hans som bodde der før og hon dro til gamlehjem eller døde eller noe sånt, så flyttet de inn og så måtte de flytte ut igjen og nå bor en onkel eller tante der foreløpig. De e steinrike og har to BMW ar som e knallsvarte, men de har ikke jeg hatt noe kontakt med. Jeg vet i hvertfall at de har noen hundar, men jeg har ikke peiling hva det er for nokke.

I forhold til skole og utdanning. E det nåken du har kjent og hatt kontakt med før som du ikkje har kontakt med no?

Vel det var jo sånn here hjelpe. En som het E på ungdomsskolen. Hon hadde eg veldig god kontakt med. I og med at hon hjalp meg og prata en del og lo litt og sånt, eller så fant vi på en del i blant, men det vakke så utrolig mye. Eller så var det en eg hadde på, som var på barne og som også hette E. Hon var en eldre dame. Og så var det en når eg gikk på barneskolen han var i hvert fall to meter lang i hvert fall det jeg kan huske og måtte bøye seg for ikke å gå i taket enkelte steder, men han husker jeg ikke hva hetar.

I forhold til andre offentlige kontor som du hadde kontakt med før og som du ikkje har kontakt med no e da noken der?

Ikke som jeg kan komme på annet enn jeg var på sånn dere undersøkelse ute, hvor var det T (mor)? Der fikk jeg gratis mat i hvertfall. Undersøkelser og sånn tidligere. Eg var der engang i uken eller noe sånt. Og så var eg med en viss person, men den husker jeg ikke.

Nei. Det var å testa ut?

Nei det var bare for å finne ut om eg hadde riktig diagnose eller noe. Selv om eg ikke synes det har noe for seg i det hele tatt. Eg synes at Asperger e egentlig bare en definisjon av en oppførsel. Altså en måte å kategorisere på sånn som andre psykologiske diagnoser. Altså ingenting, hvordan eg er på en måte, ikke det jeg er, men en del av det jeg er.

Det som du har snakkt om no. Både dei som du har kjent før og dei som du kjenne i dag. Kan du vella ut to av dei personane du har opplev gode samtalesituasjona med og beskriva ditt forhold til dei personane?

Det e litt vanskelig å ta ut to då, men i hvertfall. Jeg kan ikke komme på eksakt spesifikke samtalesituasjona i og med vi ikke kan huske hva vi snakkar om å sånn då. Men eg har jo hatt gode samtalar med de menneskene eg har nevnt då.

Ja

Spesielt med de to herrefritidskontaktene og han kompisene min då.

Ka gjorde. Du snakka om dei to herrefritidskontaktane. Æ

Ja

Kan du beskriva ditt forhold til desse personane. Altså kordan

Vel det var kompisar i hverfall som jeg har skjønt.

Ja

De fikk jo ganske lite penga for det. De gjorde det jo nesten som veldedighet

Ja

Da var jo vel i og med at vi prata jo sammen, vi gjorde ting sammen, men de hadde jo fått beskjed av min mor og at fysisk aktivitet var veldig viktig, så vi var veldig mye og svømte og gikk på fjellturer og sånt. Det jeg var mindre gøy då, men eg satte pris på bare å få prate med de.

HmHm. Du statte pris på å prata med de. Ka prata dåke om?

Ikke som eg kommer på spesielt, men sa sånne enkelte morsomheter og artige historier og sånt eller så fortalte de gjerne litt. Eller så kanke huske eller så sa eg ting på morsomme måter og slikt.

Hm. Kan du sei en sånn morsom ting som du sa?

Vel eg huska ikke noe spesielt. Eg vet i hverfall at eg hadde veldig god kontakt med de.

Ja og dei ville ha kontakt med deg og?

I hvertfall slik som jeg oppfatta det. De var ikke sånn, å nei ikke han ikke S. igjen sånn som jeg oppfatta det. Selv om de kunne var slitsom en gang iblant i og med at det var så mange ganger, så de fikk ta seg ferie på noen måneder da, men de må jo ha ferie sjøl. De kan ikke bare være med meg.

Så du syns det ble litt for mye?

Neida enkelte ganger. Må eg gå å svømme igjen, gå på fjellet igjen.

Gikk og svømte og gikk på fjellet?

Ja og en gang gikk vi på kino og et par ganger vi gikk ut og spiste, ja det tror jeg var bare en gang vi var på sånn herre pizzagreie, det e det eneste som eg kan komme på då.

Du blei kjent med desse her då gjennom denne fritidsordningen?

Jo for så vidt jeg setter pris på det selv om jeg er litt skeptisk til de nye no då. Det tar litt tid å bli kjent med meg då, og slikt. Eller det e slik at jeg antar at de som eg hadde gjerne var slik også de første gangene. Men det handlar egentlig om hvordan de oppfatter meg, på hvordan eg oppfører meg, hvordan de skal behandle meg og prate med meg og sånn. Som oftest så e det gjerne personar som behandlar meg som om eg skulle vært en idiot. Vært en liten unge og sånt. I hverfall måten folk snakkar til meg og behandlar meg på. For eg e tross alt ganske moden i følge meg sjøl då, og kan bli snakket til skikkelig på.

Så du oppleve at dei nye?

Ja det gjør jo sånn der at vi gjerne har en formening angående slik personar at det gjelder bare gjerne å kjenne den du snakker med. Det gjør jo etter hvert då.

Det tar tid før de kjenner deg godt nok, rett og slett.

Ja da, men det e jo sånn for alle personar då egentlig.

Tilbake til dei som var gode å snakka med. Ka som gjorde at dei var gode å snakka med?

Vi hadde jo en hyggelig tone og vi kunne ikke påpeke noe negativt det var mest meg som var litt sånn pesimistisk då. Og eg har en tendens til å være det spesielt i noen periodar. Altså deprimert.

Du e deprimert i periodar?

Ja men det ikke mer då. Ja hva var spørsmålet igjen? Nå gikk jeg utenfor.

Om du kan forklara hvorfor desse to personane som du no har snakt om som gode samtalepartnara å snakka med. Kan det være fordi måten de snakka på?

De snakkar til meg på en voksen tone. De stiller sånne ordentlige spørsmål. Og de sier det på en måte som gjerne kunne vært yngre så de gjerne kunne forstå det lettere og sånn, men de snakkar rett som de gjør til hverandre og de gjerne ikke overdriver og de sier gjerne ting slik som vi oppfatter det. Og som jeg gjerne kan spørre om ting sånn som jeg sa noe dumt eller noe sånt. Og jeg får gjerne ikke vite noe i det hele tatt. Eg bare setter pris på at de e hyggelige, de e greie, de sier ikke noe negativt eller noe sånt. Men eg tror ikke de har noen

grunn til å si noe negativt heller. Det jeg setter pris på er den positive tonen og at eg kjenner de då. De vet hvordan eg er.

De snakka til deg og du forstår de?

De snakkar til meg sånn som til helt andre menneskar.

Ja

På deres alder.

Ka er alderen til desse personane, er de på din alder eller eldre?

De var ikke så mye eldre enn meg då, men i og med på modenhet angående så føler de var på samme nivå som meg, kanskje litt mer voksen av seg då. Men alder så var de i allefall så fem år eldre enn meg minst og de holder fortsatt på med utdanningen sin. De har fått sånn dere jobb som betaler utdanningen deres i tillegg til lønn.

Ka utdanna de seg til?

Etter det eg har skjönt så gikk de begge to på samme skole, så fikk de begge to samme jobb. Begge to har samme utdanning altså de gikk på BI, økonomi et eller annet. Eg vet ikkje hva de gjør no, men som eg har skjönt så blir det veldig mye å sitte på kontor. Mye reisinger og prating med mange artige folk og sånt. De trives med den jobben og stillingen de har fått, så jeg tror de er fornøyd med utdanningen sin i allefall.

På den fjellturen som dåke var, kan du fortella ka dåke gjorde då?

Vel vi går til toppen så går vi ned igjen. I og med vi blir gjerne utslitt og begynner å si negative ting sånn dere utslitte greier på grunn av at eg så pessimistisk av meg av natur. I og med at eg ikke, ser gjerne på de negative tingene. Men i og med at eg ikke hadde det så utrolig bra enkelte perioder av mitt liv.

Det går litt i bølgedalar?

Ja eg vet ikke helt om vi kan kalle det sånn då. Det går rett opp og så går det rett ned, men humørsvingninger det er jo meget vanlig på min alder då.

Kan du vella ut to persona som du syns er veldig vanskelig å samtala med?

Eg hadde jo som sagt sånne nedturer. Det var en som gikk på ungdomskolen. Han e veldig vanskelig å forstå eller snakke med. For det første var det slik at han ikke ville høre, for det andre så var det jeg sa omformet til det han trodde jeg sa og det han ville jeg skulle si. Og for det tredje at det var vanskelig å forstå og for det fjerde han hadde en psykologisk tilstand av et eller annet, for det femte at han var veldig voldelig og for det sjette at eg prøvar å være venn med han og han var voldelig mot meg. Så det var mange periodar eg måtte være hjemme fra skolen. Det har ikke noe med dette å gjøre.

Men en annen person eg hadde vanskelig for å snakke med det var en i klassen, men han var bare en drittsekk då. At han sa gjerne ting som at eg bare tullar med deg hele tiden. Han gjerne sier du e feit ellar stygg, eller du e jævlig dum i hodet og e bare tullar med deg hele tiden. Så har han sånn dere måte å oppføre seg angående meg, men det e sannsynlig han e en drittsekk då.

Ellers så var det en som het O men han e også en drittsekk, men det har ikke noe med dette å gjøre. Det e mer sånn dere R forhold med han. Altså voldelig og slikt.

Altså det du beskrive som dårlige samtalepartnara det e eleva som du har gått sammen med, eller kamerata, eleva som ikkje har vært dine venna?

De har vært uvenna. De har vært stygge mot meg. Behandlet meg dumt. Altså det e gjerne slik. Også e jo det slik at de er det av natur. Altså at de er voldelig i og for seg, også på en måte at de, eller så e det slik, i hverfall fra jeg har hørt at de har psykologiske diagnoser. Men e vet ikkje hva det e og det plagar meg for de vet hva som jeg har. De vet for mange angående meg. Så derfor så e eg så utrolig sint og sur angående det. Eg fikk aldri forklart hvorfor de e sånn mot meg.

E da nåken som du går på skule med no eller e da sånne som du har gått på skule med?

Det e ingen som eg går på skole med no, men eg gikk på skole med de. Ungdomsskolen, samtidig. Men på barneskolen så gikk eg bare med en dust på skolen då. På ungdomskolen så var det en av de verste periodene som eg kan huske.

Opplevde du den perioden med mye mobbing?

Ja. Mobbing, diskriminering, nedverging, vold alt mulig. Eg fikk ikke lov til å saksøke den ene en gang selv om slo meg så fordervet så mange ganger. Og eg skjønner fortsatt ikke

hvorfor jeg ikke fikk lov til å saksøke han. Han hadde tross alt skjedd sånne ting ikke få ganger og jeg hadde fått juling og måtte stå igjen gråtende. Eller måtte bli hentet på skolen. Og det var ingen som grep inn før i siste liten. Etter det hadde skjedd og sånn og folk sto rundt og heiet og alt mulig. Så jeg hadde ikke så utrolig bra periode på ungdomsskolen i og med at det var jeg som var offer hele tiden.

Men i forhold til de som jobba på skulen, kom dei inn og hjalp deg då?

Ikke direkte, de tisket bare i alle fall fra de jeg kjente, det var en i slutten og han het D, vi fikk sånne midler. Og de midlene ble satt på hon som hjalp meg med leksen og så ble min mor sint, hon mente det skulle settes inn midler der problemet er. Så då fikk han de midlene og han passet på R då veldig mye. Og det var enkelte ganger han tok han unna meg. Og roet han ned. Han var jo gal han R.

Var det så alvorlig at du måtte til lege, eller på sykehus?

Eg måtte hjem eg og så måtte. Mange ganger måtte eg være hjemme fordi eg var syk av engstelse. Eneste gangen eg måtte på sykehus var når eg var dårlig i magen. Eller så e det mest sånn skoleskader i og med at eg datt i trappen. Eg måtte til legevakten, eg hadde en kjempekul, det har med meg å gjøre ikke aspergeren. Eg har litt problemer med beina.

Generalt i forhold til samtala. Kan du gi en generell beskrivelse av hvilke samtalsituasjonene oppleve du som gode?

Vel når folk spør meg om ting og ikke sier negative ting til meg. Alt hvor de ikke sier negative utmerkelse eller noen ting. Når de spør meg på en hyggelig voksen måte, behandler meg på en voksen måte, behandler meg som andre personar i klassen og ikke som et spesielt tilfelle. Eg hatar det der at folk behandlar meg på en spesiell måte, han har Asperger syndrom, han e dum i hue, han e sånn, han e sånn. Så formeningar det e det verste eg vet. Hvis personen hater meg for den jeg er så e det greit, men å ha formeningar det e feil.

Ka so gjer at du oppleve detta her som gode då?

Ja no sa eg litt negative opp dette. Vel det e vel det at de har respekt for den jeg er ikke nødvendigvis respekt, men at de forstår meg. At de fikk rett at jeg er slik som jeg er. Og at de behandlar meg på den måten jeg fortjener på.

Ka slags samtalesituasjonane oppleve du so dårlege?

Vel det kan gjerne vere det at folk slenger drit, mobbar meg og sånn, eller så kan de lære seg at de spør retoriske spørsmål som e du dum i hue eller sånne ting som det der. Men det e gjerne sånn som andre folk oppfattar, eller de spør meg gjerne bare for å få svar på prøve og sånt. I og med at jeg har så me peiling og sånt då, så ofte så ikke jeg så smart som de tror jeg er. Eg greier ikke sånn å finne utenat. Sånn som de spør om grammatikk på tysk og sånn, så må eg nesten skrive det sjøl for å finne ut av det. Det kommer ikke sånn pling i hodet sånn som de fleste tror. Det ligger jo lett for andre då.

Det neste spørsmålet har du egentlig svart på. Du svarte på begge samtidig.

Det e gjerne det som e problemer på tentamen og sånn at jeg gjerne svarar riktig svar men på feil spørsmål. Det irriterer at jeg får nedsatt karakter for det i og med at jeg har misforstått gjerne. Det e derfor eg likar muntlige tentamenar. Du har svart på det spørsmålet neste. Derfor får eg gjerne gode karakterar på sånne muntlige framføringar.

Kordan oppleve du samtalesituasjonane der fleire menneske e samla?

Det eneste problemet e å komme til da. Når min mor snakkar med min far og det gjerne e en ting eg gjerne vil involvere meg i samtalen og så kommer søsteren meg i forkjøpet og når eg endelig kommer til så blir de sur, det vil si at de avbryter meg i en setning. Eg sitter pris på det i og med at man kan få lov til å sitte inn i det hele tatt uten å måtte avbryte folk. Då kommer folk meg i forkjøpet då blir eg gjerne irritert inni meg altså.

Du gir ikke uttrykk for det?

Det e gjerne sånn at eg føler meg en del av en gruppe gjerne. Altså at eg bidrar noe i samtalen. Hvis eg snakkar med fritidskontaktene mine og de har kjærestene på besøk så eg følar eg e involvert altså at eg får lov til å si noe at eg ikke blir avbrutt eller noen ting.

Oppleve du då at det e lettare då å snakka med dei kontaktane dine?

Det e lettare å snakke med de, eg har ikke så mange vennar akkurat då men, det e lettare å snakke med de men det kommer an på hva eg snakkar om og slikt. Eller om eg føler for å snakke om det.

På skulen. Deltar du i samtalesituasjonane der?

Vel eg likar gjerne å innta i diskusjonar og sånn det kommer an på om gruppen e villig til å ha diskusjon då, de fleste de gidder ikke å gjøre noe i det hele tatt då, de føler eg e dum, og de føler at eg e sjefete i og med at eg vil jobbe så effektivt som mulig og få best karakter så mulig. Så de kan være ganske dum mot deg enkelte ganger i og med at de antar at du har fått gjort det, eller gjort ting litt for effektivt og ikke organisert nok og. Eg har litt problemar med å snakke med grupper, jeg har ikke problemer med selve samarbeidet men å samarbeide med gruppen. Eg har litt problemer med at du skal gjøre det. Eg har alt for høye forventninger for de eg jobbar med, derfor liker eg best å jobbe alene. De tar gjerne altfor mye arbeid i. Derfor blir jeg gjerne utslitt sånn før eg kommer hem. Jeg vil jobbe alene om alt. Eg liker å arbeide i gruppe, men det e bare det at folk misliker å arbeide i gruppe i og med at eg kanskje gjør det på en litt feil måte.

Kordan oppleve du å snakka med folk uten at det e ansikt til ansikt, enten pr. telefon, internett?

Chatting går no greit nok. Det e jo sånn som på PC det sånn som når du skrivar stilar og sånn. Det e en veldig grei måte eg har ingen formeningar angående meg i det hele tatt du vet hvem det er.

Over telefon er eg litt sånn usikker for eg hakke peiling hvem eg snakkar med. Når eg ringar til en venn så går det greit. Så hvis det e en eller annen idiotisk telefonselgar som min mor har bestilt abonnement på av en eller annen grunn det e plagsomt. Det e det eg ikke likar.

Syns du det e lettare å snakka med folk som du kjenne?

Ja selvfølgelig alle synes jo det e lettare å snakke med de du kjennar. Sånn som når eg skulle ha fremføring foran klassen så fikk eg panikk. Eg e ikke selvsikker på meg sjøl. Og mine egenskaper og eg sitter store krav til meg sjøl. Ikke for store krav, men for store krav på så kort tid. Eg liksom blir utslitt.

Hvilke sosiale situasjonane vil du helst unngå? Er det sosiale situasjonane du vil unngå?

Kommer ikke på noen nå, men det e gjerne slik hvor eg får juling og sånn eg helst vil unngå då. Spør en ting og får juling uansett. Om de spør veldig mye rundt private ting. Det e gjerne sånn som de fleste misliker tror eg.

Då tenke du tilbake på ungdomsskolen.

Ja. Eg ble ikke slått eg ble banket.

Framføring for klassen. Det var og en sosial situasjon du vil unngå?

Ja eg får panikk, eg begynner å gråte. Eg e på en annerledes måte enn de andre. Det verste e at de begynner å gråte, men då får de bare meg til å gråte mer. Da eg var på ungdomsskolen da sto de gjerne rundt og lo og pekte og derfor ble eg gjerne dårlig at eg ikke ville på skolen. Eg har fordypt meg sjøl i min egen negativitet. Syntes synd på meg sjøl og slikt. Så får eg kjeft av min stefar på grunn av at han misliker det og sånn. Og det hjelper jo ingenting. Så eg sitter gjerne og gråter ut kvelden. Men det har jo med at eg ikke hadde så god ungdomsskoletid då.

Kordan vil du beskriva det å ha Asperger syndrom?

Eg syns det e bare tull og tøys det der ordet der. Så det e nesten ingen kommentar for å si det sånn. Asperger syndrom det e bare et uttrykk for hvordan en person er. Det e hverfall tungt å ikke bli forstått og ikke bli behandlet skikkelig. Eg har ikke noen problemer med mine egne egenskaper annet en det med beina mine. Det e individuelt egentlig, hvilken familie du e vokst opp i.

Oppfatta du deg selv annerledes etter at du fikk diagnosen?

Ja. Eg har ikke lagt merke til at eg fikk diagnosen. Eg har vært sånn hele livet som eg kan huske. Eg føler ikke meg noe annerledes enn det jeg alltid har gjort. Eneste e at jeg gjerne føler meg litt mer respektert etter at eg kom på videregående skole. I og med at eg møtte bedre mennesker, bedre personar og så har jeg ikke møtt noen idiotar ennå.

Har du opplevd å mestra situasjona som før var vanskelige? Du har svart på da. Når du snakka om diagnosen.

Diagnose det bare for å identifisere folk om de trenger litt hjelp, ikke sånn der på personlighet.

Ting som du syns eg viktig, men som du ikkje e blitt spurt om?

Egentlig ikke.

Takk for intervjuet.

Vedlegg 9: Intervju B

I forkant av intervjuene sa mor: Det kan hende at det du spør om kanskje ikke blir forstått eller oppfattet på den måten du mener det, men det kan jo du korrigere sant. Og så må du S var det riktig det som eg sa. Vel eg får med meg det som ble sagt i sted da. Det kommer an på hvis jeg får oppgaver på eksamener eller tentamener og skal fortelle hva ting er så kan det hende at eg går litt utenom emne då. Altså at eg ikke får med meg de viktigste tingene, men får med meg detaljer og uviktige ting. Du S vet så mye om deg selv. Når eg og du snakker sammen så kan det hende at eg ikkje helt forstår ka du har tenkt. Det du har tenkt har du trodd du har sagt. S sier eg tror det er bare du som har litt vanskelig for å følge med i svingene eg.

Intervju B

(Dette intervjuet er ikke ordrett gjengitt, slik som de andre. En årsak til det er at noen av de berørte teamene faller utenom problemstillingen)

Når jeg forteller ting, forklarer ting kan det hende at han forstår det på en annen måte enn det som står der. Jeg kan si ting som han misliker og som jeg ikke klarer å konkretisere for han.

Når fikk han diagnosen og har du sett noen forandringer hos gutten etter at han fikk diagnosen?

Fikk diagnosen i slutten av 3 klasse. Forandringer har ikke kommet ved at han fikk diagnosen. Det vil han ikke høre snakk om, forandringen kommer med alderen. Det jeg har prøvd å jobbe med er at han skal få innsikt i seg selv. Gjennomgripende utviklingsforstyrrelse som er der hele tiden. Han vil alltid ha behov for tilrettelegging. Han vil lære forskjellige strategier som gjør at han vil klare seg bedre, men han vil alltid ha det. Hvis han får innsikt selv hva er jeg god til, hva er jeg ikke god til. Så mener jeg at det er det jeg kan bidra med under oppveksten, hvis jeg klarer å påvirke det. Jeg fortalte åpent om det på foreldremøte etter at han fikk diagnosen. De andre foreldrene var velkommen til å ringe meg hvis han hadde vært stygg med deres barn på skolen. Jeg kan forklare hvorfor ting skjer. Gutten ble mobbet på barneskolen. Rektor fortalte at de ikke hadde mobbing på skolen. Jeg ringte 4 ganger for dag i 2-3 uker. Da ble problemet løst.

Forskjell på gutten sammen med familien og sammen med venner?

På skolen bruker masse energi på fag, forstå, på undervisningen, på å være i gruppe sammen med andre, kommunikasjon. Når han kommer hjem da slapper han av, da er han i trygge omgivelser. Når jeg kommer hjem er jeg sliten og S er sliten. De to tingene faller ikke godt sammen. Stefar er sliten. Vi forstår ting på forskjellige måter, da sier det pang. S har ikke venner. Når han forteller blander han sammen veldig mye, navn blir ikke riktig, personer.

På utredning på autismeteamet hadde han blitt spurt om han hadde venner. Han svarte da at venner var alle klassekamerater, naboer slektninger. Ikke forskjell på bekjentskap, nabo. Alt sammen var venner. Etter dette snakket jeg med han om det. Han har fått en litt større forståelse av forskjellene, men det er det samme enda. Han hadde ubegripelig stor bekjentskapskrets i følge han selv. Mor sier han har daglig kontakt med henne, stefar og lillesøster som er hans beste venn.

På barneskolen i 3 klasse, svennekurs på skolen på kveldstid på annen skole. Jeg ringte 3 andre foreldre og sa at jeg kom til å kjøre og at de kan få sitte på. Ble venner med 2 jenter og en gutt. Denne gutten og S var sammen daglig i to og et halvt år. Kjempevenner. Jeg var klar over at de etter hvert kom til å utvikle seg i hver sin retning og S vil få en tapsopplevelse etterhvert. La de få nyte det å være venner. Dagen kom, gutten ville ikke være med S på flere år. Nå går de på samme videregående, men ikke i samme klasse. De er sammen en gang i blant. Kjempeflott synes mor. Nå kan de sette pris på det som har vært. Foreldrene passer på at dette ikke blir for mye for da blir folk for sliten av å være sammen med han.

Hvordan opplever du som foreldre samarbeidet med skolen?

Jeg er lærer. Har spesialpedagogikk, har lest mye litteratur om asperger. Når jeg kommer til kommunen til forskjellige etater så opplever jeg å vite mer en de.

Barneskolen. Lærerne der følte jeg var en konkurrent. Eikelund fikk i oppdrag fra departementet å utvikle spisskompetanse i skolen. Jeg har mange kontakter. Eikelund kom på banen. Kom inn med nytt datautstyr, programmer og skolen fikk tilført en kompetanse på den måten. Andre elever med asperger som kommer etter S får kanskje en litt annen hverdag. Liten kompetanse blant lærerne angående asperger, autismespekterforstyrrelse. SFO ville ikke ha han fordi han var voldelig. Han slo ned folk. Bydelsforsøk, Loddefjord bydel ble en egen bydel. Leder der kom og fortell på benken. Fikk vite om psykiatrimidler.

Avslutning av bydelsforsøk. Skolen fikk ikke midler, men kun anbefalinger. Det nytter ikke med anbefalinger for det blir lagt i en skuff.

Første skoleår: Satt og lekte med vann, hørte ikke skoleklokken når den ringte. Det er en evne som jeg misunner aspergere det å kunne blokkere ut. Det skulle eg ønske at jeg hadde hatt, men ikke alltid. Lærerne kom ut og lekte han inn til hver time. Lærerne sa at de ikke hadde lov til å ta han under armen og telle til tre slik jeg ville. Jeg kan ikke si noe i forhold til hva skolen skal gjøre fordi han ikke har ressurser, bare anbefalinger. Neste år søkte skolen om ressurser.

Ungdomsskolen

På ungdomsskolen var det plutselig folk som tok meg alvorlig. Kunne samarbeide på en litt annen måte.

Barnehagen

Der var eg en hysterisk mor fant de ut. Når han var 4 år fant de ut at han passet bedre som 3 åring enn som 4 åring, og blant annet fordi han ikke kunne sykle på trehjulsykel.

Biologisk far døde når han var 4 ½ år. Allerede da var det noe med S som gjaldt kommunikasjon. Som mor med mitt første barn hadde jeg ikke noe å sammenligne med. Det ville gå i rykk og napp og alle tingene kom etter hvert. Biologisk far ville ikke ha PPT inn. Skal PPT inn skal foreldrene være enig om det, synes jeg. Faren døde, da sto jeg alene da kom PPT inn.

Hvilke samtalesituasjoner har dere inntrykk av oppleves som gode for deres sønn?

Om kvelden, det kan skje i forhold til faglige ting, hvis han spør meg om noe for han må i utgangspunktet ha lyst til å få svar på noe. Hvis jeg skal prøve å fortelle han noe om noe som han ikke har noen tanker om eller kan undre seg over så er det bare helt fåfengt. Det må være på hans interessefelt og på hans premisser. Hvis han lurert på noe eller spør om noe så må det være der og da. Jeg prøver å si om 5 minutter det er ikke bare fordi jeg ikke gidder, men han må også erfare at tingene ikke kommer bare der (*knips*).

Gode samtalesituasjoner er også når han vil vise meg noe som han har gjort f.eks et skolearbeid. Gode samtalesituasjoner det handler for det meste om skolearbeid for det e det

meste av hverdagen hans. Hvis han skal gjøre en oppgave og sitter fast, men da er det igjen han som spør om hjelp. Og hvis jeg appellerer til hva mener du, hva vil du. Det må aldri være på mine premisser. Da blir det en ordre, da blir det ikke en samtale.

Det er kjempevanskelig å ha en gutt i puberteten som for det første har denne løsringen. For det andre de tingene som går ut over andre eller sier noe som han trenger en liten korreksjon på. Når han ikke er i stand til å forstå sammenhenger i utgangspunktet, i puberteten er det enda verre, da er det knall og fall altså. Og da blir det ordrer.

Hvilke samtalsituasjoner har dere inntrykk av oppleves som dårlige?

Når S er trett eller stresset. Når han holder på med noe og blir avbrutt. Når han sitter og spiller Playstation og kl er 10.30 skal legge seg da er det vanskelig for han å skifte fra en situasjon til en annen. Han må gjøre seg ferdig med en situasjon.

Når jeg skal ha han til å skifte fra en situasjon til en annen da må jeg alltid gi han tid. S har ikke tidforståelse han kan si at klokken er 15 eller 15.40 kan klokken digitalt, men det at det har gått en halv time det er veldig vanskelig. Da kan det dreie seg om at det har nettopp skjedd eller det er flere timer siden. Dette er gjennomgående hos S, den tiden den er vanskelig. Derfor vil det være ekstra vanskelig kanskje, skal du gjøre hjemmearbeid hvor lang tid skal du bruke på det, hvor lang tid skal du bruke på det. Er det sann at no e tiden snart ute nå må du slutte av, eller. Det klarer han ikke. Han må ha ut det han har på hjertet sann at når han får beskjed om å skrive en halv side så blir det kanskje to og en halv for at han skal få med alt. Han er en kløpper til å beskrive ting. Når han skriver stil opplever du det som du er en del av det.

Hvordan opplever du som foreldre samtalsituasjoner der flere mennesker er samlet i forhold til familie venner?

S er en person som snakker med en person. Uansett om du er en gruppe eller ei så snakker han med en person. Blikket er et eller annet sted. Kolletive beskjeder ikke noe bra, det blir ikke oppfattet. To beskjeder i samme setning, snakke fort ikke noe bra. Småsnakk som gjerne skjer i en gruppesammenheng ikke noe bra. Det å gå på kafébesøk og småprate ikke noe bra. Når jeg sier at S er selvsentrert betyr ikke det at han er egoistisk. Han er seg selv. Det er han som er i situasjonen. Det er han det dreier seg om. Det andre tenker deres opplevelser, det som kalles for empati. Mye er lert. Eg lurte meg selv mange ganger til å tro

det. Oj der kommer jo empatien, men det viser seg den e ikkje der likevel. Det e det som skjer egentlig når to folk blir eldre. Du lærer en masse ting. Du får en masse strategier. Når du då har det som kalles for en skjult vanske liksom, som andre ikkje kan se, så e det jo kjempevanskelig for andre og ta det med i beregningen og det e kjempevanskelig for deg selv, det e jo akkurat som alle andre. S har jo lært masse og då merker du det ikkje før du liksom går innpå klingen og begynner og snakke sammen. Du lærer en del ting i dagliglivet, du lærer hvordan du skal oppføre deg, du lærer hva du skal svare og då lurar andre seg selv. Det e så lett at de blir lurt fordi at de ikke forstår at de blir lurt. Du har diagnosen inni der. Dette med å snakke mellom linjene, dette med å komme med hentydninger i språket, å si ting ironisk. Du blir gjerne lurt fordi du ikke skjønner at dette e ironi, dette e noe som ligger imellom. Der blir veldig masse misforståelser. Det e dumt for det er ikke nødvendig.

På barneskolen fikk han en assistent som gjorde lekser med han. Så hjemme hadde vi noe som het skolearbeid og noe som het fritid.

På ungdomsskolen. Assistent en og en halv time hver dag etter skolen. Var ferdig utdannet lærer. Hadde fint glitrende samarbeid. Mailet til hverandre hver kveld for eg må vite alt som skjer. Ja eg må jo vite det.

Det e noen som må sitte og trekke i trådene når det gjelder ansvarsgruppemøte, når det gjelder samarbeid skole, hjem. Det e ikke skolen som sitter og trekker i de trådene.

Vi fikk inn en person innen psykisk helse. Det er hun nå som trekker i trådene og kaller inn til møter. Hun er koordinator for ansvarsmøter, og der har vi også med de fritidskontaktene. Hun ringer og spør hvordan har du det? Det var en lettelse når hun kom på banen.

På ungdomsskolen var det ikke noe kjekt i forhold til trivsel. Skolen har ikke kompetanse innen ulike diagnoser. Det er ikke å forvente at alle lærerne har kompetanse, men det er å forvente at de søker hjelp. Vi opplevde dette i større grad på ungdomsskolen enn på barneskolen. Det har også med PPT å gjøre om de innehar den kompetansen og at de kan formidle det videre til lærerne. Det er veldig personavhengig. Videregående psykiatrimidler. Brukes til leksehjelp. Brukes ikke til å lære han, men til organisering, prioritering, hjelp til dette med tidsperspektiv på det hele, slik at han ikke opplever det at enkelte dager har du ingenting og andre dager har du for mye. Hjelp til å sette opp en timeplan hver uke. Gjør det

gjør det og få en oversikt. Det som er kjempeviktig for S. Det er å føle at han har kontroll og oversikt.

Når ikke det er ressurser så faller alle ting på meg. Jeg blir frustrert og S blir frustrert. Lærerne strever med å organisere hverdagen for S på en ordentlig måte. Har gjerne for liten kompetanse.

Hvordan har dere inntrykk av at han opplever å snakke med folk uten at det er ansikt til ansikt pr telefon, internett?

Så lenge folk har spørsmål så svarer han. I telefonen er han høflig og grei, med andre høflig og grei. Naboen, fru H sier at han er den høfligste gutten i nabolaget. Han er så kjekk. Det gleder mitt mors hjerte. Min mor forteller meg at det er fordi han har så god oppdragelse. Då gleder det meg enda mer. Han er ikke slik hjemme.

Når det er meg som ringer til han, så vet jeg jo hvordan jeg skal snakke. Men hvis det er noe som ikke interesserer han så sier han bare jeg må jobbe videre. Eller hvis jeg spør han om noe som han ikke vil svare på så, sier han jeg vil ikke snakke med deg mer, så legger han på. Når andre ringer så er han høflig, men det kommer veldig lite telefoner fra andre. Min bror, min mor ringer, det er lite som er spesielt til han. Han er høflig og grei med de.

Når han ringer selv så spør han om det han ønsker å få svar på og da er det ferdig. Spørsmål og svar, utenom småsnakk. Derfor er telefon egentlig greit.

Når det gjelder chatting. Det er veldig greit også. Stille spørsmål og få et svar. Da kan du vente kor lenge du vil med å svare. La være å svare hvis du ikke er interessert.

Vi brukte MSN, fordi S trengte dette med ord i setningene, det med dobbel og enkel konsonant og det med rettskriving og alt dette her. Mor har en maskin og S har en maskin og så begynte vi å skrive sammen. Ikke fordi han skulle lære enkel og dobbel konsonant, men gjerne skrive ting fordi kopiering er en sterk side. Skrive ting fordi han skulle kopiere det, og jeg synes sjøl det at det var veldig nyttig.

Hvilke sosiale situasjoner opplever du at han helst vil unngå og hvorfor vil han unngå disse situasjonene?

Han unngår å gå på konsert. Lyd. Han unngår alle situasjoner der du egentlig må sitte å lytte, fordi det å lytte er ikke den aller største siden. Han liker å være i sosiale situasjoner, der han kjenner de andre menneskene. Og også der han har fullstendig orientert og har oversikt over det som skal skje. Han må vite hvorfor, slik som denne situasjonen her. Han må være sammen med folk som han vet behandler han skikkelig. Juleball, disco. Det var totalt mislykket. Det tror jeg er på grunn av sosiale relasjoner og lyd. Tredje året deltok han bare på spisingen og gikk hjem igjen. Sammenhenger med småprat. Men det handler også om å bli invitert. Så lenge du ikke har muligheten til å velge så e det veldig vanskelig å si hva ønsker han og hva ønsker han ikke. Han liker veldig godt å gå på besøk til A (*kamerat*), men det e jo ikkje så ofte. Men han blir jo aldri invitert hem til nåken naboer.

Når han var liten ble han og søsteren invitert både her og der i nabolaget. De støttet jo veldig opp.

Det som eg ønsker for S e at han skal få noe organisert tilhørighet utenom hjemmet. Noe som han er interresert i brettspill, modelljernbane, svømming. Så prøver eg på å få disse fritidskontaktene til å være med han i begynnelsen, så det er en trygghet der og det e noen som vet kordan de skal kommunisere og forklare ting.

De to fritidskontaktene som han hadde i fjor. De var ett år. Fritidskontaktene får opplæring av mor, eller av koordinator i bydelen. Jeg har litteratur. Å ha Asperger syndrom det e jo bare en helt vanlig ungdom, men sier gjerne ting veldig rett frem, konkret. Ikke bli såret. Det er ikke ondt ment, det e bare e sånn. I butikken. Eksempel. Jeg handler en sekspakning. S sier høyt i butikken, skal du ha øl i dag igjen. Når eg bruker masse energi på å forklare S noe og får som svar e du idiot. Så e det lett for å bli sint. Jeg prøver å la være å bli sint, men har jeg hatt en full skoledag da er det vanskelig.

Dette med diagnose er både for og imot. Imot det e jo så lett og putte folk i sekker, og glemme det at det e jo folk, og de e jo så forskjellig. Fordelen e det at det e nøkkelen til å åpne for en del ressurser. Uten de rettighetene så hadde det vært kjempevanskelig. Ingen som forteller deg de rettighetene. Det e sånn som du må undersøke sjøl.

Nevroteamet på Haukeland bare gir sin rapport. Etter denne utredningen for ca 4 år siden kunne ikke autismeteamet si at han var autist, men han var atypisk autist. Jeg kontaktet BUP og sa det at atypisk autisme som regel e det en alvorlig retardasjon i forbindelse med det. Det

har ikke S. Han har ikke spor av psykisk utviklingshemming. Sekkebetegnelse. Ny utredning. Hun som utredet sa at eg har aldri truffet en mer klassisk asperger. Eikelund SK sa at når det gjelder det med autismeteamet du er ikke alene.

Eg e spesialist på ka du skal gjøre fra barnet e født og til no, men eg vet ingenting om fremtiden, og det jobber vi med no. Tiden går og S består. Det blir et høyre stressnivå i hjemmet med en asperger.

No e det skolehverdagen og ikkje minst det at S har så store krav til seg sjøl og ikkje kan organisere dette, men vi prøvar å finne en løsning. Eg blir veldig skremt. Eg snakket med kontaktlærer. Kontaktlærer sier at han må jo lære å bli mer selvstendig, lære å gjøre tingene selv. Mor sier til kontaktlærer at S har noe som e medfødt og kan aldri lære, men det han kan lære er strategier. Men han skal jo begynne i jobb og da må han klare seg selv. Og de ordene der det forteller meg at de folkene skjønner det ikkje. Og her har vi hatt to store møter og prøvd å fortelle de og hvorfor skjer dette. E det forde de ikkje har tid til å tenke på det, kommunikasjon og så er det sender mottaker er det noe der. E det fordi de ikkje har tid til å tilrettelegge eller ka e dette. Eller e det det at de tror at eg bare e en hysterisk mor som vil sy puter under armene på min sønn.

Vi e nødt til å få tingene med på papir sånn at vi går litte granne fremover, slik at andre ikke opplever det samme som jeg har opplevd. Det e mye som e skrevet om asperdiagnosen, men det e ingenting skrevet om ka gjør du i de og de situasjonene. Kordan kan du tilrettelegge, kordan opplever aspergere det sjøl. De tingene som har med hverdagen å gjøre de glimrer med sitt fravær.

Det e så mye som eg vil forklare men som eg vet i utgangspunktet det e ikkje riktig for de ordene som eg brukar det e så mye som eg brukar, bildar, metaforar. Det e så mye som liggar i mellom de ordene og setningene, og eg e ikkje i stand til å forklare, fortelle så veldig inngående. Det e noe som eg savnar litt. Hvis du tenkar på bare den siden der så e det som å snakke til en 6 år gammel unge. På andre måtar så e det som å snakke til din far. Det e flere ting eg spør S om rett og slett. Og eg skal hjelpe han faglig. Han kan så mye. Eg var so glad no. Han har ikkje hatt fritidskontakten sin no, så det har vært mye heme det siste halve året, men no i løpet av de to siste ukene har han fått tilbud om to nye.

Matte: S var det sånn at det var ting du ikkje helt forsto der? E det det du ikkje forstår det i det hele tatt eller er det det at du ikkje klarer å lese deg til det å lære det? Det e å forstå det skikkelig hvordan og hvorfor, eg tenkar gjerne for komplisert angående ting.

Vedlegg 10: Intervju C

Hvor gammel er du?

18.

Kan du sei noe om ka du gjer på dagtid?

Ikkje sånn som andre ungdommer. Trangen til å være med på noe hele tiden. Må ikkje oppleve noe hele tiden.

Går du på skule eller jobb?

Går på skole og jobber hver fredag, ja.

Ka slags skule går du på?

Inni U, en time fra V. På gartnerskole, ja. Den e ganske liten 30 elever til sammen, ja. Eg har gått et år før, så det e andre året, ja.

Ka slags fag har dåke der?

Det e sånn gartnerfag. No e det kunnskapsløftet no e alle fag samlet i to fag det som før het naturfag det e plantelære og, ja.

Plantelære?

Ja, plantelære og økonomi og grønnsaker og frukt og.

Du lære om det?

Ja.

Når du då e ferdig?

Ja, då e eg gartner. Så e eg anleggsgartner. Det tok eg i fjor så då e det to års lære og. Det e liksom det eg skal bli, men eg har lyst til å ha litt mer sånn grønt.

Har dåke masse oppgava der?

Nei kanskje ikkje så mye som eg har opplevd før som i 9, 10 og i forfjor, då syns eg det var mest. Eg har kanskje litt annet syn på skole, eg tar det litt sånn, ja ser litt mer annleis på det ja.

E det masse sånne praktiske ting?

Ja, ja no etter ungdomsskolen har eg hatt mye praktisk. Liker å ha det praktisk, ikke så mye teoretisk.

Ka så gjer at det ikkje e så greit med teorien?

Kanskje greit å forstå det mer i praksis, når du ser det og virkeligheten og ka det handlar om.

Du seie du har jobb?

Ja, V. Det e en med de største anleggsgartnerfirmaene her i Hordaland hverfall. Der begynte eg å jobbe i fjor sommer, så jobbet eg der i arbeidsuken og hver fredag. Så det e liksom der eg skal begynne etter eg e ferdig på skolen.

Å så du har jobb allerede?

Ja, det e stor mangel på arbeidskraft, ja.

Ja då e du heldig som har fått deg en jobb?

Ja.

På fritid, ka gjør du på då? Ka gjør du på då når du e ferdig på skulen og komme heim?

Eg har ikkje så mye venner som andre ville hatt. Eg har kanskje mindre vennekrets, men de vennene eg har e kanskje skikkelige venner. Så ikkje veldig sånn som oppsøker de, eller det e kanskje de som oppsøker meg mer, enn eg som oppsøker de. Så liker eg å trene mye så, ja. Løping på bane og sånn.

Friidrett.

Ja. Eg liker helst å holde på med det for meg sjøl og. Så liker eg å gå på treningssenter og tredemølle. Der treffer eg folk eg kjenner og sånt.

Husker du når du fikk den diagnosen Asperger syndrom?

Æ, åtte, ti år, ja.

Folk du kjenner og har kontakt med i dag (familie og slekt)?

Æ, ja. Farmor, morfar, mormor. Alle som e i livet for å si det sånn.

Her i huset, hvem bor her?

Min bror og min søster, min mor og min far.

Venner og naboer. Har du kontakt med dei?

Det e ikkje så mange nabo rundt her så, det e ikkje så tett nabolag sånn sett., javel du kan si det sånn det e vel en 5-6 venner som eg har liksom kjent fra første klasse av kan du si det sånn. Eg har jo kjent flere folk, men de har jo liksom falt av for å si det sånn.

Inni U har du kontakt med de der inne?

Det har blitt mindre kontakt med de som eg kjente fra begynnelsen av med de eg kjente der inne. Ja, du kanskje vokser litt fra hverandre sånn sett.

Eg tenkte på dei som du har kontakt med i dag når du går inne i U?

Ja.

Dei som du går i klasse med. Har du god kontakt med dei?

Ja, det e sånn at, ja eg har kontakt med de når eg e i nærheten av folk, men kanskje ikkje like tett for å si det sånn. Eg e ikkje den som ringer. Det var en eg gikk med i fjor, en eg gikk på skolen med. Han ble eg veldig godt kjent med. Han skulle begynne å drive sånn fruktgård oppe i Sogn, så. Han har eg kontakt med ennå.

Det e ein du ringe til?

Ringer og ringer.

Han ringe til deg?

Ja. Det e sånn det fungerer.

Har du god kontakt med lærere de som jobba på skulen der?

Ja. Ja eg har for så vidt god kontakt, ja liksom det eg e god elev. Eg gjør det eg ska. Eg e ikkje uskikkelig eller sånn.

Du tar deg tid til å snakka med lærere?

Ja, eg sier det eg menar for å si det sånn.

Sommarjobben har du kontakt med dei du jobba med der?

Ja. Når eg jobbar med de, men ikkje utenom det.

Når du e der prata du med dei?

Ja.

Alt i fra kollega til?

Ja.

Har du hatt kontakt med lege og andre offentlige kontor?

Ja, det har vært før men ikkje no i det seinere. Eg har blitt mindre eller mindre avhengig av sånn dere ja.

Etter hvert som du ble eldre har du blitt mindre og mindre avhengig av sånn derre, PPT og?

Ja, ja.

Folk du har kjent og hatt kontakt med i fortid?

Ja, ja då hadde eg kontakt med mange flere egentlig. Men de var ikkje så gode, det var ikkje så mye med liksom, videre liksom ikkje så bundet når du bor så langt vekk liksom.

Men du nevnte her i stad at du hadde kontakt med venner?

Ja, ja de har eg liksom alltid hatt kontakt med liksom.

Som du har hatt kontakt med heilt i fra barneskolen?

Ja, ja.

Familie, slekt har du hatt kontakt med dei heila tiæ?

Ja, det ikkje noe sånt uoppdaget tror eg.

Desse som du nevnte no tidlegare farmor, mor ?

De som eg har blitt kjent med e sånne som eg har kjent siden eg ble født liksom. Ja.

Tidligere hadde du masse kontakt med offentlige kontor og sånt då?

(Lang pause). Mer enn i dag, men ikkje så mye nei. Ja, en del tror eg.

No har du snakt om folk du kjenne som du har kjent for og som du no har kontakt med i dag. Kan du vella ut to personar som du no har snakt om, som du har opplevd gode samtalsituasjonane med gode dialoga med?

(Svarer ja, ja mens jeg stiller spørsmålet).

Og kan du beskriva ditt forhold til dei to personane?

Ja, familie eller venner?

Ja du velle sjøl. Du velle to persona som du syns eg god til å snakka med.

Ja, ja. Han ene vennen min han e no liksom han selv om vi kanskje ikkje har likt interesseområde, ganske sprikende, det e litt sånn ja ka skal eg si. Det går alltid an å si tingene til hverandre. No i den seinere tid har vi kanskje vokst litt fra hverandre sånn sett, ja.

No du snakka med han, kordan ble dåke kjent?

Vi begynte i første klasse samtidig og ble godt kjent då.

Og hadde en del ting felles?

Ja, ja då hadde vi det. Så det.

Og var sammen både på skulen og på fritiden?

Ja.

Ka gjorde dåke sammen då?

Nei.

Både på skulen og på fritid?

Ja, ja. Vi gjorde jo mye. Ja ka gjorde vi. Ofte når vi hadde prosjekt og sånn i hvert fall på ungdomsskolen så var vi ofte på gruppe sammen og sånn. Når han e sånn PC-fyr eller ka en skal kalle det. Når eg hadde et problem på skolen med pc så hjalp han meg og sånn. Ja, ja innert inne så visste vi ka vi, ja eller sånn.

Har du interesse for PC?

Nei liten egentlig, men. Han har veldig liten interesse for det eg har interesse for. Det e kanskje ikkje interessene det e snakk om når vi e sammen, det e generelt ja.

Hm

Så e kanskje. Ka skal eg si.

Ka snakke du og han vennen om?

Det var mye, no eller før eller.

Samme det.

No e det mye. Det blir mye sånn eg e ikkje normal sånn sett. Eg e ikkje mye på fester og sånn, men liksom når eg møtes då, det blir kanskje litt mer sånn ungdommelige ting ka du snakkar om då. Biler, ja.

Dåke snakka om bil?

Ja om det ikkje e felles så later vi som om men. Ja eg har kanskje ikkje noen særinteresse utenom dyr og planter og sånn. E de interessert i det eg e interessert i sånn sett ja. Ja hm.

E det det du har interesse for?

Ja planter og dyr og sånn natur, ja.

E det en annen person som du kan trekka fram som du har, snakka mykje med og som du føle e lett og snakka med?

Ja liksom. Min mor og far e jo lett og snakke med sånn sett. Eg vet ikkje ka som e lettest eg.

Når du snakka med far din eller du snakka med mor di. Ka snakka dåke om, ka?

Ting som e vanskelig eller sånn. De forstår kanskje mer, de som lever med det sånn. De forstår kanskje mer enn min tante, eller en annen venn ka det går i.

Mor og far forstår mer og du kan ta opp vanskelige ting opp med dei?

Ja, ja. De finner bedre løsninger kanskje enn andre ville gjort.

Sånn ellers, gjer dåke masse ting sammen.

Familien sånn sett. Eg synst kanskje det e litt lite. Sånn vi gjør jo ting men det e sånn ja.

Men dåke snakka godt sammen?

Ja.

Du føle du kan ta opp alt so e?

Ja, ja

Har du opplevd dårlige samtalsituasjonane med persona. Velg to persona som du synst var vanskelig?

Har ikkje hatt noen dårlige samtalar med noen. Kanskje litt lite interessane samtalar med noen. Kanskje en i klassen det e ikkje det at eg ikkje går overens med henne. Hon kan astrologi og sånn, eg prøvar å vere interessert, men det e liksom ikkje mitt interesseområde liksom, men liksom ja. Eg prøvar liksom å vere høflig liksom, ja.

Så med henne så følte du at du måtte anstrenge deg veldig for å snakke med henne?

Nei kanskje ikkje snakke med henne generelt sett men det e gjerne det hon vil snakke om.

E da andre persona i forhold til familie venna som du har opplevd som var vanskelig å snakka med?

Æ. Bestemor og sånn kanskje ikkje forstår det på den måten som mine foreldre kanskje,,ja, du kan bli litt irritert inni deg, men så kan det ikkje gå utover ting hon menar. Det e noe annet med mor og far liksom, ja.

Ka trur du so gjer dette her?

Nei det.

E det for det?

- Ja, nei. Det e vel kanskje opplevelser fra før av, erfaring, opplevd forskjellige ting kanskje.

Kan det ha noe med at mor og far kan mye om Asperger?

Ja det kan være at de legger det fram på en annen måte kanskje. Ja. Når det har skjedd noe og det e tungt og sånn så e det lettere å snakke med mor og far enn andre.

Kan du no gi en generell beskrivelse av hvilke samtalsituasjoner som oppleves som gode samtalsituasjonar?

Ka type?

Ja.

Åja. Gode det kan være. Hvis det er innenfor mitt interessefelt eller noe som eg e opptatt av e det kjekkere å snakke om enn hvis det ikkje e det e det mindre interessant og kjedelig. Hvis det e gjensidig og hører på hverandre og ikkje, ja.

Det e dine interesse og det du e opptatt av?

Ja, då.

Då, e da veldig kjekt å snakka om da?

Ja. Det e stor forskjell på interessant og ikkje interessant.

Ka slags samtalsituasjonona oppleve du som dårlige?

Ting som ikkje interesserer meg og det e uinteressant og du ikkje har peiling på det de snakkar om for å si det sånn. Kanskje du ikkje følar at du e med i samtalen, ja.

Kordan oppleve du samtalesituasjonane der fleire menneske e samla ikkje bare to , men ei gruppa?

Så lenge du kjennar alle godt og ikkje sånn at du kommar inn i en forsamling som du ikkje kjennar. Då e det verre. Hvis du kjennar, så lenge de kjennar deg så e det stort sett greit.

Då går da greit både i forhold til familie og venna?

Ja. Kanskje ikkje snakka med en annen venn som han kjennar men som ikkje eg kjennar.

Ka gjer du då? Seie du nåke då?

Nei, sier ikkje så mye då.

Med mindre det interesserer?

Ja, men det e gjerne få på min alder som e interessert i det som eg e interessert i. Men når du går på skolen der inne så e det nødvendigvis folk som e interessert i det samme som meg. Då blir det kanskje enklare å snakke med noen. Samme interesse.

Kordan oppleve du å snakka med folk uten at det er ansikt til ansikt pr telefon, mail?

Pr telefon er mye mindre formelt enn på en måte ansikt til ansikt så. En telefonselgar for eks så føler eg at eg kan si nei hvis eg ikkje e interessert i det så. Det blir mindre anstrengt over telefon. Når det er ansikt til ansikt så ser eg gjerne litt ofte bort, ja se andre veien.

Internett e det greit å bruka?

Ja.

Bruka du internett?

Ja, men ikje så mye som andre. Ikkje sånn at eg chattar, ikkje sånn. Bare til å søke på ting som eg e interessert i, avisen og sånn. Ikkje sånn under normalt tror eg.

Hvilke sosiale situasjonane vil du helst unngå? E da sosiale situasjonane du vil unngå og ka sla situasjonane vil du unngå?

Sosiale situasjonane. Ja, hvis det e lenge siden e har snakket med en for eksempel hvis eg går på butikken og treffer en så e dei ikkje sånn at eg løper bort til en eller løper fra. Hvis det e lenge siden eg har snakket med en som eg kjennar godt så syns eg det e litt vanskelig då.

Ka gjør du då?

Nei då går eg heller. Det var jo det som skjedde. Ja eg vet ikkje korfor men.

Du går vekk altså?

Ja eg går vekk en annen vei, ja.

Ka som gjer at du vil unngå desse situasjonane?

Æ, nei eg vet ikkje. Det e kanskje usikkerhet så. Det e kanskje enklare viss den personen ikkje har nåken med seg. Hvis det e folk du ikkje kjennar som har med seg noken då e det verre.

Og du i tillegg ikkje har sett personen på en stund?

Ja.

Kordan vil du beskriva det å ha Asperger?

Æ, mer og mer de siste årene så har eg følt meg mer og mer normal for å si det sånn. Klarer de samme ting som andre. Men når eg har blitt godt kjent med de og sånn så kanskje eg sier eg har asperger, men det e få som vet liksom ka e det. Liksom folk so vet ka det går i. Men, ja. Eg huskar første gang, ja i 9 klasse so fikk eg naturfagsprøve S, men han læreren han var då litt spesiell.

Kordan var da når du gikk på ungdomsskulen i forhold til å organisera ting?

Lekser og sånn?

Ja.

Kordan var det?

Det var kanskje litt vanskelig innimellom. Det å gjøre tingene, kanskje ikkje tid på sekundet liksom men i løpet av den tiden så skulle du gjøre det og det. Hadde sånn leksegruppe eller

leksehjelp på ungdomsskolen satt etter skolen så gjorde du lekser sant då hadde du liksom gjort de. Det var bedre det enn å gjøre hele veien. Hvis du ikkje hadde fått gjort en lekse og det var dagen etter så følte eg eg måtte sitte natten ut for å få han ferdig. Det var ikkje sånn at eg ikkje gjorde han. Det var å sitte.

Hvis du fikk fleire oppgavar samtidig?

Ja, ja. Då.

Ka gjorde du då?

Ja eg vet ikkje. Det ble jo. Fikk flere oppgavar samme uke for eks og samme dag. Eg tenkte ikkje at det var mye eg tenkte bare at det skulle eg gjøre. Det e ikkje mengden, men kordan eg skal gjøre det liksom. Eg har det og det og gjøre og det skal gjøres og det var mye, liksom.

Etter du fikk diagnosen Asperger opplevde du deg sjøl som annnerledes då?

Nei. Eg føle meg. Nei. Fikk bare bekreftet at eg var annnerledes. Eg var ikkje annnerledes, men var den eg va og at det var noe. Kanskje bedre å få den bekreftelsen enn å ikkje få han liksom, uten å vite kan det e.

Det e liksom en del av deg?

Ja.

Etter du fikk diagnosen har du opplevd å mestre situasjoner som før var vanskelige?

Ja i hvert fall ting som folk som har Asperger skulle kanskje ikkje greid. Har eg greid liksom. Skolemessig og sånne ting. Ting som folk ikkje skulle tro eg ikkje skulle greie.

Ka som?

Kanskje mest som har med skolen å gjøre. Klare de tingene eg har gjort og, ja. Hele meg e bedre enn du skulle tro.

Føle du at du har fått mer hjelp, oppbacking?

Ja. Eg har jo fått den hjelpen eg har trengt til enhver tid. Det hadde kanskje hvert verre hvis eg ikkje hadde fått noe som helst. Det e kanskje derfor eg e blitt så bra i forhold til ka eg kunne vært. Kanskje og at eg e blitt mer normal no i det siste. Lik de andre sånn sett.

Kan som gjer da synst du. Har du tenkt nåke øve da?

Det å mestre ting som eg kanskje ikkje skulle tro eg kunne mestre.

Komme du på nåken ting?

For å kunne si at det skal eg greie så må det kanskje være litt interessant og. E det innenfor interessene så greier eg det stort sett. Ja.

E det ting som eg ikkje har spurt om og som eg burde ha spurt deg om?

Vanskelig å komme på noe. Kanskje kordan eg oppfattar andre folk. Eg merkar med en gang om det e nåken eg likar eller ikkje likar sånn sett. Ja, egentlig. Den personen kan eg være venn med og den personen ikkje og sånne ting. F eks på TV den som eg tror vinner programmet den har ofte vunnet programmet. E litt synsk.

Hjertelig takk for intervjuet.

Vedlegg 11: Intervju D

Lite sted og liten skole, kan bli kjedelig, lite innhold, lite å ta seg til på kveldstid. Det kan bli en del innadrettet grunning. Litt sånn at han ser det verste i folk, hadde en del angst helt i begynnelsen av, helt til du fikk diagnosen bortimot, så var det en del angst ute og gikk. Det var det mest synlige og problematiske synes eg (*far*), som spesielt mamma fikk merke. Hun måtte sitte i en spesiell stol til han sovnet. Hvis hun var så syndig å gå ut av den stolen og du våknet då var det et skikkelig tillitsbrudd ute og gikk. Det e litt som henger igjen hvis det e noe mystisk. Ikke noe på generelt grunnlag nå. Det har ikke gått vekk av seg sjøl, det har vært jobbet bevisst med det. Gutten selv har gjort veldig mye. Han må lære seg noen sånne teknikker for å kunne jobbe med det. Han har jobba mye. Utrolig mange ting som han måtte lære seg, som andre får inn mer intuitivt. Det blir mer spesifikk læring enn intuitiv læring. Plutselig lærer han det så godt at det ser litt sånn intuitivt ut. Husket vi trente lenge på ironi og spøk. Både mor og far og familien ellers. Tanten bodde ved siden av hele oppveksten. Det var to hus tett i tett.

Initiativet til venneforholdene e mye enveis. Helt til ut ungdomsskolen hadde han masse venner. Det var litt atypisk. Det var fordi de likte veldig godt å være med deg. De søkte til han. Han trengte ikke gjøre så mye for å ha venner. Det forsvinner litt og han begynner på en annen skole. Da blir det ikke naturlig lenger, og når du da ikke selv gjør så mye for å opprettholde det, så då e det litt tøft. Men fortsatt så e det tre, fire av de som kommer med jevne mellomrom. Når han begynte i U så ble det litt mer avstand til de. Han e litt sånn som har behov for litt ro og fred når han kommer hjem i helgene.

Han er der inne i vekena og så kommer han heim kvar helg?

Ja det har blitt sånn. Det e ikkje mange helgene du har vært der inne. Kommer hjem på torsdag og går på jobb på fredag. I fjor så gikk han anleggsgartnerlinjen. Det e en ettårig linje og så har du to års læretid etterpå. I stedenfor å gå ut i læretid så begynte han på gartnerlinjen der inne også. Det er samme skole og noen av de samme fagene på gartnerlinjen som på anleggsgartnerlinjen, så då slipper han almennfagene. Han får en litt mer ballast når han har litt mer utdanning.

Ikke minst at han har en del arbeidserfaring allerede. Det synes jeg er kjempefint at han er blitt lovet fast jobb allerede.

De har no tydeligvis behov anleggsgartnere som også har den grønne biten.

Kan dere se noen forandringer hos gutten etter han fikk diagnosen Asperger syndrom?

Nei det er ikke markert forandring før og etter han fikk diagnosen. Han var akkurat 10 år når han fikk diagnosen, men de tiltakene han hadde fått helt i fra første. Det var de helt riktige tiltakene, men uten diagnose. Han hadde fått veldig mye riktige tiltak, så det ble ikke de store forandringene etter diagnosen egentlig. Fra da så gikk det vel tre fire år før vi sa det til han navnet på diagnosen. Han visste stort sett at det var noe spesielt med han. Det var grunner til at han fikk den hjelpen han fikk. Grunnen til det var at han ikke ba meg om å fortelle at han hadde Asperger syndrom. Se det i sammenheng og han skulle og være moden for å ta det innover seg.

Hvilke tiltak ble satt inn og kor ti oppdaga dåke?

Det er den kvinnelige intuisjonen, det er helt klart hon som merket det først. Det var mye rundt denne angsten og han hadde sein språkutvikling. Han har blitt testet og utredet ganske mye. Han har vært innom de fleste etater og institusjoner tror eg. Til vi da roet dette here litte granne til vi da etablerte en sånn type samarbeidsmøte her i kommunen. BUP og kommunepsykologen var inne en del samtidig. Det var ikke så unaturlig for han var vel den første her ute i kommunen som fikk den diagnosen. Det var få som visste så veldig mye om diagnosen. Kommunepsykologen kom da fra å jobbe på autismeteamet da. Han hadde noe kunnskap og utredet og var på tur med deg J. Det var han som satte diagnosen. Det var også han som har sittet sammen med oss i ansvarsgruppemøter opp igjennom tidene. Nå er det ett års tid siden. Vi tar en pause med det.

I den ansvarsgruppo. Då satt psykolog, PPT, skule?

Der satt noen som faktisk kan ta noen avgjørelser på skole, så ville vi ha med PPT i dette, kommunehelsetjenesten en liten stund, men det var lite bidrag så det kuttet vi ut. Det har stort sett vært PPT, kommunepsykolog og skole. Vi har vært litte granne bevisst på å planlegge disse overgangene då. Det har vært det som har vært litte granne suksess. Vi har

brukt mye tid og startet ganske tidlig på sånne overgangsplanleggingar. Alt i fra barneskole, til ungdomsskole til han begynte på S som han hadde første året.

Då har skulen fått anledning til å planlegga og tilrettelegga for J?

Ja ut i fra han som person. Vi har då forsøkt å beskrive hans gode sider.

Ser dere noen forskjell når J e sammen med familien enn når han e sammen med venner?

Det e det. Då e han veldig mye mer pratsom når han e sammen med familie. E han pratsom sammen med venner så e det et fåtall. Han kan være plagsom når han e hjemme. Det e fordi skuldrene gjerne henger litt lavere og det e mye som han har gått og tenkt på gjennom uken som helst skal ut i løpet av den helgen. Jo da han e to ganske forskjellige personar. I den nærmeste familien og de som han har jevnlig omgang med.

Og så snakka han om det som han har opplevd i veko, interesse og sånn?

Ja då kommer nok interessefeltene sterkere frem. Det e ikkje bare grønt han driver med, men de siste årene har Brann lagt ganske langt framme i pannebrasken også.

Fotballaget Brann ja.

Det e et hyppig samtaletema. Han går på mange kampar. Og så har han alltid store planar om ka han skal gjøre siden i livet her. Litt ambisiøs av og til, men det e kjekt at han har planar. De kan bli litt intense av og til. Vet ikke om han særinteresse, men rett og slett intense planar.

Har du lyst og sei nåke om ka slags planar han har framigjennom?

Nå kom han jo hjem fra skolen her midt i uken, då hadde han litt depresjon også. Då var det plan om mere trening, løpe mer. No e ambisjonene veldig store på å bli veldig god på dette. Det har vært diverse periodar med at han skal starte eget anleggsgartnerfirma en gang. Noen periodar han skal bli en sånn ut i naturen, Lars Monsen, då skal han stort sett leve på røtter og frukt som finnes ute i naturen. Det kan jo ikke være så vanskelig. Da må vi av og til inn med noen bremseklosser her av og til tror eg. Den siden der kjenner eg meg faktisk godt igjen sjøl. Disse intense ideene av og til. Det hadde eg og i oppveksten. Det gjør ikke skade

om en har ideer som gjerne lar seg gjennomføre til slutt da. De kan være ganske intense når de kommer opp disse ideene.

Blir de realisert?

Ja det gjør de, men disse voldsomme ideene de har ikkje vært realisert enda, for det har ikke vært tid for det enda. Han må først bli ferdig med utdannelsen sin. Treningen har han forsøkt seg på, han har hatt en del skader.

I forhold til lærerne i forhold til organisering, tilrettelegging av oppgaver, tilpassing av oppgaver. Kordan har det vært?

Det har ofte startet litt vagt. Som også de fleste av disse individuelle planene som gjerne blir for generelle syns vi då. Så det er også noe av det vi har brukt noe tid på å få de spesifikke slik at de blir litt målbar rett og slett. Vi har brukt litt tid på disse planene og ikke godtatt de første gangene. Så det e noe av det som har fått samarbeidet til å fungere litt godt.

Og det har ført til at de ser liksom hele han i dette here og de som skal være nær J. De nære lærerne faktisk fatter en interesse for dette her sånn at de ser det positive i han, då e det så mye lettere å få til en informasjonsutveksling. Vi har gitt en beskrivelse av han slik at de har en mulighet til å skjønne når det kommer reaksjoner som e litt sånn atypiske. Det e det vi har brukt en del energi på. Nå har jeg vært mer enn gjennomsnittlig vært engasjert gjennom den foreningen opp i gjennom da. Sånn at eg har hatt muligheten til å gi de noe mer enn det som har vært vanlig for jeg har hatt såpass mye kunnskap rundt det, rett og slett. Sånn at det har hjulpet oss litte granne.

Satt realistiske mål i forhold til J rett og slett.

Ja vår J og ikke en hvilken som helst. Det går på individualiseringen av disse planene. Hvis du har en plan som du bare endrer navnet på forsiden, innholdet må også være individuelt.

Hvilke samtalesituasjonene har dåke inntrykk av oppleves som gode for J?

Gode samtalerelasjoner for han er når han er veldig trygg på personene som inngår i samtalene. Dersom han slipper å tenke for mye før pratingen. Folk kjenner han. De vet at her kommer for eks mye prat rundt Brann. Vi hadde politisk debatt her hjemme med søsken, fettere og kusiner og da jeg ga ordet til høyre til J da skar det seg fullstendig for J. De gode

samtalsituasjonene er når det dreier seg om hans interessefelt og når han slipper til i tilstrekkelig grad. Dersom en gjerne må vente på tur over en viss periode, det kan kanskje komme andre tema i mellom før du slipper til det tror eg han synes e veldig mye mer vanskelig. Da forsvinner litt av poenget. Nå som nå med litt ukjente folk inne her, så er det lite personlig.

No når eg intervjuar han så var det vanskeligare for han?

Då var det vanskeligere å svare og få flyt i samtalen ja. Hadde det vært 10. gangen du intervjuar han så hadde nok han vært mye mer framoverlent.

Og svart mer, lengre, mer presist?

Ja det kan du si.

Så denne samtalen kan du sei e en dårlig relasjon?

Ja det e nok ikkje en god samtalsituasjon, samtidig så er den jo veldig relevant på mye av det du vil oppleve i hverdagen og på arbeidsplass i hvert fall sånn i begynnelsen. Samtidig så e det jo første samtalen, inntrykket som du ofte blir bedømt på då egentlig i samfunnet. Altså det er noe av det som e litt vanskelig. I en del sammenhenger så får du jo ikkje den tiden til å bli så trygg at det blir trygt og godt. Du slipper ikkje så langt til.

Tenker du på sånn jobbinterju eller dårlige samtalsituasjonar?

Ja det betyr veldig dårlige samtalsituasjonar, det vil det. Så det er nok derfor så pass mange av de som står uten jobb. Det manglar ikkje på kvalifikasjonar.

Då har han hatt en veldig fordel å kunna jobba om fredagen og fått lovnad om jobb?

Ja veldig fin vei inn på arbeidsmarkedet. Du slipper unna denne herre vis ka du kan i løpet av 10 min. Det e nok noe av det en bør tenke på når en skal ha intervjuer og gå til ansettelse.

I forhold til andre offentlige kontor og sånne ting. Har det vært litt av det samma?

Han har ikkje hatt så veldig mye med offentlige kontor og sånn på egenhånd egentlig, men der han må gjøre det der syns eg han klarar seg godt. Det blir liksom å gå i en annen dialog.

Det er det samme som når han pratar i telefonen av og til. Det kan være litt vanskelig tror eg. Då må han gå samtidig som han pratar.

Ka e grunnen til det tror du?

Eg e ikkje helt sikker på det, men det e nok littegranne for å få fokus på samtalen tror eg. Det å ringe uten at det e noe spesifikt å snakke om, det er dårlige samtalsituasjonane. Det må være en som han i fjor hadde veldig god kjemi med mens han gikk på skolen. Da året var over var det over. Det å ta opp telefonen å ringe. Det e vanskelig. Det å bare høre om det går bra med de det ikkje noe.

Kordan har dere inntrykk av han oppleve samtalsituasjonane der flere menneske e samla, gruppe?

Det at det e gruppe i seg selv e nok ikkje et problem. Det e sammensetningen, om det e mange ukjente i denne gruppen, det e det som betyr mer. Det kan og skje med tre stykker, det e et like stort problem da. Jo større gruppe jo større sjans et det jo for at det e noen som e ikkje kjennar men det e ikkje problem med en stor gruppe ellers. Er det folk som han har et forhold til og kjenner godt så går det greit. Då blir det tenking. Det e litt sånn som det e med oss alle, egentlig. Gruppen skal ikkje bli så alt for stor med ukjente før de fleste av oss kvir oss litt mer for å ta ordet i allefall.

Det har du nok heilt rett i. Eg e vel litt sånn sjøl og.

Ja sant. Jo men sånn sett så e det jo med eller uten diagnosen egentlig helt vanlige menneskelige karaktertrekk vi snakker om. Det e kanskje sammensetningen og styrken av de som e litt annerledes, fordi det e noe helt annet. Det e de samme ting som de fleste av oss vil se eller opplever hvis situasjonen tilsier det. Ting kan være vanskelig og lettere.

Eg e og den personen som ikkje har så lett for å ta ordet i ukjente situasjonane og spesielt større gruppe. Då kvir eg meg litt, men eg har på en måte trent meg opp.

Det går godt av å lære seg det selv om du har diagnose også. Foreningen har et årlig treff der en samlar da ca 20 persona i aldersgruppen 20 til 50 år og da ser du i løpet av helgen hvordan den samtalen utviklar seg. Det er noen som ikke sier et ord den første dagen og blir veldig ordrike den siste.

Både på S og inne i U så har de hatt overnattingsopphold på noen støler for å bli kjent. Etter det eg har skjønt så har det fungert greit. Du har faktisk trivdes i de situasjonene sjøl om det har vært ukjente folk. Så e han også litt som kan trives ved å sitte og lytte så du må ikkje prate for å trives.

Han lika gjerne godt å gå tur i naturen?

Ja. Det e ting han mestrer godt og dermed så får du litt selvtillit ute og går. Det e innenfor hans mestringsfelt. Å få litt selvtillit i sånne situasjonene det gjør godt for oss alle. Det e noe av det som vi har forsøkt å jobbe med gjennom årene at du får litt selvtillit. Kanskje faktisk jobbe med det som en også e god på. Det har han tjent på. Karaktermessig så har han gått fra å være gjennomsnittlig til å bli veldig god. Det ikkje kommet sånn automatisk, men han har måttet jobbe med det. Studieteknikk rett og slett. Og det e jo en del av de talentene som faktisk manglar. Han e vant til å måtte jobbe. Det eg absolutt vil anbefale for andre elever e leksehjelp. Vi brukte noen av assistenttimene til det. Det var en assistent som hadde leksehjelpen. Det var viktig å få struktur.

Kordan har dåke inntrykk av å snakka med folk uten at det e ansikt til ansikt? Det har du egentlig svart på.

Det e ikkje nåke behagelig kommunikasjonsform for J. Kjenner de han godt som for eksempel min mor så snakker de faktisk veldig godt, men det e klart de har en relasjon. Det å ta en telefon og gi beskjed om noe kan for han være en høytterskeltelefon.

Telefonen som han tok til meg?

Det var en høytterskeltelefon. Det var ganske høytterskel. Jeg ba han ganske mange ganger om å ta den telefonen. Det e litt bevisst altså for det e noen som må trenes på. Det e ikkje noe behagelig telefon.

Det e kanskje sånne sosiale situasjonene som han kanskje vil unngå då?

Ja. Det vil han helst unngå. Også telefoner å ringe til en kamerat og sånn og kanskje risikere å få et avslag. Han har gjerne lyst å ringe, men det kan hende at kameraten ikkje kan og då kan det være at han ikkje ringer. Mye av dette e normalt egentlig. Kem som ikkje kvir seg egentlig.

E det ting her som eg burde ha spurt om og som eg ikkje har spurt om?

Ja, det e gjerne svingningene, dagsformsvingninger. Det som vi snakket om i sted. Psyken svinger, depresjonene kan komme litt av og til og det påvirker veldig evnen til å ha gode eller dårlige samtalar. De svingningene der opplever eg e større enn for de fleste andre. Han trenger større, motivasjon og oppbakkingsstid. Og så må han ha hjelp til å sortere og bli bevisst på kor e eg henne, eller så graver eg bare større og større hull, mens andre kanskje tar gjerne tak i det. Du blir avhengig av de rundt deg for å fange deg opp, og ikkje grave for stort hull i forhold til andre såkalt normalfungerende.

Så dåke som freldre kjenne han veldig godt, ser det og tar tak i det og snakka en god del med han då.

Hører fort om han e på toppen eller på bunnen. Gjøre ting som kan hjelpe, for eksempel no har vi kjøpt dagslyslampe til han. Fordi eg tror at dårlige somrer, mørketid, lite dagslys har stor innvirkning på kor lenge man vil leve, depresjon. De trenger litt mer enn oss andre. De sliter så veldig mere. Finne på ting som kan gjøre at motivasjonene kommer opp igjen.

Har dere prøvd han ut?

Ja. Han har hatt den i en uke og han syns at han allerede har begynt å virke. Vi bruker det på jobb i forbindelse med demens. J e flink til det å være med å prøve ting som kanskje e utradisjonell. Han e lett til å motivere. I og med at han har det som ligger i han så e det veldig mye andre ting som kommer. Når du foretar intervjuet vil nok det være preget av sinnsstemningen. Han har vært hjemme en uke, han har vært syk, han hadde sin første kollisjon på fredag, hode e kanskje en litt annen plass i dag enn det hadde vært forrige søndag. De e mer ømfintlig for disse svingningene enn andre mennesker.

Depresjoner er en veldig viktig del av hverdagen til aspergere, så det blir feil å ikke ta dette med i bildet. Jeg skjønner godt at i forhold til intervjusituasjoner så kan dette bli vanskelig, men samtidig e dette et veldig viktig tema.